

Raniero Cantalamessa

**SHPIRTI SHENJT
NË JETËN E JEZU KRISHTIT**

Misteri i shugurimit

Prishtinë, 2004.

Biblioteka: “BURIMI I JETËS” – Vëllimi 1.

Titulli i origjinalit:

LO SPIRITO SANTO NELLA VITA DI GESÙ
IL MISTRERO DELL' UNIZIONE

Editrice Ancora, Milano, 1983.

Redaktor: Don Nosh Gjolaj, SDB

Përkthyen: M. Svjatlana Rezo, FDC
fra Aurel Gjerkaç,
Gjon Kelmendi

Lektura: Fra Lovro Gavran, OFM

Boton: “Shpresa” – Prishtinë

Parathënie

Lexues i dashur! Në dorë e ke librin e predikatarit të famshëm, p. Raniero Cantalamessa. Ky frat kapucin, është lindur në vitin 1934 në Ascoli Piceno (Itali). Si profesor i letërsisë së vjetër të krishterë, në Universitetin katolik të Milanos, takohet me lëvizjen e Ripërtërimit në Shpirt. I nxitur nga kjo levizje, ai e studion këtë levizje si edhe levizjet shpirtërore në Kishën e parë. Duke hyrë dita-ditës me thellë në këtë ripërtëritje, e lëshon katedrën e profesorit dhe fillon shërbesën si misionar. Është misionar i palodhshëm në përhapjen e Ungjillit. Mban ushtrime shpirtërore, shkruan libra bibliko-teologjike dhe nga viti 1980 është predikues në kishën e shën Pjetrit në Romë. Çdo vit në kohën e Ardhjes dhe gjatë Kreshmëve ai predikon përfaqësuesve të Kuries romake, në krye me papën.

Autorin e këtij libri e kam takuar personalisht në seminarin ekumenik më 1996. në Liverpool (në Angli) dhe kam kërkuar prej tij bekimin për popullin shqiptar, në të cilin veproj, se edhe për popullin kroat, prej të cilit po vij. I thashë se do ta lus Jezusin që ta dërgojë edhe në viset tona. Ai me gëzim klithi: «That will be grace!» (Ky do të ishte hir!). Ai vetë na e dha bekimin dhe pëlqimin për botimin e këtij libri.

Prej shumë librave të këtij autori të madh, ju ofrojmë më së pari këtë vepër, që na prezenton rolin e Shpirtit Shenjt në jetën e Jezusit, si edhe në jetën e Kishës dhe të secilit besimtar.

Ky është libri i parë në bibliotekën e «Burimi i jetës». Duke iu falënderuar Provanisë së Zotit dhe mirëbërësve, libri do të shpërndalet falas bibliotekave të qendrave

shpirtërore. Rekomandojmë që lexuesit t'ua japin dhe t'ua rekomandojnë librin shokëve dhe shoqeve të veta – ose t'a kthejnë qendres ku e kanë marrë, për ta lënë në disponim lexuesve tjerë.

Ky libër botohet në gjuhën shqipe duke iu falënderuar ndihmës materiale të nënës sime, e cila nga pensioni i vet ka kursyer dhe ka paguar shpenzimet e shtypit. Përndryshe punët e përgatitjes së këtij botimi i kam kryer me bashkëpunëtorët e mi vullnetarë, të cilët kanë punuar falas. Fra Aurel Gjerkaj ka ndihmuar në përkthim, z. Gjon Alijaj, e krahasoi tekstin, p. Lovro Gavran OFM e lekturoi, kurse don Nosh Gjollaj SDB e botoi. Të gjithëve për zemërsisht falënderoj. Zoti i shpërbleftë 100 fish!

Biblioteka «Burimi i jetës» dëshiron t'ua ofrojë rastin edhe atyre personave që kanë mundësi të bëjnë diçka të mirë në pikëpamje shpirtërore për popullin tonë shqiptar, sepse «njeriu nuk jeton vetëm prej buke, por prej çdo fjale që del nga goja e Hyjit» (Mt 4, 4). Edhe disa libra tjerë janë përkthyer dhe, për t'u botuar, presin vetëm donatorin. Informatat mund të merrni në telefon nr. 00377/44/119-701.

M. Svjetlana Rezo, FDC

*“Pas pagëzimit që predikoi Gjoni...,
Hyji Jezusin prej Nazaretit e shuguroi
me Shpirtin Shenjt e me pushtet;
atë që e përshkoi vendin duke bërë mirë
e duke shëruar...”*

(Vap, 10, 37-38).

*“Jezusi ka pranuar t’ia lyenin kryet
me erëra të këndshme
që të mund të derdhë
erën e pavdeksisë
në Kishën e vet”.*

(Shën Ignaci i Antiokisë, *Ep. Eph.*, 17)

“ZOTI JEZUSIN PREJ NAZARETIT E SHUGUROI
ME SHPIRT SHENJT DHE ME PUSHTET”

Pagëzimi i Jezu Krishtit dhe misteri i shugurimit

Në fillim të Ungjillit të vet shën Gjoni shpall solemnisht: “prej plotësisë” së Fjalës së Mishëruar të gjithë ne morëm hir mbi hir (Gjn 1, 16). Edhe shën Pali vërteton të njëjtën gjë kur shkruan që në Krishtin banon në mënyrë trupore e tërë “plotësia Hyjnore” kështu edhe ne marrim pjesë në plotësinë e tij (krh. Kol 2, 9). Etërit e Kishës e kanë kuptuar këtë shprehje në mënyrë shumë të saktë: *prej plotësisë së Shpirtit Shenjt të Jezusit* ne marrim hir mbi hir! Në te, në mënyrë trupore banon tërë *plotësia e Shpirtit Shenjt* dhe nëpër të ne kemi pjesë në këtë hir! Shën Ireneu shkruan: “Shpirti Shenjt ka zbritur mbi Jezusin dhe e ka shuguruar, sikurse ka premtuar me gojë të profetëve, që të mund të marrim prej plotësisë së shugurimit të tij dhe të shëlbohemi” (*Adv. Hear.* III, 9, 3). E një shkrimtar tjetër, pak më vonë shpreh të njëjtën gjë nëpërmjet të figurës së burimit dhe degëzimeve të tij: “Shpirti Shenjt është ai që ka zbritur mbi Jezusin në trajtën e pëllumbit dhe ka mbetur në të, duke qëndruar plotësisht vetëm në Krishtin e në mbarë plotësinë e pasurisë se tij në mënyrë të veçantë dhe pa kurrfarë kufizimi, që nga Ai të tjerët të pranojnë si pika mëshire, duke mbetur në te i paprekur mbarë burimi i Shpirtit Shenjt, kështu që prej plotësisë së Shpirtit Shenjt që ka qëndruar në Krishtin, të ndaheshin shumë përrenj të vegjël të dhuratave dhe veprave” (Novaciani, *De Trinitate* XXIX, 168).

Misteri i shugurimit, të cilin dëshirojmë ta shtjellojmë sa më shumë duke hyrë në këtë meditim, na flet për këtë

madhështi të ngjarjes së hirit; na flet për Jezusin i cili në mishërim, ose, më mirë të themi në pagëzim, ka qenë i mbushur nga Ati me Shpirtin Shenjt, që në kohën e përshtatshme të na mbushë edhe neve që marrim pjesë në këtë shugurim. Kjo është e mjaftueshme për të treguar rëndësinë e misterit të jetës së krishterë. Në këtë meditim të parë do të japim shikim të përgjithshëm këtij misteri, dhe kuptimin e tij nga ana e Kishës, duke lënë për shqyrtime të më tutjeshme rrolin e thellimit të disa pikëpamjeve specifike dhe konkrete të veprimtarisë së Shpirtit Shenjt në jetën e Jezusit dhe në Kishë. Ligjërimi nganjëherë do të jetë shumë i rëndë, por do të jetë themel i fortë për medimin që do ta zhvillojmë më tej.

“Krishti, sepse është i shuguruar nga Ati”

Na lind pyetja: cila është ajo ngjarje konkrete në jetën e Jezusit, që e bën shugurimin e tij “mister”, dmth. ngjarje historike, kaq të rëndësishme për shëlbimin tonë, që si të tillë Kisha e kremton në liturgjinë e vet. Për mendimin e lashtë të krishterë, nuk ka kurrfarë dyshimi: Kjo ngjarje është pagëzimi i Jezusit në lumin Jordan, *“ndërsa po dilte nga uji, pa qiellin e hapur dhe Shpirtin në trajtë pëllumbi që po zbriste mbi të”* (Mk 1, 10). Apostulli Pjetër në fjalën e tij në shtëpinë e Kornellit tha: *“Pas pagëzimit që predikoi Gjoni. . . Hyji Jezusin prej Nazaretit e shuguroi (echrisen) me Shpirtin Shenjt e me pushtet; atë që përshkoi vendin duke bërë mirë e duke shëruar të gjithë ata që kishin rënë nën pushtet të djallit”* (Vap 10, 37-38). Para pagëzimit sigurisht ka patur edhe “shugurime” të tjera në jetën e Birit të Hyjit: ka patur shugurim (ose së paku “zbritje”) të Shpirtit Shenjt në momentin e mishërimit, dhe

duke iu falënderuar kësaj vepre Ai ka qënë “i Shenjtë” që nga momenti i lindjes. Sipas disa Etërve ka patur kohë me parë “shugurime kozmike”, dmth. shugurime të cilat Fjala i ka pranuar prej Atit për krijimin e botës, që – si shkruan shën Ireneu – Ai të mund në kohën e tij “të shugurojë dhe të zbukurojë çdo gjë”, për t’i dhënë gjithësisë shkëlqimin e vet.

Teologët e kohëve më të vjetra kanë ditur për praninë e Shpirti Shenjt në Jezusin që nga fillimi i jetës së tij; por megjithatë i kanë dhënë theks të posaçëm dhe vendimtar, shugurimit solemn që ka pranuar në Jordan, përpara veprimtarisë së tij mesianike. Sipas disave, sikurse në mishërim Fjala u bë “Jezus”, po ashtu ajo nëpërmjet shugurimit të tij u bë “Krisht”, dmth. i Shuguruari i Zotit, Mesia: “Thirret ‘Krisht’, sepse është i shuguruar nga Ati me Shpirt Shenjt” (Tertuliani, *De baptismo* 7, 1). Misteri i shugurimit ka qënë aq i rëndësishëm për ta, saqë prej tij është nxjerrë edhe vetë emiri “të krishterë”: “Për këtë arsye – shkruan njëri prej tyre – thirremi të krishterë (*christiano*), sepse jemi lyer (shuguruar) (*chriometha*) me vajin e Zotit” (Teofili i Antiohisë, *Ad Aut.* I, 12). Fjala “të krishterë” sipas shpjegimeve të tyre, nuk do të thotë “ndjekës të Krishtit”, si kanë menduar paganet, të cilët më së pari në Antioki ua kanë dhënë këtë emër (krh. Vap 11, 16), por “janë pjesëtarë të shugurimit të Krishtit” (krh. Shën Qirili i Jerusalemit, *Cat. Myst.* III, 1).

Shugurimi të cilin Jezusi ka pranuar në Jordan, ka qënë i trefishtë, në kuptimin që të tri vetat Hyjnore kanë marrë pjesë në të: “Me emrin ‘Krisht’ kuptohet Ai që ka shuguruar. Ai që është shuguruar, dhe vetë shugurimi me të cilin është shuguruar. Domethënë, Ati ka shuguruar dhe Biri ka qënë i shuguruar, derisa Shpirti Shenjt ka qënë vetë

shugurimi” (Shën Ireneu, *Adv. Haer.* III, 18, 3). Edhe shën Bazili thekson këtë të vërtetë: «Ta përmendësh Krishtin, dmth. ta dëshmosh krejt Trininë e Shenjtë: dmth. ta dëftosh Zotin i cili ka shuguruar, Birin që ka qënë i shuguruar dhe shugurimin që është Shpirti Shenjt. Këtë e vërteton edhe shën Pjetri në veprat e Apostujve kur thotë: “*Se si Hyji Jezusin prej Nazaretit e shuguroi me Shpirtin Shenjt*” (Vap 10, 38), edhe Isaia kur tha: “*Shpirti Shenjt është mbi mua dhe Ai me shuguroi*”(Is 61, 1) dhe psalmisti kur thotë: “*Zoti Hyji yt të ka lyer me vajin e gëzimit*” (Ps 45, 8)» (*De Spiritu S.* , XII; PG 32, 116 s). Citatet nga Veprat e Apostujve na tregojnë qart edhe këtë që shën Bazili lidh misterin e shugurimit me pagëzimin e Jezusit në lumin Jordan.

Mjerisht një herezi e rrezikshme (gnosticizëm) shpejt ka filluar të sjellë shqetësime në këtë qetësi të fesë. Sipas mendimit të heretikëve, njeri ka qënë Krishti ndërsa tjetri Jezusi: Jezusi për ata ka qënë njeriu i lindur nga Maria, por Krishti për ta paraqet Hyjninë që ka adhur në Jezusin në momentin e pagëzimit. Ky kuptim i pagëzimit ka nisur të anulojë të vërtetën e mishërimit dhe kjo nuk ka mundur të kalojë pa shkaktuar reagimin e fortë nga ana e Kishës. Pastaj kanë arrdhur edhe hereza të tjera dhe kanë forcuar shkaqjet e “mosbesimit” në pagëzimin e Jezusit: arianizmi është mbështetur në pagëzimin e Jezusit, që të dëshmojë (pohjë): nëse ndryshimi në Jezusin ka ndodhur në momentin e pagëzimit, kjo do të thotë se ai ka qënë i “ndryshueshëm” dhe prandaj s’ka qënë Zot i pandryshueshëm sikur Ati. Adopcionizmi i Palit nga Samosata ka bërë që nga zbritja e Shpirtit Shenjt të varet vetëm Hyjnia e Krishtit, sikur ai të ishte njëri prej profetëve, madje edhe më i shenjt, në të cilin do të

ndikonte fuqia e Hyjit. Shën Gregori i Naziancit shpall të përjashtuar nga Kisha atë “që thotë se Jezusi ka qenë i konsideruar i denjë për të pranuar adoptimin si Bir pas pagëzimit” (*Ep. I. Ad Cled. 23*; PG 37, 180).

Me të gjitha këto hereza ka ardhur një faktor i jashtëm, ky është animi kah ontologizimi, që i përket kulturës Greke, të cilës i kanë takuar njerëzit e atëhershëm, duke përfshirë këtu edhe teologët. Ajo që është e rëndësishme për çdo gjë, sipas kësaj, është ajo që “vjen nga fillimi”, *archè* e gjërave, dmth. konstitucioni metafizik (qenia), e jo formimi dhe historia e tyre; ajo që është e rëndësishme është qenia, e jo ekzistenca. Në këtë kornizë lind pyetja: si mund Fjala e Mishëruar, pas pagëzimit të bëhet një gjë e re, që nuk ka qenë në momentin e Mishërimit? A mund t'i kushtohet *historisë* së Jezusit dhe fakteve konkrete të jetës së tij aso rëndësie, e të mos vëhet në pyetje fakti se Ai, prej momentit të lindjes, ka qenë njeri i përsosur dhe Shpërblyes i përsosur?

Nën ndikimin e këtyre pyetjeve, ne shohim se ngadalë vështrimi ynë kalon prej ngjarjeve konkrete dhe mistereve të jetës së Jezusit (ka lindur, është pagëzuar, ka vdekur dhe është ringjallur), në momentin e Mishërimit. Problemi i ***themelit të shëlbimit*** (dmth. *si është bërë [è fatto] Shëlbuesi*) – ka dalë para problemit ***si është bërë shëlbimi*** (dmth. *çka bën [fa] Shëlbuesi*). Misteri i pagëzimit të Jezusit, në këtë klimë të re, ruan dhe forcon, rëndësinë dhe solemnitetin e vet, sidomos në ambientin grek, por në një pikëpamje mjaft të ndryshme nga ato të mëparshmet. Pagëzimi është misteri Kristologjik, në kuptimin veprues, do të thotë atë që Krishti bën (*opera*) në të, e jo në kuptimin pasiv, që dmth. nëpër atë që bëhet (*si opera*) në Krishtin. Pagëzimi i Jezusit, me fjalë të tjera, rëndësi dhe

ndikim ka për ne, por jo për Krishtin: “Ardhja e Shpirti Shenjt përmbi Jezusin në Jordan – shkruan shën Atanazi – ka të bëjë me ne, sepse Ai ka mbajtur trupin tonë, dhe ajo nuk ka ndodhur për të përkryer Fjalën (Jezusin), por për shenjtërimin tonë” (*Or. I. c. Arian. 46*).

Pagëzimi i Jezusit në Jordan soditet dhe kremtohet si festa e themelimit të pagëzimit të krishterë. Në predikimet që janë mbajtur në këtë festë forcohet përmbajtja teologjike e këtij misteri, të cilën më vonë e takojmë në liturgjinë bizantine dhe në artin e ikonave deri në ditët tona: Jezusi është pagëzuar – thuhet – që në ujë të varrosët mbartë Adami i vjetër dhe për të shenjtëruar Jordanin, sepse Ai ka qenë trup dhe Shpirt dhe ka sjellë shëlbimin nëpërmjet ujit dhe Shpirtit. Duke dalur prej ujit, Ai ngriti botën me vete në lartësi. Sheh sesi përsëri hapet parrizi që Adami e ka mbyllur, derisa Shpirti Shenjt dëshmon për Hyjninë e tij (Shën Gregori i Naz., *In s. Bapt. 15-16*; PG 34, 351s; Shën Gregori Myss., *In diem lum. PG 46, 580*). Shpirti Shenjt intervenon në pagëzimin e Jezusit – si shihet – më shumë për të dëshmuar Hyjninë e Krishtit, se sa për të ndihmuar dhe shenjtëruar pjesën njerëzore të Krishtit.

Idea e shugurimit të Jezusit me anën e Shpirti Shenjt nuk zhduket nga teologjia, por nga çasti i pagëzimit në Jordan kalon në mënyrë ideale në momentin e Mishërimit të Jezusit, derisa nuk mbaron me njëjtësimin (identifikimin), e pastër dhe të thjeshtë, me vetë Mishërimin. Shugurimi humb kuptimin e vërtetë trinitar, siç e kemi shprehur më sipër: Ai që shuguron është ende Ati, ajo që është i shuguruar është natyra njerëzore e Krishtit, por Shugurimi me të cilin shugurohet, nuk është në kuptimin e vërtetë Shpirti Shenjt, por vetë Fjala. Në Krishtin është shuguruar, dmth. e shenjtëruar, nga Hyji,

natyra njerëzore nëpër të vërtetën e bashkimit hipostatik: Në momentin e mishërimit – shkruan shën Gregori i Naziancit – Jezusi “ka qenë i shuguruar me hyjni, dhe shugurimi i natyrës së tij njerëzore në të nuk ka qenë tjetër veçse vetë hyjnia” (*Or. XXX. 2; PG 36, 105 B*). Rroli i Shpirtit Shenjt, përta i përkët personit të Jezusit, është që krijoi natyrën njerëzore, duke bërë në menyrë të mrekulueshme, mishërimin e Fjalës së Zotit në Marinë.

Këtu pasoja kryesore është dobësimi i dimensionit pneumatik në kristologji, dmth. zvogëlim i vëmendjes për veprimtarinë e Shpirtit Shenjt në jetën e Jezusit. Por ka përjashtime, nga të cilat njëri është ai e shën Bazilit, i cili flet, për “praninë e përhershme” të Shpirti Shenjt në jetën e Jezusit (krh. *De Spiritu S. 16*); por në përgjithësi momenti kryesor i hyrjes së Shpirtit Shenjt në historinë e Shëlbimit nuk është i mbështetur në shugurimin e Jezusit, por në ditën e ardhjes së Shpirtit Shenjt (Rrëshajëve). Pneumatologjia mundohet që të ndahet nga Kristologjia dhe të jetë *pas* saj në vend që të jetë në *mbrendësi* të saj. (Rreziku që t’i kundërvihet veprimtaria dhe era e Shpirtit Shenjt, veprimtarisë dhe erës së Krishtit – si në rastin e Joakimit nga Fiora – ekziston vetëm në këtë perspektivë të re, por jo kur në të vërtetë sodisim Shpirtin Shenjt “si Shpirtin e Jezusit”).

Ndër latinët, me ardhjen e skolastikës, vetë misteri dhe idea e shugurimit të Jezu Krishtit nëpërmjet Shpirtit Shenjt në ditën e pagëzimit, krejtësisht zhduket nga teologjia, sepse nuk ka hyrë si pyetje e veçantë (*quaestio*), në “Summae” të ndryshme, duke filluar nga shën Toma. Konc. II. Vat. këtë mister përsëri kthehen në vetëdijen e Kishës: “Zotëria Jezus – lexohet në një tekst të koncilit – ‘të cilin Ati e ka shuguruar dhe dërguar në botë’ (Gjn 10,

36), mbarë korpin e vet mistik (Kishën) e bëri pjesëmarrës në shugurimin me të cilin vetë është i shuguruar” (*P. O.*, I, 2). Këto janë vetëm nënkuptime, sadoqë janë të frytshme dhe të çmueshme. Prania dhe veprimi i Shpirtit Shenjt në jetën e Jezusit ende nuk ka fituar kujdesin që dikur ka patur në teologjinë e Kishës. Në të vertetë këto nuk kanë mundur të ndodhin përnjëherë dhe në mënyrë urgjente. Sepse ende nuk kemi arritur në atë gjendje, që ta lidhim shugurimin e Jezusit me pagëzimin e tij dhe t’ia kthejmë këtij momenti të jetës së Jezusit atë rëndësi që ka në tekstet e Besëlidhjes së Re.

Rizbulimi i kuptimit të pagëzimit të Jezusit

Misteri i shugurimit është si visari i fshehur, që tani prapë fillon të dalë në sipërfaqe. Koncili II. i Vatikanit ka shënuar fillimin, dhe ka përcaktuar vendin ku duhet të “gërmojmë”. Duhet të kthehemi e të gërmojmë në territorin e Biblës dhe në traditat më të vjetra të Kishës, por edhe të pajisur me mjetet e egzegezës dhe të teologjisë më të re. Sepse, në qoftë se shpresojmë se do të zbulojmë një dritë të vogël në fshehtësinë e shugurimit, për këtë nuk kemi pse të mbështetemi në intuitën tonë, por në përparimin e shkencës Biblike dhe patristike. Tani mund të hulumtojmë shkrimet në një pikëpamje të përshtatshme dhe nuk jemi të kufizuar në mënyrë negative nga herezat të cilat në momente të ndryshme kanë lënë nën hije pagëzimin e Jezu Krishtit. Të kthehemi me një udhëtim të përvujtë në Jordan, duke kërkuar që të kuptojmë atë që ka ndodhur në atë ditë unike të historisë njerëzore në brigjet e tija.

Sot egzegetët nuk lodhen duke theksuar rëndësinë e kuptimit ekzistencial që ka patur për Jezusin përvoja e pagëzimit të tij në Jordan. Kjo rëndësi për ta nuk qëndron vetëm në atë që *ka bërë* Jezusi në atë rast (shenjtërimin e ujit të pagëzimit), por gjithashtu në të gjitha ato që *kanë ndodhur* në të në atë moment. Por *çka ka ndodhur* atë ditë në Jezusin? “Në pagëzim ka ndodhur diçka që ka ndryshuar Jetën e tij... Kemi të drejtë të nënkuptojmë se ky ishte çasti kur Jezusi pranoi thirjen e vet” (Ch. H. Dodd). Jo sepse përpara nuk e kishte pranuar, por sepse vetëm në atë çast “të rritjes së tij në urti dhe në hir”, ai si njeri në atë moment thirjen e ka pranuar në menyrë të qartë dhe konkrete. Në momentin e pagëzimit Jezusi ka patur nevojë të sigurohet, që duhet të pranojë rrolin e “Shërbëtorit të Jahves” (O. Cullmann). Zëri nga qielli ka thënë përmbi Jezusin fjalët të cilat janë tek Isaia 42, 1 – të drejtuara shërbëtorit të Jahves (Zotit): “*Ja Shërbëtori im që unë e përkrah, i zgjedhuri im, në të cilin kënaqet shpirti im. Mbi te kam ndikuar shpirtin tim...*” Në këtë moment, me sa mund të kuptojmë ne, në vetëdijen e Jezusit – aq sa kjo është *edhe* vetëdije njerëzore – ndodh bashkimin (shkrirja) e dy figurave: Mesisë dhe Shërbëtorit të Zotit, bashkim i cili do të caktojë, tani dhe me vonë indentitetin e Jezusit dhe risinë mesianike dhe do t’i japë vulë të pazëvendësueshme secilës fjalë dhe vepër të tij.

Ky zbulim Atëror, megjithatë, nuk e gjen Jezusin të papërgatitur. Vendimi i tij që të shkojë për të marrë pagëzimin nga Gjoni, duke hyrë në radhën e mëkatarëve dhe duke bërë si secili prej tyre, ka qënë hap i parë për të pranuar mëkatët e njerëzëve mbi vete. Kjo është pika kryesore dhe themelore në dërgimin e Shërbëtorit të Jahves (krh. Is 53, 6). Pamja e Jezusit, i cili pagëzohet në mes të

mëkatarëve, është përgatitje për momentin kur Jezusi kryqëzohet në mes të dy cubave. Më në fund, tërë jeta që Ai ka kaluar deri atëherë në Nazaret, ka qenë në degjesë të Atit e të njerëzve. Kjo ka qenë në të vërtetë noviciat i gjatë për përgatitjen e këtij momenti. Zbulimi i Atit në momentin e pagëzimit bie si fara në tokë të përgatitur, duke krijuar situatë të re, për të cilën është i nevojshëm një “fiat” i ri nga ana e Jezusit, “fiat” (= *u bëftë*), që Ai shpreh menjëherë, duke i kundërshtuar tundimit të djallit që ka dashur ta shtyjë në anën e kudërt të thirjes së tij. Thirja e Atit dhe përgjigjja e Jezusit prijnë dhe përcjellin njëra tjetrën me një përshekueshmëri të dëgjesës dhe dashurisë në mes të vullnesës Hyjnore dhe njerëzore.

Shpirti Shenjt vjen për të lyer, që me fjalë Biblike do të thotë për ta shenjtëruar për ta pajisur me fuqi të nevojshme për këtë dërgim, i cili nuk është dërgim i thjeshtë për shëlbimin e njerëzëve, por që t’i shëlbtojë në një menyrë të veçantë, të caktuar nga Ati. Kjo do të thotë nëpërmjet përvujtërimit, me dëgjesë të vullnetshme dhe me sakrificë shpërblimtare. Të lihet anash ky moment i jetës së Jezusit, do të thotë të shtyhet “fiat-i” shpërblimtar i tij deri natën e Gjetsemanit, dmth. të lihet për vetë fundin, dhe jo gjithashtu në fillim të aktivitetit të tij mesianik. Në çastin e mishërimit, e vetjma vendosje e lirë e krijesës për shëlbim ka qënë “fiat” i Marisë; por duke filluar nga pagëzimi dhe tundimi në shkretirë, ka hyrë diçka e re në historinë e shëlbimit: ekziston vendosja e lirë dhe njerëzore e Zotit! “Njerëzore” por në të njëjten kohë edhe “Hyjnore”: dmth. një “po” që ka krejtësisht cilësitë njerëzore, por fuqinë hyjnore.

Kësaj etape të re, që është etapa themelore e jetës së Jezusit, i përgjigjet një shugurim i ri themelor me Shpirtin

Shenjt – dhe kjo është ajo në çka pikërisht mendojmë, kur flasim për misterin e shugurimit. Ky shugurim krijon një risi në jetën shpirtërore të Krishtit, kështu që në një moment historik, si kemi parë, nga kjo është nxjerrë vetë emri “Krisht”. Është fjala për një risi funksionale, dmth. risi dërgimi, e jo metafizike, dmth. risi e realitetit të thellë personal.

Kjo shfaqet në veprat e mëdha dhe të drejtpërdrejta: mrekuillitë, predikimet me pushtet, themelimi i mbretërisë së Zotit, ngadhënjimi mbi djajtë. Nga kjo kuptohet përse Ungjijtë i japin kaq rëndësi pagëzimit të Jezusit, edhe pse ai ka krijuar vështirësi në pikëpamje apologjetike, sepse ka qenë e mundshme që të dukej se është lejuar një papërsosmëri e caktuar e Krishtit dhe një nënrenditje (varësi) në raport me Pagëzuesin. Rëndësia që i jepet pagëzimit shihet nga fakti se në fazën më të vjetër Ungjillëzuese pagëzimi është pikënisja, “fillimi” (arché) i Ungjillit dhe i historisë së Jezusit (krh. Mk 1, 1. 9; Vap10, 37), fillim të cilit Marku dhe Luka e qesin në lindjen virgjërore të Jezusit nga Maria, e Gjoni në lindjen e amshuar nga Ati.

Ungjijtë, pa ngjarjen fillestare të pagëzimit të Jezusit, do të ishin si Veprat e Apostujve, pa përshkrimin e ardhjes së Shpirtit Shenjt në fillim: do t’u mungonte çelësi i leximit, që të mund të kuptohen të gjitha të tjerat.

Nga shugurimi deri te mbushja me Shpirtin Shenjt

Vetëm tani, pasi që kemi kuptuar rëndësinë që ka patur pagëzimi për Jezusin, personalisht, mund të kuptojmë rëndësinë që ka patur ai për Kishën dhe në plotësi të

vlerësojmë pohimet e thëna nga etërit në këtë kuptim. “Neve na është dedikuar – shkruan shën Atanazi – zbritja e Shpirtit Shenjt në Jordan...; ai është për shëlbimin tonë, që të jemi pjesëmarrës në shugurimin e tij dhe që të mund të thuhet për ne: ‘A nuk e dini se jeni tempulli i Hyjit dhe se Shpirti Shenjt banon në ju?’ (1 Kor 3, 16). Derisa Zoti ynë, si njeri, ka qenë pastruar në Jordan, kemi qenë ne të pastruar, me Zotin dhe prej Zotit; dhe derisa Ai ka pranuar Shpirtin, kemi qenë ne, faleminderit Zotit, të aftësuar për të pranuar Shpirtin” (*Or. I. c. Arian, 47*).

Shugurimi i Krishtit ishte shugurim “për ne”, në kuptimin se na është dedikuar neve. Shën Pjetri, duke dashur që t’ia shpjegojë turmës së mbledhur mrrekullinë e Rrëshajëve, thotë: “*Ky Krisht ... prej Atit e mori Premtimin – Shpirtin Shenjt dhe e ndikoi ashtu siç po shihni e po dëgjoni [edhe] ju vetë*” (Vap 2, 33). Ditën e Rrëshajëve, dhe më herët, në misterin e Pashkës, Jezusi ndikoi në Kishë atë Shpirt që Ai ka marrë nga Ati në pagëzimin e vet. Për këtë arsye ai thirret “Shpirti i Krishtit”. Me rastin e Rrëshajëve Zotëria Jezus – thotë teksti i lartpërmendur i Koncilit të Dytë të Vatikanit – “mbarë Trupin e tij mistik e bën pjesëtar të shugurimit me Shpirt, me të cilin ishte shuguruar edhe ai vetë”. I njëjti Shpirt rrjedh, dmth., në Jezusin dhe në ne, ashtu si i njëjti lëng rrjedh në hardhinë dhe në shermendët.

Vërtet, Shpirti Shenjt është vetëm një; por këtu bëhet fjalë për njëjtësinë ndryshe nga ajo *hipostatike*, që rrjedh nga njëjtësia themelore e Personit të tretë të Trinisë së Shenjtë. Bëhet fjalë për njëjtësinë *gjithashtu historike*, në kuptimin që Shpirti Shenjt na vjen nëpërmes të historisë së Krishtit, dhe jo, të themi ashtu, drejtpërdrejt nga amshimi, por vjen nëpërmes të Kishës. Kjo nuk do të thotë që të

harrohet burimi i fundit i Shpirtit Shenjt, i cili është (si u pëlqen të thonë vëllëzërit ortodoksë) Ati. Shpirt Shenjt vjen në ne pikërisht ashtu si ka arrdhur në Jezusin: dmth. si Shpirt i dërguar nga Ati, si “Shpirt i Atit”. Nuk harrohet burimi i tij i amshuar, për shkak të faktit se shikohet në burimin e tij të drejtpërdrejtë në kohë.

Në Shpirtin Shenjt, nëpërmjet të Jezusit, ne prekim në mënyrë të drejtpërdrejtë (dmth. pa kufizime, që janë të huaja për natyrën Hyjnore) vetë Atin. Zoti – shkruan apostulli – ka dërguar në zemrat tona “Shpirtin e Birit të vet”, dmth. Shpirtin e Jezusit, i cili gërthet “Abba, o Atë!”, është vërtetimi më i mirë se ky është Shpirti që ka qenë në Jezusin nga Nazareti. Sepse, si Personi i tretë i Shenjtes Trini, nuk do të mund t’i gërthiste Zotit, duke e thirrur “Atë”, sepse ai nuk është “bir”, si Jezusi. Sepse ia rrjedh nga Ati (dhe Biri) “me frymëdhënie”, jo “me lindje”.

Kur thërrasim Shpirtin, nuk do të duhej shikuar lart, drejt qiellit, ose kush e di se ku. Nuk vjen Shpirti nga atje, por nga Kryqi i Krishtit. Ky është “shkëmbi shpirtëror”, e nga aty ky ujë i gjallë derdhet mbi Kishën, për të shuar etjen e besimtarëve. Sikurse shiu ka kohën e vet, bie nga qielli dhe grumbullohet në thellsi të bjeshkëve dhe duke gjetur rrugën del në sipërfaqe në formën e burimit që buron ditë e natë pandërprerë, verës dhe dimrit, ashtu edhe Shpirti që ka zbritur dhe është mbledhur në Jezusin gjatë jetës se tij tokësore dhe në kryq ka gjetur rrugën e daljes, një plagë, dhe është burim që sjell jetën e amshuar në Kishë. Momenti kur Jezusi në kryq “dha Shpirt” (Gjn 19, 30), gjithashtu për ungjilltarin është momenti në të cilin “është derdhur Shpirti shenjt”. Të njejtën shprehje greke duhet kuptuar, sipas zakonisht personal të Gjonit, në njërin dhe tjetrin kuptim: në kuptim të drejtpërdrejtë si

“Frymëxjerrje”, kurse në kuptimin mistik si “Frymëdhënie”. Ngjarja me ujë e gjak, që me vonë do të vijë, thekson këtë kuptim mistik. Fryma e fundit e Jezusit ka qenë fryma e parë e Kishës. Pak me vonë ky mister është shfaqur në menyre figurative në sallën e Darkës së fundit. Jezusi i ringjallur “hukati” mbi nxënësit dhe tha: “Merrni Shpirtin Shenjt!” (Gjn 20, 22). Duke parafrazuar një fjalë të Jezusit (“Lavdinë që ma ke dhënë mua, unë ua kam dhënë atyre”), shën Gregori nga Nissa ia ve këtë fjalë në gojë Jezusit: “Shpirtin Shenjt që me ke dhënë, ua kam dhënë atyre” (*In Cant.* 17, 22; PG 44, 1116).

Por spontanisht imponohet pyetja: përse gjithë kjo kohë nga pagëzimi i Jezusit në Jordan deri në momentin e kryqit dhe Rrëshajve kur zbriti Shpirti Shenjt? Dhe përse shën Gjoni thotë: Shpirti Shenjt më parë nuk mund të jepej, sepse Jezusi “ende nuk ka qenë lavdëruar”? Shën Ireneu jep këtë përgjigje: Shpirti Shenjt me parë ka pasur nevojë që të mësohet për të qëndruar mes njerëzve; ka patur nevojë, ashtu të themi, për të pranuar në Jezusin shenjat njerëzore dhe të hyjë në historinë njerëzore, dhe kështu një ditë të shenjtërojë tërë njerëzimin në brendësinë e realitetit njerëzor, duke respektuar kohërat dhe mënyrat e veprimit dhe vuajtjes njerëzore. “Shpirti Shenjt – shkruan – ka zbritur përmbi Birin e Zotit, që është bërë biri i njeriut, duke u mësuar (*adsuescens*), të qëndrojë në të, të qëndrojë e të pushojë ndër njerëz, që të mund të zbatojë në ta vullnesën e Atit, që t’i përtërijë nga njerëz të vjetër në njerëz të rinj në Krishtin“ (*Adv. Haer.* III, 17, 1). Nëpër Jezusin Shpirti “rrënjos” hirin në njeriun. Mbi Jezusin që nuk ka bërë mëkat, Shpirti ka mundësi të “zbresë e të mbesë në të” (Gjn 1, 33), duke u aftësuar të qëndrojë me njerëz, ndersa në Besëlidhjen e Vjetër prania e tij në njerëz

ka qënë vetëm “e përkohshme”. Në njëfarë mënyre edhe Shpirti Shenjt mishërohet në Jezusin prej Nazaretit, edhe pse në këtë rast mishërimi do të thotë diçka tjetër, “për të ardhur dhe për të qëndruar në një trup”. “Ndërmjet nesh e Shpirtit të Hyjit – shkruan Kabazilas – ka qënë një mur i dyfishtë ndarjeje: muri i natyrës dhe muri i vullneses së prishur nga e keqja. I pari është larguar nëpër mishërimin e Shëlbuesit tonë (dhe me shugurimin e tij, shtojmë ne), por tjetri me kryqëzimin e tij, sepse me kryq ai e ka shkatërruar mëkatën. Kur janë larguar të dy pengesat, asgjë nuk e pengon derdhjen e Shpirti Shenjt në çdo trup” (*Vita in Cristo* 3, 1).

I njëjti autor shpjegon sesi është larguar muri ndarës ndërmjet nesh dhe Shpirtit Shenjt që e krijon natyra, dmth. fakti se Ai është “Shpirt”, e ne jemi “trup”. Natyra njerëzore e Shëlbuesit ka qënë si enë alabastrit, e cila nga njëra anë e ka mbajtur Shpirtin Shenjt, por nga ana tjetër e ka izoluar erën e këndshme, të mos derdhet në rrethinë. Vetëm nëse ndonjë mrekulli këtë enë e ka ndryshuar në erë të këndshme, era e këndshme nuk do të jëtë me e ndarë nga rrethina dhe nuk do të jëtë e kufizuar në enën që e mban. Pikërisht kjo ka ndodhur në kohën e jetës tokësore të Jezusit: ena e alabastrit që ka qënë natyra njerëzore tejet e pastër e Jezusit, është shndërruar ajo vetë në erë të këndshme. Me fjalë të tjera, duke i falënderuar dhurimit të plotë dhe të gjithanshëm të vetvetes në vullnesën e Atit, trupi i Krishtit dita-dites është “shpirtëzuar” derisa në momentin e ringjalljes u bë “trup shpirtëror” (1 Kor 15, 44). “Krishti me anë Shpirtit” (Rom 1, 4). Kryqi ka qënë momenti kur ka rënë edhe pengesa e fundit, ena ka qënë me këtë rast e thyer, si me parë me rastin e vajimit në Betani, dhe Shpirti është derdhur dhe e ka mbushur me erë

të këndshme “tërë shtëpinë”, dmth. mbarë Kishën. Shpirti Shenjt është gjurma erëkëndëshme, që Jezusi e ka lënë pas vetes duke kaluar nëpër tokë. Martiri, shën Ignaci i Antiokisë, në një menyrë të bukur i bashkon këto dy momente që kemi vështruar – atë të shugurimit dhe atë të derdhjes së Shpirtit Shenjt: “Zotëria Jezus ka pranuar në kohën e vet shugurimin e këndshëm (myron), që të sjellë në Kishë pashkatërrueshmerinë”(Ep. Eph 17).

Misteri i shugurimit në Kishë dhe në ne

Tani na mbetet të shohim sesi vepron misteri i shugurimit në Kishë dhe në ne, tani, në mënyrë konkrete. Në Kishë dhe në ne. Shën Gjoni shpjegon se si mund të dimë se Jezusi mbetet në ne dhe ne në të edhe pas ngjitjes së Tij në qiell. “Ai na ka dhuruar Shpirtin e vet” (1 Gjn 4, 13). Shpirti Shenjt është prania e fshehtë e Jezusit në ne. Ai bëhet i pranishëm me faktin se bën Jezusin të pranishëm nëpër të, ashtu që shën Pali mund të thotë, me një fjali jo të plotë, por të vërtetë: “Sepse Zoti është Shpirt” (2 Kor 3, 17), dmth. Zotëria Jezus, i ringjallur, jeton – dhe dëftohet në Shpirt. Kjo bindje ka qenë aq e fortë në breznitë e para të krishtera, sa që në ditën e Rrëshajëve ata nuk kanë festuar ardhjen e Shpirtit Shenjt përmbi Apostuj, pesëdhjetë ditë pas Pashkëve, por përkundrazi, kanë festuar praninë e re të Jezusit, “në Shpirt”, që ka filluar me ringjalljen e tij. Kanë festuar praninë shpirtërore të Krishtit në Kishën e tij, që është shfaqur gjatë atyre pesëdhjetë ditëve pas Pashkës. Rrëshajët (Pentekostes) nuk ka qenë festa e ditës së pesëdhjetë pas Pashkëve, por festa gjatë atyre pesëdhjetë

ditëve. Ajo ka filluar ditën e Pashkëve dhe i ka dhënë emrin mbarë pesëdhjetëditëshit të Pashkëve: “Festës së Pashkëve – shkruan shën Atanazi – do t’ia shtojmë festën e Rrëshajëve, drejt së cilës do të shkojmë, si nga festa në festë, që të kremtojmë Shpirtin, që është afër nesh, në Jezu Krishtin” (*Ep. fest.* 14, 6; PG 26, 1422 C).

Kisha, pra, është e udhëhequr me Shpirtin e Krishtit. Përveç asaj, ajo në ndonjë mënyrë është formuar me pjesëmarrjen në shugurimin e Krishtit. Me fjalë të tjera në jemi “korpi i Krishtit”, dmth. Kisha, sepse jemi mbushur me Shpirtin e Krishtit: “Nuk ka qenë shuguruar vetëm Koka – shkruan shën Augustini – jemi shuguruar edhe ne, që jemi trupi i tij... Ne jemi trupi i Krishtit, sepse jemi të gjithë të shuguruar dhe ne të gjithë jemi në Krishtin dhe jemi vetë Krishti, sepse në një mënyrë Krishti i plotë përfshin Kokën dhe gjymtyret” (*Enarr. Ps.* 26, 2). Ne jemi “popull mesianik”, sikurse Koncili II. Vatikanas e definoi Kishën, sepse jemi populli i të shuguruarve, dmth. i shenjtëruarve me anë të Shpirtit Shenjt.

Ky rizbulim i misterit të shugurimit ka filluar të sjellë fryte në teologji. Teologu H. Mühlen definoi Kishën si “vazdim historik i shugurimit të Krishtit me Shpirtin Shenjt”. Ai thotë: “Kisha nuk është, përveç në kuptimin më të gjërë, vazhdimi i natyrës njerëzore të Krishtit. Ndërkaq, në kuptimin më të ngushtë, ajo është vazhdimi i Shpirtit të Krishtit, dmth. i shugurimit dhe i hirit të tij. Vërtet, nga shugurimi i vjen Krishtit hiri i “Kokës” (*gratia capitis*), – dmth, hiri të cilin e ka dhe të cilin e jep si Kryet e Kishës – dhe jo aq nga bashkimi hipostatik, nga i cili i vjen vetëm hiri “personal” dmth. shenjtëria e tij unike, që nuk mund t’i falet tjetër kujt, ajo e një të vetmit, një të lindurit Birit të Zotit, që është mishëruar. Në këtë

kuptim Etërit e Kishës, që i kam përmendur në fillim, pohojnë se nga “plotësia e Shpirti Shenjt” në Jezusin ne kemi pranuar hir mbi hir. Gjithsesi, pagëzimi nuk ndahet nga mishërimi; pa këte, ai nuk do të kishte për ne asnjë lloj rëndësie; por ai i shton mishërimin diçka, që për ne është shumë e çmueshme, dhe na nxit që të duam dhe të sodisim me një entuziasem këtë mister të jetës së Krishtit.

Kisha ka në disponim mjete të ndryshme për të na afruar pagëzimin e Krishtit dhe misterin e shugurimit të tij. Një nga këto është edhe festa liturgjike e Pagëzimit të Krishtit, që bën të përjetojmë një ndodhi historike, siç është në vetë natyrën e së kremtes. Por më e rëndësishme është rruga sakramentale, të cilën e përbën pagëzimi, dhe më detajisht, shugurimi: qoftë shugurimi që ka mbetur sot si rit komplementar i pagëzimit, qoftë shugurimi që u formua dalngadalë si sakrament i veçantë që është “krezmimi” (përforcimi), që tekstualisht do të thotë lyerje, shugurim.

Duke pasur parasysh këtë pikëpamje të pagëzimit, shën Pali shkruan: *“Ai që na forcon në Krishtin ne edhe ju dhe na shuguron me vaj të shenjtë është Hyji. Ai gjithashtu na vulosi dhe na e dha në zemrat tonë pengun – Shpirtin Shenjt”* (2 Kor 1, 21-22). Në kohën e artë të Etërve të Kishës, rreth shekulli të katërt, ky moment i shugurimit sakramental ka qënë rast për t’ua ndriçuar besimtarëve misterin e patregueshëm të pjesëmarrjes së tyre në shugurimin e Krishtit: *“Duke u bërë pjesëtarë të Krishtit – u ka thënë ipeshkvi i Jerusalemit besimtarëve të vet – me të drejt jeni thirrur «Krisht» (dmth. i shuguruar dhe i shenjtëruar), dhe për ju Zoti ka thënë: Mos i prekni të shuguruarit e mi (Ps 105, 15). Jeni bërë “Krisht”, sepse jeni të vulosur me Shpirtin Shenjt... Po ashtu edhe Jezusi,*

pasi ka qënë i pagëzuar në Jordan dhe u ka dhënë edhe ujërave erën e këndëshme të Hyjnisë së vet, ka dalur prej tyre dhe vetë Shpirti Shenjt ka zbritur mbi të. Ashtu edhe juve, kur keni dalur nga burimi i shenjtë, ju është dhuruar shugurimi, që është pasqyra e atij që ka shuguruar Jezusin, dmth. e Shpirtit Shenjt”(Shën Cirili i Jer., *Cat. myst.* 3, 1).

Kam thënë se Kisha ka në disponim mjete të ndryshme për të na afruar misterin e shugurimit të Krishtit; por të gjitha këto mjete mund të jenë të pafrytshme, në qoftë se nuk ekziston angazhimi personal. Planit *historik* (Pagëzimi i Jezusint në Jordan) edhe planit *sakramental* (pagëzimi dhe krezmimi ynë) duhet t'i bashkohet plani ekzistencial ose *moral*. Madje, të gjitha këto që na ka zbuluar Fjala e Zotit deri tani për misterin e shugurimit, tenton t'i afrohet këtij plani; tenton që të sjellë fryte në ne. Fryti është ky: që vetë ne të bëhemi në botë “era e këndshme e Krishtit”. Duke e shuguruar vajin për pagëzim dhe krezimim, ne Meshen e veçantë të Enjten e Madhe, ipeshkvi lutet: “Ky shugurim le t'i përshkojë dhe t'i shenjtërojë, që të liruar nga shkatërrimet natyrore dhe të shuguruar për tempullin e lavdisë së tij, të shpërndajnë erën e këndshme të jetës së shenjtë”. Atë Origeni na thotë që paganët në kohën e tij i kanë ngacmuar të krishterët, duke thënë: “Si mund një njeri, i cili ka jetuar në këtë vend të shkret të Judesë, të mbushë mbarë botën me erën e këndshme të dijes së Zotit, si thoni ju të krishterët?” Origeni në emer të të gjithëve është përgjigjur: Jezusi këtë mund ta bëjë, sepse Ai i ka shuguruar me Shpirtin Shenjt dhe i ka dërguar në mbarë botën numër të madh nxënësish, që punojnë për shëlbimin e njerëzve, duke jetuar në pastërti dhe në drejtësi, duke mësuar të njëjtin mësim të Krishtit. Duke u ka falënderuar atyre: “Vaji i çmuar i dedhur mbi kokën” e Aronit të

vërtetë, që është Krishti, zbret “në kinde të petkave të tija” (krh. Ps 133, 2), dmth. derdhet mbi mbarë trupin e Kishës dhe, nëpër të, në mbarë botën (krh. Origen, *C. Cels.* VI, 79).

Ne jemi këta nxënës, të dërguar në mbarë botën, për të shpërndarë erën e këndshme të Krishtit! Që të arrijmë këtë, duhet edhe ne të “thyejmë” enën e alabastrit të jetës sonë, dmth. që të kundërshtojmë dëshirat e trupit të njeriut të vjetër, i cili në ne pengon shpërndarjen e dritës së Shpirtit. Era e Krishtit shpërndahet nëpër “frytet” e “Shpirtit”, të cilat janë, sipas shën Palit, “dashuria, hareja, paqja, duresa, dashamirësia, mirësia, besnikëria, butësia, perkurmëria” (Gal 5, 22-23), dhe ne as që e vërejmë këtë (edhe pse ne ndjejmë se prej nesh nuk shpërndahet asgjë tjetër, përveç erës së pakëndëshme të mëkatit), por dikush tjetër rreth nesh do të ndiejë diçka prej erës së këndshme të Shpirtit të Krishtit!

Bota ka shumë nevojë për këtë erë të këndshme të Krishtit! Botës ajo i duhet që ta ruajë nga shkatërimi, ose së paku që prishja e saj të jetë e zbuluar dhe e gjykuar. Apostulli shkruan: *“Ne jemi për Zotin era e këndshme e Krishtit, për ata që shëlbohen dhe për ata që dënohen; për njërën palë era e vdekjes që shpie në vdekje, e për palën tjetër era e jetës që shpie në jetë”* (2 Kor 2, 15-16).

Po mbaroj këtë meditim me një lutje të bukur, të cilën Kisha ia vë në gojë ipeshkvit në meshën e shugurimit të vajit të Enjten e Madhe: “O Atë, ti që me shugurimin e Shpirtit Shenjt e ke shenjtëruar Birin tënd dhe e ke bërë Mesi dhe Zotëri, bëj që ne, pjesëmarrësit e shugurimit të tij, të jemi dëshmitarët e veprës Shpërblimtare të Tij në botë”.

SHUGURIMI MBRETËROR:

SHPIRTI SHENJT I NXIT JEZUSIN DHE KISHËN QË TË LUFTOJNË KUNDËR DJALLIT

Në Letrën e parë shën Gjoni i përkujton të krishterët për “shugurimin e pranuar prej Shpirtin Shenjt”: për këtë thotë se “mbetet” në ne për të na “mësuar gjithçka” (krh. 1 Gjn 2, 20. 27).

Shugurimi i pranuar nga i Shenjti zbulon edhe pjesëmarrjen tonë në shugurimin e Krishtit. Më në fund barazohet me Shpirtin Shenjt të pranuar në pagëzim, në qoftë se Ai në ne vepron si dritë e cila na ngroh e na shndrit dhe si mësuesi i brendshëm i së vërtetës. Ai – thuhet – ne na mëson “mbi gjithçka”. Por, “çka” na mëson ai, në të vërtetë, na shpjegon Jezusi vetë me fjalët, me të cilat premtonte ardhjen e Ngushëlluesit: “*Shpirti Shenjt (Mbrojtjës), të cilin do t’jua dërgojë Ati në Emër tim, Ai do t’jua mësojë të gjitha dhe do t’ju përkujtojë gjithçka unë ju thash*” (Gjn 14, 26). Shugurimi na zbulon Jezusin; Ai na “përkujton” Jezusin; Ai bën që Jezusi përsëri të rringjallet në ne. Për këtë arsye është tejetë e rëndësishme që të kuptojmë, nëpërmjet Ungjijve, në çfarë veprash e ka nxitur Shpirti Shenjt Jezusin gjatë jetës së tij tokësore, në çfarë hapash, në çfarë zgjedhjesh, sepse Ai në të njëjtën gjë e nxit tani Kishën që ajo të bëjë atë. Rrëshajët drejtojnë kah Ungjilli. Këtë mund ta shohim në Kishë menjëherë pas Rrëshajëve: besimtarët menjëherë kujdesen që të mbledhin lajmet për Jezusin. Për të mbledhur nga dëshmitarët fjalët e tija dhe të gjitha ato që ka bërë “në mbarë krahinën e Judesë dhe në Jeruzalem” (krh. Vap 10, 39). Ungjijtë na

flasin për gjërat që duhet bërë por, Rrëshajët dmth. – Shpirti Shenjt, hiri – na jep forcën që ato t'i zbatojmë.

Shqyrtimet që vazhdojnë, kanë pikërisht këtë qëllim: për të zbuluar nëpër Ungjill, në çka e ka nxitur Shpirti Shenjt Jezusin. Dëshirojmë që të kërkojmë kriterin më të sigurtë që të kuptojmë nxitjen e Shpirtit Shenjt në jetën tonë dhe në jetën e Kishës.

Të gjitha ato, që në Ungjill Jezusi thotë ose bën, këtë e bën “në Shpirtin Shenjt”. Shën Bazili shkruan që Shpirti Shenjt “ka qenë gjithmonë i pranishëm në jetën e Jezusit, duke u bërë shugurimi dhe mik i tij i pandashëm”, dhe se “mbarë veprimtaria e Krishtit është zhvilluar në praninë e Shpirtit Shenjt” (*De spir. S. 16, PG 32, 140 C*). Këto janë shprehje të bukura, të cilat i sjellin në mendje figurat intime dhe miqësinë, por nuk mund të na japin as përafërsisht idenë e qartë se çka ka ndodhur në intimitetin mes Jezusit dhe Shpirtit Shenjt gjatë jetës tokësore të Shëlbuesit.

Të marrim me mend dy vëllëzër, të cilët kanë jetuar në miqësi të plotë në shtëpinë e Babait të tyre, pas shumë kohësh gjenden në një vend të huaj, në mesin e njerëzve që flasin një gjuhë tjetër, që të dy të angazhuar në një gjë të rrezikshme, të cilën e dëshiron Ati i tyre të cilin ata e duan! Kush mund të shprehë këtë fshehtësi të përbashkët dhe mbeshtetje të cilën gjejnë në njëri tjetrin, ëmbëlsinë e bisedimeve të tyre intime, dhe dëshirën që sa më parë ta zbatojnë veprën të cilën ua ka besuar Ati i tyre? Askush nuk e njih – thotë shën Pali – fshehtësinë e njeriut, përveç shpirtit të njeriut që është në të (krh. 1 Kor 2, 11), dhe kjo vlen për Jezusin dhe Shpirtin e tij. Duhet që këtë “fshehtësi” ta lëmë pa e prekur dhe të kënaqemi që ta

sodisim në qetësinë e lutjes, që të kuptojmë diçka prej saj, në qoftë se Shpirtit i pelqen që të na zbulojë.

Kam thënë që mbarë jeta e Krishtit ka kaluar nën ndikimin e Shpirtit Shenjt; por në këtë prani të pandërprerë vërehen disa momente të veçanta, të cilat vet Ungjijtë i vënë në lidhje me nxitje të veçanta të Shpirti Shenjt në Jezusin. Ne do të ndalemi në këto momente që të jemi të sigurt se kështu prekim pikat e vërteta neuralgjike të veprimatrisë së Shpirti Shenjt në jetën e Jezusit, pa rrezik që të biem në gjendje që të bëjmë atë që dëshirojmë ne.

Kemi tri raste të tilla:

- Shpirti Shenjt e nxit Jezusin që të shkojë në shkretëtirë për të qenë i tunduar (Mk 1, 12);
- Shpirti Shenjt shuguron Jezusin që të kumtojë të vobektëve Ungjillin (Lk 4, 18);
- Shpirt bën që Jezusi të “kllithë” dhe të lutet: “Të madhëroj, o Atë...” (Lk 10, 21).

Me fjalë të tjera, Shpirti nxit Jezusin që të luftojë kundër Djallit, që të predikojë Ungjillin dhe që të lutë Atin, duke e kushtuar veten si sakrificë. Në këto tri pika mund të shohim shugurimin e trefishtë të Jezusit – shugurimin mbretëror, profetik dhe meshtarak. Gjatë shugurimit të vajit për pagëzim dhe krezmim, në Meshën e Të Enjtes së Madhe, liturgjia thekson këtë shugurim të trefishtë me fjalë: “Tani po te lutemi, o Atë: shuguroje me bekimin tënd këtë vaj, dhuratë e provanisë sate, të përshkuar me fuqinë e Shpirtit tënd dhe me forcën që del prej Krishtit, sepse nëpër emrin e tij të shenjtë është thirrur shugurim (*krizma*) vaji, që shuguron meshtarët, profetët, mbretërit dhe martirët”. Në luftën kundër djallit Jezusi zbaton *dërgimin e vet mbretëror*, pasi e shkatërron

mbreterinë e Djallit dhe e përtërin mbretërinë e Zotit; Ai thot: *“Në qoftë se unë dëboj Djajtë me ndihmën e Shpirtit të Hyjit, do të thotë se arriti ndër ju mbretëria e Hyjit”* (Mt 12, 28). Duke shpallur Ungjillin të vobektëve, e zbaton *dërgimin e vet profetik*. Duke iu lutur Atit me ofshamë, ai zbaton *dërgimin e vet meshtarak*. Në këto tri gjëra Ai plotëson dërgimin e vet themelor të Shërbëtorit të Jahves (Hyjit), të pranuar në pagëzim, në të cilin përfshihen të gjitha dërgimet tjera.

“Shpirti e nxiti që të shkojë në shkretëtirë”

Ta shikojmë tani “nxitjen” e parë të Shpirtit Shenjt në Jezusin, në të cilën zbatohet dërgimi i tij mbretëror.

Të tre sinoptikët na tregojnë se Jezusi, pasi u pagëzua, shkoi në shkretëtirë; që të tre ia përshkruajnë këtë vendim të Jezusit ndikimit të Shpirti Shenjt; “Fill pastaj Shpirti Shenjt e shtrëngoi të shkojë në shkretëtirë” (Mk 1, 12); Luka që është më i ndjeshmi nga të gjithë kah veprimtaria e Shpirtit Shenjt në jetën e Jezusit, dy herë e përmend Shpirtin Shenjt në këtë vend dhe thotë që “Jezusi, plot me Shpirtin Shenjt, u kthye prej Jordanit” dhe menjëherë vazhdon: “Shpirti e çoi në shkretëtirë” (Lk 4, 1).

Dihet se, që të tre ungjilltarët i japin një theks personal kësaj ngjarjeje, si i përgjigjet qëllimit dhe karakteristikës së predikimit të tij. Mateu dhe Luka p. sh. tundimin e Jezusit e vënë në lidhje me tundimin e popullit të Izraelit në shkretëtirë, dhe na thonë kështu që, Jezusi është Izraeli e ri, i cili ka sukses atje ku Izraeli i vjeter dështoi; përkundrazi Marku aludon në mënyrë tjetër në mbarimin e tundimit të Jezusi dhe të Adamit, duke dëshiruar që të thotë se Jezusi është Adami i ri, i cili duke e mundur

tunduesin, e kthen njeriun në Parrizin e humbur. (“Qëndronte ndër kafshët e egra dhe engjëjt i shërbenin”).

Por nuk na interesojnë aq shumë ndryshimet, sa na intereson bërthama e tyre e përbashkët ose kuptimi themelor, tek i cili arrijmë jo vetëm duke menduar për ngjarjen e tundimit, por edhe në pjesët tjera të Ungjillit. Vetë Jezusi e shpjegon kuptimin e luftës se vet me Djallin, duke thënë: “Dhe dihet që s’ka njeri që mund të hyjë në shtëpinë e të fortit dhe t’ia marrë plaçkat, pa e lidhur ate më parë...” (Mk 3, 27). Në shkretëtirë Jezusi e kishte “lidhur” kundërshtarin. E mund të themi: e kishte mundur përpara se të fillojë punën dhe mund të vazhdojë veprimtarinë e tij në zonën e armikut, i lirë nga çdo lloj pavendosmërie ose pasigurie për sa i përket qëllimeve të tij ose mjeteve që do të përdorë (Ch. H. Dodd).

Jezusi çliron në fillim vetveten nga Djalli që pastaj të çlirojë të tjerët nga Djalli: Ky është kuptimin i ngjarjes së tundimit, duke e soditur në dritën e krejt Ungjillit. Duke lexuar më tutje, fitohet përshtypja se pas kësaj ngjarjeje fronti i dritës pandalshëm përparon kundër frontit djallëzor të errësirës, duke e shtyrë më tutje. Kur afrohet Jezusi Djajtë shqetësohen, dridhen dhe luten që të mos jenë të hedhur jashtë dhe përpiqen që të merren vesh me Jezusin: “Çka ke me ne, o Jezu Nazareni? A erdhe që të na zhbish? Unë e di kush je Ti: Shenjti i Hyjit!” (Mk 1, 24). “Nëse po na dëbon, na ço në tufën e thive!” (Mt 8, 31). Por, prania e Jezusit nuk i le që të ikin: “Hesht dhe dil prej tij!” (Mk 1, 25). Populli është i frikësuar dhe thotë: “Ç’u bë kështu? Ja, një mësim i ri, i pajisur me pushtet! Ky u urdhëruaka deri edhe Shpirtrave të ndytë, dhe ata po e dëgjuakan!” (Mk 1, 27).

Siç shihet, ajo që është me e prekshme dhe më e fuqishme është autoriteti dhe fuqia që del prej Jezusit. Menjëherë lind pyetja: nga vjen ky autoritet? Përgjigjja e kundërshtarëve është: nga kryetari i djajve, nga Belzebuli! Përgjigjja e Jezusit është: nga Shpirti Shenjt! Me pushtet të Hyjit i deboj djajt (Lk 11, 20). Me ndihmën e Shpirtit të Hyjit (Mt 12, 28). Ashtu edhe Pjetri, në Veprat e Apostujve, e lidh ngusht këtë veprimtari të Jezusit kundër djajve me shugurimin e Shpirti Shenjt: *“Hyji Jezusin prej Nazaretit e shuguroi me Shpirtin Shenjt dhe me pushtet, dhe Ai kaloi ... duke shëruar të gjithë ata që kishin rënë nën pushtet të djallit”* (Vap 10, 38).

Por, të përpiqemi që të kuptojmë këtë pohim më mirë! Çka ka ndodhur në shkretëtirë, që tani pas kthimit Jezusi ka një autoritet, që Djalli tani “zhduket” para atij? Djalli është mundur në zonën e tij! Zona e privilegjuar e Djallit pas mëkatit, ka qenë liria njerëzore. Në të ai ka ngritur kështjellën, kështjellën e papushtueshme, sepse nga ajo ka mundur ta dëbojë vetëm liria njerëzore, por nëpër mëkat kjo liri u robërua nga djalli (krh. Rom 6, 16...; Gjn 8, 34) dhe nuk ka mundur të ngrihet kundër zotërisë së tij dhe ta mundë, derisa ka qenë në robëri. Jezusi ka hyrë në këtë kështjellë dhe e ka shkatërruar. Tri fjalët e përgjigjes së tij: “Jo!”, të kundërvëna tundimit, i morën Djallit thimthin, që është ngritja kundër Zotit. Ai ra si të ishte i goditur nga rrufeja (shih Lk 10, 18). Këto “jo” kanë qenë “po”, pa kushte dhe plot dashuri, për vullnesën e Atit.

Shkatërrimi i djallit ka filluar atje ku ka filluar fitorja e tij në lirinë e njeriut. Krishti është duke na zbuluar vetveten në këtë moment si Adami i ri, i cili, përfundimisht i lirë, shpreh atë fjalën “po”, për të cilën Zoti ka krijuar qiellin dhe tokën. Një liri e krijuar është e zgjerruar aq, sa

që ka pranuar mbarë vullnesën e Zotit. Prej këtu buron fuqia e Jezusit: Ai ecën me vetë autoritetin dhe fuqinë e Zotit. Djajtë e ndiejnë se Jezusi është “Shenjti i Zotit”, që do të thotë se në të është e pranishme shenjtëria e Zotit dhe nuk mund ta kundërshtojnë këtë prani të Zotit. Kjo do të thotë “për të dëbuar shpirtrat e këqij me Shpirtin e Zotin”: “Djalli në praninë e Shpirtit Shenjt e ka humbur fuqinë e vet” (Shën Bazili, *De Spir. S.*, 19, PG, 32, 157 A).

Për djallin ka mbetur vetëm mbretëria e vdekjes, por e ka humbur edhe këtë kur, i pakujdesshëm, e ka tërhequr Jezusin në të. Mundimi është faza e dytë e luftës së madhe ndërmjet Jezusit dhe kryetarit të errësirës. Ky është “momenti u volitshëm”, kur djalli, sipas fjalëve të shën Lukës, përsëri ngritet kundër Jezusit (krh. Lk 4, 13). “*Po afrohet princi i botës – tha Jezusi para vdekjes së vet. – Ai kundër meje s’mundet asgjë. Por, që ta dijë bota se unë e dua Atin dhe bëj ashtu si me urrdhëroi Ai!*” (Gjn 14, 30-31). Djalli kishte humbur çdo pushtet mbi të në shkretëtirë, por tani Jezusi “*me anë të vdekjes e shfuqizoi atë që kishte në dorë pushtetin e vdekjes – dmth. djallin*” (Heb 2, 14). Djalli është i mundur në banesën e vet të fundit. U bë gjygj i madh i botës dhe princi i saj është “hedhur jashtë” (krh. Gjn 12, 31). Jezusi në kryq, i dëgjueshëm ndaj Atit deri në vdekje, “ka shkatërruar” fuqinë e Djallit, si të këpuste një shufër hekuri. Nga ky moment, na thotë Zbulesa, “*u vendos mbi rruzull Mbretëria e Zotit tonë dhe e Krishtit (të Shuguruarit) të tij*” (Zb 11, 15).

Dragoi dhe Gruaja

Kur pas këtij pohimi për fitoren e Krishtit kalojmë në shqyrimin e gjendjes së Kishës menjëherë pas ringjalljes

(Pashkëve), në fillim na befason çorientimi i madh dhe dëshpërimi i thellë: Çdo gjë vazhdon si përpara! Vetë shkrimtarët e Besëlidhjes së Re na e zbulojnë këtë gjë, dhe ate, me thjeshtësinë që na befason. Shën Pali thotë: “Lufta jonë nuk është kundër njeriut, por kundër principatave, kundër pushteteve, kundër sunduesve të kësaj bote të errët, kundër shpirtrave të këqij të hapësirës qiellore” (Ef 6, 12). Por, shën Pjetri thotë: “Armiku i juaj, djalli, porsi Luan uluritës, endet këndeje dhe andej duke kërkuar ke të përpijë” (1 Pj 5, 8). Zbulesa na jep një lloj shfaqjeje dramatike për këtë situatë të re: djalli (Dragoi), kur nuk pati sukses për të përpirë Birin (Jezusin), me plot urrejtje u kthye kundër Gruas që e ka lindur, duke e detyruar që të largohet në shkretëtirë. (krh. Zb 12, 1-17).

Kisha (Gruaja) është kështu e tërhequr nga Shpirti Shenjt në shkretëtirë, ku është tunduar nga Djalli! Nuk ishte e mundur për t’u shprehur në mënyrë më të qartë që lufta me Djallin, pas Jezusit vazhdoi në Kishë dhe kundër Kishës. Madje kjo luftë u bë më e ashpër, sepse Djalli tani është “plot hidhërim”, “*i vetëdijshëm se i ka mbetur pak kohë*” (Zb 12, 12). Gjithashtu me ardhjen e Krishtit “koha për djallin u shkurtua”; ka ardhur plotësia e kohës, nuk ka çka të presë më, përveç amshimit, kur për të do të mbarojë çdo veprimtari në botë dhe kur do të mbyllet përgjithmonë në gjykimin e amshuar e të pandryshueshem.

Nëse autorët e Besëlidhjes së Re mund të na i thonë këto gjëra, e të mos befasonen fare, kjo është për arsye se e kanë zbuluar kuptimin e të gjitha këtyre. Tundimi është një pjesë e mundimeve të Krishtit. Fjalët e shën Palit: “*plotësoj në trupin tim çka u mungon mundimeve të Krishtit për Trupin e tij – Kishën*” (Kol 1, 24), janë të vërtëta, edhe kur mendohet në tundimet e Krishtit: Plotësoj

në trupin tim atë çka u mungon tundimeve të Krishtit – për trupin e tij, që është Kisha! Gjymtyrët duhet të jenë pjesëmarrëse në luftë bashkë me Kokën, sikur do të jenë një ditë pjesëmarrëse në plotësinë e fitores dhe të lavdisë së tij. Ky ligj është univertzal: vlen për çdo lloj vuajtjeje, sikur edhe për këtë vuajtje të posaçme, që është tundimi dhe lufta kundër djallit.

Por, këtu zbulojmë se nuk është e vërtetë se gjëndja nuk është ndryshuar dhe se gjërat qëndojnë njësoj, para dhe pas Jezusit. Jezusi në shkretëtirë “e ka lidhur” Djallin njëherë e përgjithmonë; dhe në Kryq “*i çarmatosi Pushtetet dhe Principatat, e dëftoi këtë botërisht dhe i hoq zvarrë në kalimin ngadhënjyes*” (Kol 2, 15). Fuqia e Djallit nuk është më e lirë sikur përpara, që të punojë për qëllime të veta; ajo tani është “e mundur”. Ai mendon se punon për një qëllim por, e përkundrazi arrin qëllimin krejtësisht të kundërt; edhe pse këte nuk e dëshiron, ai i shërben veprës së Jezusit dhe të shenjtërve të tij. Djalli është “ajo fuqi që gjithmonë dëshiron të keqen, por bën të mirën” (Goethe). Kjo ndodh sepse Jezusi e ka ndërruar parashenjën e veprimtarisë së tij: ajo prej tashit kthehet kundër veprimtarisë së tij; u bë një lloj bumerangu. Ai kundërshtoi Jezusit dhe bëri që ta gjykojnë, torturojnë dhe në fund ta kryqëzojnë; por Jezusi duke pranuar të gjitha këto në dëgjesë ndaj Atit të tij dhe për dashurinë që ka për të gjithë njerëzit, e ka shndërruar në fitoren më të madhe të Zotit dhe në humbjen më të madhe të Djallit. Jezusi është “victor quia victima” (= *fitues, sepse u bë viktimë* – thotë Shën Augustini); Djalli është përkundrazi “victima quia victor” (*viktimë, sepse ishte “fitues”*). Krishti është fitues sepse është sakrifikuar, djalli është viktimë sepse ka qenë fitues: u bë viktimë e fitores së vet.

Këto u kanë ndodhur të gjithë ndjekësve të vërtetë të Jezusit, shenjtërve, duke u nisur nga martirët për të cilët flet Zbulesa (krh. Zb 11, 7). Fitorja e Zotit realizohet në mes të asaj që duket humbje. Në gjithë këte më së vështiri mund të pranohet sesi çdo herë humbja paraqitet humbje reale dhe definitive dhe Zoti duket si i mundur nga armiku në të gjitha frontet dhe sikur po tërhiqet nga lufta, ashtu që i lejon armikut që ta nxjerrë armën e vet më të tmerrshmen – dyshimin në mirësinë e Zotit: “Ku është Zoti yt? Cili atë nuk do të kishte ardhur në ndihmë dhe hequr vuajtjen, sikurse është kjo e Birit, nëse është atë i vërtetë?” Djalli është i ngadhënjyer për vdekje, kur në situatë të tillë, nxënësi i Krishtit, duke përdorur të gjitha fuqitë e veta dhe si duke i bërë titur për vete, thotë: Ti, o Zot, je i shenjtë! Janë të drejta dhe të vërteta rrugët e tua! Po ta dhuroj vetveten, o Atë, edhe pse nuk të kuptoj më! “O Atë, në duart e tua po e ve shpirtin tim!” Fitorja është në ate që të përvetësojmë ndjenjat që ka patur Jezu Krishti.

Ekziston edhe një qëllim tjetër, të cilit Zoti “bën që t’i shërbejë” veprimataria e Djallit, e ky është përmirësimi dhe përvujtëria e të zgjedhurve të tij. Që të mos krenohet për shkak të zbulesave të pranuar, shën Palit i është dhënë në trupin e tij një ferrë, engjelli i Djallit, që ta mendojë pandërprerë (krh. 2 Kor 12, 7). Shën Françesku, pasi ka marrë plagët, që të mos krenohet, edhe ai ka përjetuar shumë vuajtje dhe tundime nga Djalli dhe shpesh ka thënë: “sikur ta dinin vëllzërit e mi sa mundime të rënda dhe të shumta me sjell Djalli, nuk do të ishte asnjë ndër ta që nuk do të ishte i prekur me mëshirë ndaj meje” (*Pasqyrë përsosmërie*, 99). Për këtë arsye i njeti shenjt djajt i ka quajtur “drejtues” dmth. zbatuës materijalë të urdhërimeve të Zotit: “Sikur prefekti dërgon zyrtarin e vet për të

gjobitur atë që ka bërë një krim, ashtu Zoti përmiorëson dhe ndërshkon ata që e i do, me anë të mbarështuesve të vet, djajve, zbatuesve të drejtësisë së tij.” (*Leggenda perugina*, 92).

Natyrisht, kjo është vetëm një pamje pozitive në historinë e tundimit të Kishës. Ekziston gjithashtu edhe pikëpamja negative, e heqjes dorë, e fitoreve të pjesëshme dhe të plota të armikut. Këto kanë ndodhur gjithmonë kur ndonjë i krishterë është larguar nga vatha e Krishtit, që të luftojë si ujk, në vend që të luftojë si qengj, gjithmonë kur Kisha ka menduar se mund të realizojë mbretërinë e Zotit me mjete të ndryshme prej atyre që ka përdorur Krishti në shkretëtirë. Por kjo histori negative aq shumë është theksuar në të kaluarën (mjafton që të përmendim akuzën e tmerrshme të Dostojevskit në romanin “Hetuesi i madh”!), që kësaj radhe mund ta lëmë anash.

Heshtja për Djallin

Të gjitha këto, në të mirë ose të vështirë, i kanë dhënë ekzistencës së krishterë të të gjitha kohërave shenjën e luftës dramatike, madje të luftës “jo vetëm kundër trupit dhe gjakut”. Tani ky tension, në pjesën më të madhe dhe në sektorët e shumtë të krishterimit ka humbur. Heshtja ka rënë mbi Djallin. Luftohet vetëm kundër “trupit dhe gjakut”, dmth. kundër së keqes që është afër njeriut, sikurse është padrejtësia sociale, dhuna, karakteri personal ose mëkati personal. Kundër të këqijave që janë afër njeriut, është i mjaftueshëm, natyrisht, një shpëtim, që është po ashtu afër njeriut, që dmth. është i realizueshëm me përparimin dhe përpjekjen e njeriut. Me fjalë të tjera,

nuk nevojitet një shëlbim i krishterë që vjen nga një botë tjetër mbinatyrore.

Shpikësi i “demitizimit” (R. Bultmann) ka shkruar: “Nuk mund të përdoret rryma elektrike dhe radioja, nuk është e mundur që në rast të sëmundjes të përdoren mjekësia dhe mjetet killinke dhe në të njëjtën kohë të besohet në botën e shpirtrave”. Demitizimi e ka përzënë djallin nga bota, por në mënyrë të ndryshme nga ajo që e lexojmë në Besëlidhjen e Re: jo duke e përjashtuar, por duke e mohuar. Mendoj që asnjëherë askushi nuk ka qenë aq i kënaqur sepse është demitizuar, sa ka qenë Djalli, nëse është e vërtetë – si ka qenë thënë – se dinakëria më madhe e Djallit është në atë që të na bëjë që të bësojmë se ai nuk ekziston më (Ch. Baudelaire).

Kështu, njëri modern, duke u kthyer nga dy “banjo të forta”: nga demitizimi dhe sekularizimi, tregon një allergji të pazakonshme, posa të dëgjojë se flitet mbi këto çështje. Kemi arrdhur deri aty, që pak a shumë me vetëdije, është pranuar një sqarim qetësues: se djalli është një përmbledhje e të gjitha të këqijave morale të njeriut, ai është një personifikim simbolik, një mit, një dordolec, ai është një nënvetëdije kolektive, ose për sociologët është alienacion kolektiv. Kur Papa Pali i VI para disa vitesh i ka thirur të krishterët që të kujtojnë “të vërtetën katolike” se ekziston djalli, kultura laike (ose një pjesë e saj) ka reaguar duke grisur rrobat dhe duke u skandallizuar: “Si edhe në ditët e sotme dikush mund të flasë për Djallin! A thua po kthehem në mesjetë?” Ashtu edhe disa besimtarë, madje në mesin e tyre edhe disa teologë, janë frikësuar: “Po, me të vërtetë mund të mjaftojë hipoteza simbolike, shqarimi mitik ose psikoanalitik...”. Çështja e djallit u bë për të krishterët rast tipik i “fesë së shtrembëruar”: sillet sikur

mos të ekzistonte një gjë, sepse nuk ka guxim ta pranojë atë dhe pasojat e saja.

Jeta e krishterë mund të them se ashtu humbet dramaticitetin e vet dhe kështu bëhet banale. Por jo vetëm jeta e krishterë por edhe jeta e Krishtit humbet dramaticitetin e vet, sepse shpallet e asgjësuar fitorja e tij, nëse nuk dihet kush është kundërshtari i tij i vërtetë, kundër të cilit ka luftuar me shpirt, dhe i cili e ka sjellur në Kryq dhe të cilin Ai në kryq e ka mundur. Kur Kisha në pagëzim na dhuron një jetë të krishterë, na e paraqet si një zgjedhje: “A i bie mohit... – a beson në...?” Sikur të na thonte më këte: janë dy zotërime, dy mbretëri në botë; duhet të zgjedhësh cilës dëshiron t’i përkasësh? Më faktin që njeriu i sekularizuar e ka asgjësuar njërën nga anët, ndër të cilat duhet zgjedhur, dhe pikërisht atë negativën, ndoshta me këtë e shfaq frikën për të zgjedhur. Ai ka kërkuar që të nxjerrë shqetësimin me rrënjë, duke i ikur zgjedhjes, por nuk ka kuptuar se me këtë veprim bie në përfaqim të shqetësimit më të rëndë.

Duhet zgjedhur – ose vënë bast – dhe këte njeriu e di! Ashtu sikurse e pavetëdijshmja kur është e shtypur bëhet neurozë dhe shkakton çdo lloj pengese psikike, ashtu edhe djalli, kur është i shtyrë ndër mite dhe kur e mohon inteligjenca, e shfrytëzon këte për të shkaktuar çdo lloj neuroze shpirtërore në njeriun modern: shqetësime, frikë, brejtje të ndërjegjes, brengosje. Dhe vërtet, ndodhë diçka e çuditshme: Djalli i nxjerë jashtë kah dera, kthehet kah dritarja; i përjashtuar prej fesë dhe teologjisë, kthehet nëpër bestytini. Bota moderne, teknologjike dhe industriale, është mbushur pikërisht atje ku është më shumë e industrizuar dhe e përparuar – me magjistarë, me spiritistë, me profetë të horoskopit, me shitësit e

hajmalive dhe me sekte të vërteta djallëzore. Ka ndodhur diçka e ngjashme me ate për çka shën Pali ka kritikuar paganët e kohës se vet: *“Duke dashur të tregohen për të mendshëm, u bënë të marrë dhe e ndërruan lavdinë e Hyjit të pashkatërrueshëm me idhuj – piktura që paraqesin njeriun e shkatërrueshëm, shpendët, shtazët katërkëmbëshe e zvarranikët... Mbasi e çmuan se për ta nuk vlen të jetojnë si mëson Hyji, vetë Hyji lejoi që ta ndjekin mendjen e tyre të prishur”* (Rom 1, 22. 28).

Por – megjithatë djalli ekziston

Ja, një situatë tjetër, në të cilën duhet, si ka thënë shën Katarina e Sienës, që dikush “të bërtasë” ashtu përmbi trupin e shenjtës Kishë, për të zgjuar bijtë e saj që flejnë brenda. Vëllëzer, është koha për t’u zgjuar nga gjumi! Djalli ekziston dhe është më i “tërbuar” se kurrë kundër shenjtërve. Mund të thuhet se ka kuptuar se është duke u bërë gati diçka e madhe për Kishën dhe i ka vënë të gjitha forcat të veta në luftë për të ndalur atë dhe për ta prishur, sikurse koha për të prapë u bë e “shkurtër”. Ai reagon me forcë kur kumtohet se *ka ardhur dasma e Qëngjit dhe se është gati e Fejuara e tij* (krh. Zb 19, 7). Çmendet nga smira ndaj Jezusit.

Është thënë se Jezusi është në agoni në kopsht deri në mbarim të botës. Kjo është e vërtetë për mësimin mbi korpin Mistik. Por është e vërtetë edhe kjo: Jezusi është në shkretëtirë dhe tundohet deri në mbarim të botës! Sikur të mund të thuhej çka bën djalli sot kundër këtij Jezusi që është akoma në shkretëtirë për të qënë i tunduar, prej aty do të ishte ngritur klithma trishtuese. Argumentet që djalli i shpall për t’i ndarë besimtarët nga Zoti, janë një shkollë e

tmerrshme teologjike. Ata na zbulojnë se si diskutimet e shumta teologjike, të cilat mbushin librat, gazetatat dhe revistat, të cilat bëjnë që Kisha të humbasë kohën dhe energjitë, nuk janë asgjë tjetër përveç perçarje akademike, derisa lufta e vërtetë është në një nivel me të thellë, të cilin nuk e prekin fare. Vaj për Kishën, po të mos i kishte këto fortesa, të cilat po i sulmon engjëlli i djallit dhe të cilat e dobrojnë djallin dhe nuk lejonë që ai me gjithë fuqinë e vet të hidhet përmbi Kishën. Shën Pali u ka shkruar Selanikasve disa fjalë që, jam i bindur, kanë rëndësi edhe për ne sot, edhe pse nuk e dimë mirë se çfarë rëndësie: *“Tani e dini çka e ndalon që të shfaqet, (kundërshtari i Zotit) vetëm në kohën e vet . Vërtet misteri i paudhërisë është tashmë në veprim, por është diçka që e ndalon deri të jetë hequr nga mesi. Atëherë do të shfaqet i Paudhi të cilin Zoti (Jezus) do të mbysë me frymën e gojës së vet dhe do të zhbijë me shkëlqimin a Ardhjes së vet të dukshme. i Paudhi do të vijë me pushtetin e Satanit dhe do të bëjë gjithfarë mrekullish, shenjash dhe çudish të rrejshme”* (2 Sel 2, 6-9).

Si është e mundur, atëherë, që aq pak persona e shohin këtë luftë të tmerrshme që bëhet në Kishë dhe këta persona janë shpesh të lënë pas dore, ose ndonjëherë dyshohet se luftojnë kundër iluzioneve dhe shpikjeve të veta? Përse kaq pak persona dëftojnë se dëgjojnë ulurimën e tmerrshme të “luanit” që shkon përreth për të kërkuar kë të përpijë? Kjo është e thjeshtë! Sepse shkncëtarët dhe teoogët, (dhe jo vetëm ata) e kërkojnë djallin në libra, derisa djallit nuk i interesojnë librat por shpirtrat dhe ai nuk mund të takohet duke i vizituar institutet akademike, biblioteka ose zyre të Kishave, por pikërisht shpirtrat. Në shpirtrat, sidomos në shpirtrat të cilët e marrin Zotin

seriozisht, ose më sakt: në shpirtrat të cilët Zoti i ka zgjedhur për planet e veta, ai është i detyruar që të zbulohet.

Argumentin më të fortë për ekzistencën e djallit nuk e gjejmë në mëkatarët ose në të djallosurit, por në shenjtërit. Në ta në mënyrë kontrasti, vepra e tij shfaqet qart, si e zeza në të badhë.

Po ashtu edhe në Ungjill, argumenti më i bindshëm për ekzistencën e djallit nuk është në lirimimin e të djallosurve (që ndonjëherë mund të jëtë nen ndikimin e paragjykimeve të atëhershme për shkaqe të sëmundjeve). Por atë e takojmë në tundimet e Jezusit, kur Djalli është i detyruar që të vendoset, mund të thëmi, “karshi dritës”.

Porsa të dilet nga akademia (univerziteti) dhe të hyhet në botën e shpirtrave dhe në jetën e mbretërisë së Zotit, ndryshohet mendimi për djallin. Atëherë zbulohet se prej nga pikon helmi që helmon botën, nga vjen një fillozofi e caktuar ateiste, që thekson një autonomi absolute të njeriut, nga vjen gënjeshtria e shndërruar në sistem, pastaj shkatërrimi i njeriut, sharja dhe tërbimi kundër Emrit të Krishtit.

Shpirti që është në ajër

Por djalli nuk e ushtron pushtetin vetëm në shpirtra ose në njerëz individualisht, edhe pse vetëm në ta ky ndikim është i dukshëm. Ai ndikim fshihet dhe vepron nëpër institucione, situata dhe realitete njerëzore, mbi të cilat djalli ka marrë pushtetin. Besëlidhja e Re na flet lidhur me këte diçka shumë aktuale, na flet për shpirtin që leviz nëpër ajër, dmth. që është sikur ajri që thithim, dhe i cili mjetet e veta të privileguara i gjen në opinionin publik (*mass-*

media). Në Ef 2, 2 princi i kësaj botë është thirur “Prijësi sundues i ajrit”. Vetë apostulli e sqaron këtë fjalë “ajër”. Ai për të është “shpirt që tani është në vepër ndër jobesimtarët” dmth. ndër njëzëzit që kanë braktisur Ungjillin. Nga kjo rrjedh se djalli vepron në botë, duke caktuar shpirtin që sundon mbi jobesimtarët. Ai vepron në atë shpirt në të cilin qëndron dhe mbi të cilin ka mbizotëruar.

Ky shpirt në të njëjtën kohë është një atmosferë (opinion). Ai qëndron dhe vepron në atë lloj atmosfere dhe mbi të ushtron ndikimin e vet. Nga kjo atmosferë dhe nëpër të, që është nën ndikimin e tij të drejtëpërdrejtë dhe është banesa e tij, merr pushtetin mbi njëzëzit dhe futet në ta. Kjo, vërtet, nuk është e vetmja rrugë nëpër të cilën ai kalon, por është e qartë se ai e zgjedh me dëshirë dhe, për sa i përket ekspansionit të forcës së tij, ajo është më e përshtatshme. Ai bëhet shpirt i intensitetit të jashtëzakonshëm historik, të cilin individë me vështirësi mund ta kundërshtojë. Njëzëzit sillen sipas shpirtit të përgjithshëm, kjo duket qart. Për të vepruar, për të menduar ose për të thënë diçka kundër tij, duket sikur është e pa kuptueshme, ose e padrejtë ose kundërvajtje. Atëherë askush nuk guxon të marrë qëndrim ndaj gjërave ose situatave dhe në përgjithësi mbi jetën në një mënyrë tjetër, përveçse në mënyrën që ai e paraqet. Zotëruesi i fshehur i kësaj botë – i fshehur pikërisht në opinionin shpirtëror, në atmosferën e epokave të ndryshme – bën që bota të paraqitet në perspektivën e tij, duke përdorur këtë opinionin, të cilin ai e zotëron” (H. Schiler, *Riflessioni sul Nuovo Testamento*, Brescia 1976, fq. 194s.).

Mund të themi: sikurse që ekziston shugurimi i Krishtit, i cili “mëson mbi gjithçka”, dmth. bën që të shihet

çdo gjë në dritën e Krishti (krh. 1 Gjn 2, 20. 27), gjithashtu ekziston një shugurimi i Antikrishtit, që mëson mbi gjithçka, dmth, çdo gjëje i jep një shpjegim të vet, që është shpjegim djallëzor dhe mund të themi se është ana e djallëzore e gjërave. Ky shugurim i përfshin të gjithë në vdekje, bashkohet me gjithçka dhe bëhet shpirti i kohës se vet. Kur apostulli na nxit “që të mos i përshtatemi shpirtit të kësaj bote” (krh. Rom 12, 2), ai mendon në këtë shpirt. Mund të thuhet se mosbesimin i botës së sotme (atje ku nuk është vendosur me forcë nga lartë), është zbatuar nga djalli në pjesën më të madhe nëpër këtë mjet të heshtur, që është përshtatja pakurrizore frymës së kohës, dukë bërë që njeriu të thithë erën e këtij shugurimi, që ka aftësi të vejë ndërgjegjen në gjumë.

Dallimi i shpirtave

Vërtet, ekziston problemi i dallimit të shpirtave. Kjo është zona e ndjeshme, në të cilën është e nevojshme urtësia, që të mos gënjehemi ose të mos turbullohemi: që të mos gënjehemi, duke ia ngarkuar djallit çdo gabim tonin, që të mos e marrim seriozisht që keqen dhe të mos ia presim rrënjën e së keqes që është në ne; që të mos turbullohemi, duke i mveshur djallit, personalisht, çdo lloj fenomeni dhe duke e zbuluar atë çdokund. Fjala e Zotit, në këtë kuptim na jep kriteret e sigurta. Pjetri na këshillon në lidhje me djallin: “*Jini të përkurmë dhe rrini zgjuar!* (1 Pj 5, 8). *Të jesh zgjuar* këtu do të thotë të kesh një shikim të shëndoshë dhe real në vetveten dhe në botën mbarë, me gjithë kompleksitetin dhe shumëkuptueshmërinë e saj, që të mos e shohim djallin në vepër atje ku kemi të bëjmë vetëm me sëmundje, edhe pse të çuditshme, ose vetëm me

pasojat e mëkatit; *për të qenë zgjuar* dmth. që të mos biem në gjumë në sigurinë fatale, duke mos patur kujdes se Djalli ekziston dhe nuk fle. Shën Gjoni na porositi, nga ana e vet, që të mos i besojmë – në të mirë dhe në të keq – çdo frymëzim, pa e provuar dhe vërtetuar a vjen nga Zoti, kur duket i mirë, dhe a vjen me të vërtetë nga Djalli, kur duket i keq (krh. 1 Gjn 4, 1...).

Dallimi i shëndoshë duhet të shërbejë që të mos e imagjinojmë Djallin në mënyrë të gabuar dhe të shtrembër, që botëkuptimi i ri detyrimisht e refuzon, në emër të – kësaj here – demitizimit të shëndoshë. Djalli nuk është person sikurse njeriu, ose sikurse Fjala që njëherë është bërë njeri. Për këtë arsye nuk mund të paraqitet as të bisedohet për te sikur të ishte fjala për një person konkret. “Forcat djallëzore në Besëlidhjen e Re janë emrtuar me të njëjtën shprehje që emërton edhe fuqinë Hyjnore të Shpirtit Shenjt, dmth. me *pneuma*, shpirt. Shpirti Shenjt nuk flet në mënyrë të drejtpërdrejtë në një njëri por më shpesh shprehet në dhe përmes mendimeve, vullnesës, ndjenjave të një njeriu. Në të njëjtën mënyrë do të ishte mendim i gabuar se Djalli flet në mënyrë të drejtpërdrejtë në një njeri, që përgjigjet në pyetje” (H. Mühlen). Nuk është fjala pra për një “person” por për një “fuqi personale” dmth. për një fuqi që është e pajisur me mendje dhe vullnet dhe që shkon pas një qëllimi të caktuar qartë e që është: të shkatërrojë marrëdhëniet e njerëzve me Zotin dhe me njëri tjetrin.

Djalli, jashtë botës së vet, dmth. kur vepron në botën njerëzore, jeton si parazit. Nuk mund të ekzistojë vetëm, si person autonom, por duhet të ngjitet në diçka ose në dikend dhe nëpër të, të kryejë veprimtarinë e vet. Besëlidhja e Re na sugjeron se ai mund të ngjitet në forcat

shpirtërore të njeriut dhe nëpër to ndikon edhe në trup, mund të ndikojë gjithashtu, në menyrë të drejtpërdrejtë edhe në trup, por nuk mund t'i mbizotërojë forcat shpirtërore, veçanërisht në pjesën më të thellë të shpirtit, si në disa raste djallëzore, që i takojmë në jëtën e disa shenjtërve. Ai mund të ngjitet në elementet botërore të divinizuara dhe të shenjtëruara, sikur dikur ishin yjet dhe idhujt (krh. Gal 4, 8; Kol 2, 18). Gjithashtu djalli mund të zotërojë, siç na thotë shën Gjoni në Zbulesën – mbi zonat politike edhe në mënyrë që t'u japë forcë bartësve, mjeteve dhe zonave të pushtetit të tillë vullnesën e vet për zotërim dhe t'i sjellë deri në efektet vdekjeprurëse, duke u dhënë atyre frymëzimin e vet (H. Schiler). Nën ndikimin e asaj që kanë ndodhur gjatë luftës së dytë botërore, janë shkruar fjalët që tregojnë intuitën e shën Gjunit në Zbulesë: “Në këtë kohë kemi arritur, mjerisht, në kontakt me fuqitë e djallit, kemi provuar dhe kemi parë më shumë sesa është e nevojshme njerëz dhe grupe të ndryshme të mashtruara dhe të tërhequra nga fuqitë misterioze, fuqitë të humnerës; kemi parë shumë herë sesi një fuqi e huaj i shndërron personat në fushat më të thella të qenies se tyre; si i nxit në vrazhdësi, bën që të jenë të dehur me pushtet dhe në shpërthim të çmendurisë, për të cilën gjë më parë nuk do të ishin në asnjë mënyrë të aftë; një dorë e padukshme uashtrinte kelkun e padukshëm të urrejtjes dhe ka bërë që ai kelk të sillet nga populli në popull, derisa popujt janë tërbuar. Them se kemi parë edhe më shumë sesa ishte e nevojshme, kemi qenë tepër të shtypur, që nuk mund pa turp të vazhdojmë më të pyesim: a ekziston djalli?” (H. Thielicke). Oh, sikur të kishim mundësi edhe ne ta soditnim gjendjen politike të ditëve tona me sytë depërtues profetik, me të cilët shkrintari i Zbulësës e ka

shikuar mbretërinë që në atë kohë i torturonte popujt dhe i ka persekutuar të krishterët, ndoshta vlerësimet tona nuk do të ishin të ndryshme nga ato të atij dhe kështu shumë gjëra me të cilat jemi mësuar do të dukeshin në fytyrën e vet të vërtetë, që është fytyra e djallit.

Dallimi i shpirttrave duhet të kujdeset edhe për një gjë tjetër: për vendin të cilin djalli zën në fenë tonë. Djalli nuk ka në krishterim të njëjtën rëndësi si Krishti, dhe pse të kundërtën. Me të vërtetë, nuk është e drejtë të themi në besojmë në djallin. Ne besojmë në Zotin dhe besojmë në Jezu Krishtin (krh. Gjn 14, 1), por nuk besojmë në Djallin, nëse fjala fe (besim) dmth. të shpresojmë në dikend dhe vetëveten t'ia besojmë atij. Ne besojmë se ekziston djalli, por nuk besojmë në Djallin; ai është objekt, ai është objekt negativ i fesë tonë, sikur është mëkati dhe ferri; ai nuk është shkak as *qëllim* i fesë sonë. Ne nuk vendosim asnjë lloj marrëdhënieje me të, siç bëjmë me Krishtin kur themi: Besoj në Jezu Krishtin!

Zoti dhe djalli nuk janë dy primcipe paralele, të amshuara dhe të pavarura mes vete, sikur në disa religjione dualistike (p. sh. në religjionin e Zaratustrës). Në Bibël djalli nuk është asgjë tjetër, veçse një krijesë e Zotit, që ka anuar kah “e keqja”; gjithçka që është në të pozitive, vjen nga Zoti; Fuqia e tij, tani si edhe më para, vjen nga Zoti, por, ai atë po e prish dhe po e sjell për ta përdorur kundër Zotit. Mund të themi se vetëm e keqja e tij (ajo që “nuk ekziston”), vjen nga liria e tij. Gjithçka që ka, është vetëm vullnesa e tij që të jëtë i pavarur nga Zoti dhe gjithçka që kërkon në botë është, për ta tërhequr njeriun në atë të vetën: “të dëshirojë që të jetë i pavarur nga Zoti”.

Të lirohesh nga Djalli që të lirosh nga Djalli

Ekziston pra problemi i dallimit të shpirttrave dhe problemi i urtisë, por nuk është vetëm kjo detyra e të krishterit, e sidomos detyra e bariut dhe meshtarit në këtë materie. Do të ishte një gabim i madh, po të ishte e gjithë urtia në atë që të mundohemi t'i kthejmë të tjerët nga besimet e lehta të tepruara (në djallin) dhe nga egzorcizmat e lehtë. Me këto, armiku dëshiron që të na tërheqë vëmendjen dhe të japë një kushttrim të rrejshëm dhe këto duhet të dimë t'i dallojmë. Por, do të ishte mjerim, nëse Kisha, mbasi t'i ketë bërë këto, do të mendonte se ka bërë gjithçka që ka qenë e mundshme për të ruajtur bijtë e vet nga luani ulëritës ose, edhe më keq, nëse nuk do të dinte se ekziston ky luan ulëritës, që sillet përreth dhe kërkon kë të të përpijë. Duhet diçka me shumë. Kërkohej prej nesh që, duke iu falënderuar rrolit meshtarak, jemi pjesëmarrës të shugurimit mbretëror të Krishtit, që të kumtojmë me kurajo se jeta e Krishterë është zgjedhje ndërmjet dy mbretërive, që lufta jonë nuk është vetëm kundër trupit dhe gjakut. Kërkohej që të kumtojmë në Shpirt dhe në forcë që Jezusi i ka mundur të gjitha fuqitë dhe se Ai është i vetmi dhe i vërteti Zotërues dhe nuk duhet që të frikësohemi, sepse *“është më i fortë Ai që është në ju, se ai që është në botë”* (1 Gjn 4, 4). Është shumë e rëndësishme, derisa beteja po vazhdon dhe duket se dragoi po fiton, të ngrihet që tani prej Kishës shpallja e fitorës dhe e lavdërimit: *“Ja tani koha e shëlbimit, e pushtetit dhe e mbretërisë së Hyjit tonë dhe e sundimit të Krishtit të tij! Sepse u hodh poshtë paditësi i vllëzërve tanë, që ditë e natë i padiste para Hyjit tonë. Por, ata e mundën në fuqinë e Gjakut të Qengjit (Zb 12, 10-11). Kështu kjo klithje, e ngritur në errsirën e natës,*

për shkak të pastërtisë së fesë që paraqet, bën që fronti i djallit të dridhet në themele.

Prej nesh kërkohet mbi të gjitha që ta ndjekim luftën dhe fitoren e Krishtit për të mirën e trupit të tij, që është Kisha. Ai vetveten në shkretëtirë e ka çliruar nga Djalli, që pastaj t'i çlirojë njerëzit nga Djalli. E ka lidhur dhe ka hedhur jashtë jetës së vet dhe kështu ka pasur mundësi të plotësojë qëllimin e dërgimit të vet: kumtimin e Lajmit të gëzueshëm të varfërve, "duke shëruar të gjithë ata, mbi të cilët Djalli kishte mbizotëruar". Jezusi thekson si një detyrim të rëndësishëm të bariut të mirë, që personalisht t'i dalë përballë ujkut dhe kështu t'i mbrojë dhentë e veta, duke ndryshuar kështu nga rrogëtari "i cili, kur sheh se po vjen ujku, i lë dhentë dhe ikën" (krh. Gjñ 10, 12). Apostulli na tregon armët për këtë luftë "*kundër Princit të kësaj bote të errët*": "*Ngjeshni – thotë – të gjitha armët e Hyjit, që të mund të qëndroni përballë në ditën e ligë, e pasi të ngadhënjeni mbi të gjitha, të qëndroni zotërues të fushës. Në këmbë, pra! Ngjeshni ijet me të vërtetën dhe veshni drejtësinë në vend të pancirës, mbathni këmbët me zellin e kumtimin të Ungjillit të paqes! Në çdo gjë mbani në dorë shqytin e fesë: me të mund t'i fikni shigjetat e zjarrra të të keqit! Merrni përkrenaren e shëlbimit dhe shpatën e Shpirtit Shenjt, dmth. Fjalën e Hyjit! Lutuni në bashkim me Shpirtin Shenjt me çdo uratë e lutje në çdo rast! Prandaj rrini zgjuar me shumë qëndresë dhe në lutje për të gjithë shenjtërit*" (Ef 6, 13-18).

Zelli i apostujve, forca e fesë, fjala e Zotit dhe lutja e pandërprerë në Shpirtin Shenjt: këto janë armët që na janë rekomanduar. Jezusi na ka çliruar nga Djalli me anë të pranimit të gjithanshëm të vullnetit të Atit, duke ia dhuruar lirinë e vet në mënyrë definitive dhe kështu ka mundur të

thotë: *“Ushqimi im është që të zbatoj vullnetin e Atit”* (Gjn 4, 34). Kështu edhe sot, kur një shërbëtor i Zotit krejtësisht e fal vetveten për të mirën e njerëzve dhe vazhdon të shpresojë në të edhe në errësirën më të madhe, prijësi i kësaj bote humbet çdo fuqi mbi të dhe ai ashtu është pjesëmarrës në fuqinë çliruese të Krishtit. Fjala e tij dhe jeta e tij, në gjëra të vogla dhe të mëdha, varësisht nga vendi ku e ka vendosur Zoti, është një egzorçizëm i vërtetë – jo një egzorçizëm me fjalë, por me vepra. Ku ai vjen, armiku është zbuluar dhe është detyruar në ikje, kuptohet: jo nga ky njeri, por nga shugurimi mbretëror që ai e mban në vete dhe me të cilin është pjesëmarrës i shenjtërisë së Krishtit.

Pas këtyre mendimeve para syve tanë na shfaqet figura e Jezusit pjesërisht e re: figura që pasqyron energjinë shpirtërore dhe guximin: Jezusi i shuguruar me Shpirtin Shenjt dhe me forcë; ai që me guxim i kundërshton forcës se errësirës; Jezusi në fillim të misionit të vet; Jezusi që fillon të ripërtërijë mbretërinë e Zotit dhe thotë: *“Kush dëshiron të vijë pas meje, le të më ndjekë!”* Nëse qëndrojmë të bashkuar ngusht me këtë Jezus, nuk duhet të na frikësojë asnjë ngjarje dhe forca e shkaktuar nga Djalli: Jezusi qëndron para nesh si mur i fortë, në të cilin shkatërrohet çdo forcë e errësirës. Këtij Jezusi, mbarë Kisha, e dehur me erën e këndshme të shugurimit të tij, i flet me fjalët e së fejuarës nga Kënga e këngëve: *“Me tërheq pas vetes, të vrapojmë!”* (Kk 1, 4).

SHUGURIM PROFETIK:

SHPIRTI SHENJT I NXIT JEZUSIN DHE KISHËN NË KUMTIMIN E UNGJILLIT

Menjëherë pasi që ka qenë tunduar dhe pasi ka ngadhënjyer mbi tudimin, Jezusi, – na tregon shën Luka – “*me fuqinë e Shpirtit Shenjt u kthye në Galile ... dhe mësonte nëpër sinagoga*” (Lk 4, 15). Të gjitha kumtimet ungjillore të Jezusit, që fillojnë në këtë moment, vihen kështu nën ndikimin e Shpirtit Shenjt. Por, për këtë ngjarje dëshmon vetë Jezusi. Të dëgjojmë si e përshkruan Ungjilli:

“Jezusi erdhi në Nazaret, atje ku ishte rritur dhe, sipas dokes se vet, të shtunën hyri në sinagogë dhe u ngrit për të lexuar. I dhanë librin e Isaisë profet. Kur e hapi librin, gjeti vendin ku shkruan:

‘Shpirti i Zotit është mbi mua, sepse Ai me shuguroi!

Ai me dërgoi t’u kumtoj të vobektëve Ungjillin, t’u shpall robërve çlirimin, të verbërve dritën e syve, t’i lëshoj në liri të ndrydhurit, të shpall vitin e hirit të Zotit.’

E mbylli librin, ia dha shërbëtorit dhe u ul. Të gjithë në sinagogë i drejtuan sytë në Të. Atëherë u tha: Sot shkoi në vend kjo pjesë e Shkrimit shenjt që e dëgjuat në veshët tuaj.” (Lk 4, 16-21).

Prania e Shpirtit Shenjt në jetën e Jezusit pranon prej këtij teksti një dritë të re. Ne kemi dy burime për të kuptuar sesi ka vepruar Shpirti Shenjt në Jezusin gjatë jetës se tij tokësore: i pari vjen nga vetë Ungjilli (p. sh. se “Shpirti i Hyjit e çoi Jezusin në shkretëtirë”, se Jezusi “brohoriti në Shpirtin Shenjt”, etj.); i dyti është ai që kanë profetizuar profetët për marrëdhëniet e Shpirtit Shenjt me

Mesinë dhe që ungjilltarët ia kanë ngjitur Jezusit, ose që vetë Jezusi, si në këtë rast, thotë për vete.

Nga tekstet e mëdha që flasin për zbritjen e Shpirtit Shenjt në mbarimin e kohërave, vetëm një, Joeli 3, është përshtatur kohës së Kishës; por, të gjitha të tjerat – Is 11, 1; 42, 1; 61, 1 etj. – i përshtaten Jezusit në tokë. Edhe një herë zbulojmë se Rrëshajët fillojnë në Ungjill.

Në këto tekste të fundit thuhet së Shpirti Shenjt i jepet Mesisë në mbarë veprimatrinë e tij, por, veçanërisht në veprimatrinë e shpalljes së Ungjillit. Shpirti i Zotit është i derdhur mbi Shërbëtorin që me vendosmëri ta shpallë të drejtën, të jetë “dritë për popuj” (krh. Iz 42, 1...) që “t’u sjellë Lajmin e gëzueshëm të varfërve” (krh. Iz 61, 1). Kështu zbulohet shugurimi profetik i Mesisë. Por, Jezusi duke pranuar mbi vete dërgimin Mesianik, zgjeron në mënyrë të shkëlqyer hapësirën e tij; sot – thotë – *shkoi në vend kjo pjesë e Shkrimit shenjt*. Në rastin e Isaisë ishte fjala për *figurën*, ndërsa tek Jezusi është fjala për *realizimin*. Jezusi nuk është një nga profetët, por, është “plotësimi” e të gjithë profetëve. Tek profetët e Besëlidhjes së Vjetër prania e Shpirtit Shenjt ishte e pjesëshme dhe e përkohshme, lidhur për momente të veçanta të frymëzimit. Tek Jezusi është e plotë dhe e pandërprerë: *Atij Shpirti Shenjt i është dhënë pa masë* (Gjn 3, 34 sipas disa kodekseve). Dallimi është kualitativ (cilësor), e jo vetëm kuantitativ (sasior). Bëhet fjalë për një plotësi që është eshatologjike, dmth. definitive, dhe ontologjike, dmth. e tërë dhe absolute, sepse Ai është si Fjalë, bashkë me Atin, vetë principi (burimi) i Shpirtit, e si njeri-Zot e tregon aftësinë e pakufizuar të marrjes së Shpirti Shenjt.

Shpirti Shenjt, forca e Fjalës

Shpirti Shenjt – thashë – i është dhuruar Jezusit në mënyrë krejt të veçantë për shpalljen e Ungjillit. Shpirti Shenjt nuk ia jep Jezusit fjalën që duhet për të shpallur, sepse Jezusi, pasi është Fjala, vetë është Fjala e Atit. Por, Shpirti i jep forcën Fjalës se tij; dhe madje Ai është vetë forca e fjalës së Zotit.

Si Shpirti Shenjt në mënyrë konkrete vepron në Fjalën e Jezusit? I jep autoritet (“Ai mëson si Ai që ka pushtet!”) Kur Jezusi flet, ndodhin ngjarje: i paralizuari ngritet, deti qetësohet, fiku thahet; mandej: *“të verbërit shohin, të shqepëtit ecin, të gërbulurit pastrohen, të shurdhëtit dëgjojnë, të vdekurit ngjallen, e skamnorëve u shpallet Ungjilli”* (Lk 7, 22).

Gjatë predikimit Shpirti Shenjt i jep Jezusit atë liri hyjnore, që e ngrit ate mbi situatat dhe interesat e grupeve të ndryshme (farizenjtë, saducenjtë, zelotët, herodianët) dhe e bën që vetë kundërshtarët të thonë: *“Ti nuk e merr parasysh pozitën që kanë njerëzit, kur është puna të mësosh të vërtetën ashtu si e kërkon Hyji të jetojmë”* (Mk 12, 14).

Një frymë e fortë e përfshin përsëri tokën pas një kohe të gjatë heshtjeje të profetëve. Kjo frymë, përveç fuqisë, i jep Fjalës së Jezusit një shugurim, butësi, ngushëllim dhe kënaqësi: *“Askurrë askush s’ka folur si ky njeri!”* (Gjn 7, 46), thonë rojtarët që kanë ardhur për ta kapur. Shpirti Shenjt i jep fuqinë Jezusit që të “mos lodhet” (shih Iz 42, 4). Mund të themi se Shpirti Shenjt i është dhënë Jezusit – jo në lidhje me suksesin, por me tepër me mossuksesin e tij (atë ditë në Nazaret ka qënë i detyruar që të largohet!).

Misioni i shëbëtorit, që Jezusi e ka pranuar në pagëzim, kalon nëpër refuzim, mospjesëmarrje dhe humbje.

Vërtet, është e bukur të shohësh Jezusin si ecën drejt përpara, pa ankesa dhe pa lëkundje, duke pranuar që Ai, Biri i Zotit – të kalojë nga dëshpërimi në dëshpërim, nga refuzimi në refuzim, nga kundërshtimi në kundërshtim. Kur në një situatë nexënsit i thonë që të urrdhërojë që zjarri të zbresë prej qiellit që t'i zhbijë, Jezusi “u kthye kah ata dhe i qortoi”. Megjithatë Ai nuk merr qëndrim viktime, as nuk largohet nga beteja, si zakonisht bëjnë njerëzit në situata të ngjashme; Ai vazhdon të flasë, duke pranuar polemikën. Nuk lë pa dhënë shpjegime, përveç atëherë kur ka parasysh njerëz hipokritë. Ashtu veprroi deri në vdekje. Jezusi shpall Ungjillin në rrugën e vet deri në Kalvar, si edhe në kryq.

Qëndresa, shpirtmadhësia, fuqia, kuptimi, urtia, këshilla: të gjitha dhuratat që i numëron Isaia në kap. 11, 1-9, dhe shumë dhuratat të tjera të panumërta – shkëlqejnë në Jezusin gjatë shpalljes së Ungjillit, dhe është e natyrshme që është ashtu, në qoftë se është e vërtetë se prej Tij vjen “çdo hir” dhe çdo dhuratë shpirtërore. “Ishte e nevojshme që të gjitha këto dhurata të mira që Shpirti Shenjt ua jep të pagëzuarve, të jenë dhënë Shelbuesit të njerëzimit, i cili pastaj jep çdo hir.” (Cirili i Jeruz. , *Cat.* XVII, 9).

Pra, Shpirti e nxiti Jezusin për të shpalur Ungjillin, por, jo vetëm që e nxiti duke mbetur përjashta, po e ka përcjellur dhe asistuar në zbatimin e misionit të tij dhe është bërë mik i pandarë. Atë që Jezusi thotë duke ua premtuar nxënësve Shpirtin në Darkën e fundit, na ndihmon për të kuptuar që ndërmjet Jezusit dhe Ngushëlluesit (Paraklitit) ekzistojnë mirëkuptimi i përkryer

dhe bashkimi i plotë në lidhje me ato gjëra që duhet të jenë shpallur, deri në atë masë që Ngushëlluesi mund ta vazhdojë veprimtarinë e Jezusit, mund t'ua përkujtojë nxënësve të Jezusit të gjitha gjërat dhe t'i udhëheqë ata drejt kuptimit të plotë (Gjn 14, 26; 16, 12).

Nga Jezusi kah Kisha

Do të mund të vazhdonim edhe më tej duke theksuar veprat e mrekullueshme që i ka bërë Shpirti Shenjt kur Jezusi ka shpallur ungjillin. Por, ne kemi vendosur që të studiojmë si Shpirti Shenjt vepron në Jezusin, që të zbulojmë atë çka Ai dëshiron të bëjë në ne. Prandaj, tani do të lëmë Jezusin në Ungjillin dhe të drejtojmë shikimin në të tashmen e Kishës. Nëse është e vërtetë se Shpirti Shenjt e nxit Kishën në gjëra të njëjta në të cilat e ka nxitur edhe Krishtin – Kryet e Kishës, atëherë Kisha është duke përsëritur në veten e parë, ato fjalë të shpallura në mënyrë solemne në sinagogën e Nazaretit: “Shpirti i Zotit është mbi mua...; më ka shuguruar dhe më ka dërguar t’u sjell të varfërve Lajmin e gëzueshëm!”

Por, është e rëndësishme që të dimë, çka përmban ky “Lajmi i gëzueshëm” që duhet të jëtë i shpallur. Cila është përmbajtja e vërtetë e fjalës *euangelion*, në të cilën përmbahet një pjesë e rëndësishme e veprimtarisë mesianike të Jezusit. Pra, nuk janë të gjitha ato që Jezusi flet në Ungjijtë “ungjill”. Fjala “ungjill” në fillim ka pasur një kuptim të ngushtë, të cilin duhet ta zbulojmë përsëri, sepse në raport me të, nëpërmjet shpalljes së tij, në mënyrë të veçantë është dhuruar Shpirti Shenjt.

Pra, cili është Lajmi i gëzueshëm, të cilin Jezusi ka ardhur për t'ua shpallur të varfërve? Edhe pse është

shpallur në mënyra të ndryshme, ai është gjithmonë i njëjtë: “U afrua Mbretëria e Hyjit” (Lk 10, 9; 11, 20). Kuptohet që ky lajm është i pranishëm në çdo shpallje: Ju është afruar Mbretëria e Hyjit, prandaj duani armiq të tuaj. Ju është afruar Mbretëria e Hyjit – për këtë arsye, nëse dora jote të çon në mëkat, preje. Ju është afruar Mbretëria e Hyjit – prandaj mos u shqetësoni për jetën tuaj, por më së pari kërkoni Mbretërinë e Hyjit. Pra, shkurt, Lajmi i gëzueshëm është: e vjetra kaloi dhe bota u bë krijesë e re, sepse në të ka ardhur Zoti si Mbret (Ch. H. Dodd). Të gjitha varen nga ky Lajmi i shkurtër por, që është lajmi i madh. Lajmi i mirë i Jezusit (*Euangelion*) është i njëjtë me atë që ka shpallur Isaia: *Zoti Mbretëron* (Iz 52, 7). Por, tek Isaia kemi të bëjmë me profeci dhe shpresë, e tani tek Jezusi, me realitet.

Ungjilli, ose Kerygma, në Kishën apostolike

Me vdekjen dhe ngjalljen e Jezusit, ndodh diçka që ndryshon formulimin – por jo përmbajtjen – e këtij “Lajmi të gëzueshëm”. Por, që ta shqyrtojmë gjendjen në Kishën e apostolike, ta rrumbullakësojmë këtë fakt të ri. Të gjithë shkrimtarët e Besëlidhjes së Re tregojnë se nënkuptojnë ekzistimin dhe njohjen e traditës së përbashkët, nga ana e lexuesit, (*paradosis*) që rrjedh prej Jezusit tokësor. Kjo traditë ka dy forma ose dy komponente: njëra quhet “*predikimi*” ose shpalja (*kerygma*) e asaj që Zoti ka bërë në Jezusin nga Nazareti, kurse komponenta tjetër që quhet “*mësimi*” (*didaché*), që paraqet normat etike (jetësore) për sjelljen e mirë të besimtarëve. Letrat e ndryshme të Palit shfaqin këtë ndarje, sepse janë të përbëra nga pjesa e parë

kerigmatike, nga e cila rrjedh e dyta parenetike (nxitëse), e rëndësisë praktike.

Predikimi ose *kerygma*, është quajtur “ungjilli” (krh. Mk 1, 1; Rom 15, 19; Gal 1, 7 etj); mësimi, ose *dihaché*, përkundrazi, është quajtur “ligj” ose ligj i Krishtit, i cili zakonisht përmbledhet në dashuri (krh. Gal 6, 2; 1 Kor 7, 25; Gjn 15, 12; 1 Gjn 4, 21). Nga këto dy gjëra, ajo e para – kerigma ose ungjilli – jep fillimin e Kishës; e dyta, ligji ose dashuria – rrjedh nga e para dhe i jep Kishës idealin e jetës morale, që e “formon” besimin e Kishës. Në këtë kuptim apostulli dallon veprimtarinë e vet “atërore” në fe, në raport me korintasit, nga veprimtaria e “pedagogëve” (edukuesve), që kanë ardhur pas tij, kur thotë: “*Me anë të Ungjillit unë ju linda në Jesus Krishtin*” (1 Kor 4, 15).

Kështu pra, feja lind vetëm në praninë e kerygmës ose shpalljes. Vetë apostulli vendos këtë rend të krijimit të jetës së re dhe të Kishës në përgjithësi: më së pari *dërgimi* nga ana e Krishtit, pastaj vjen *shpallja*; prej saj lind feja, prej fesë *lutja*, që është fillimi i jetës së re. Dhe përfundon, duke nënvizuar rëndësinë e shpalljes, me citimin e fjalëve të Isaisë: “Sa të bukura janë këmbët a atyre që sjellin Lajmin e gëzueshëm!” (Krh. Rom 10, 14-15).

Por, edhe një herë, cila është përmbajtja e saktë e këtij “Lajmi të gëzueshëm”? Kemi thënë që ajo është veprimtaria e Zotit në Jezusin prej Nazaretit. Por ky saktësim nuk është i mjaftueshëm. Ekziston diçka më e ngushtë, që është bërthama, që në vete ka farën e të gjitha të tjerave, e cila është si presa, që shkon përpara pllugut, si një lloj thike që hap tokën dhe ndihmon pllugut për të rrotulluar dheun. Kjo fjalë – sepse të gjitha në të vërtetë mbështeten në një fjalë – vërtetë është ajo që Beselidhja e Re e quan “*shpata e Shpirti Shenjt*” (Ef 6, 17). Kjo është

“fjala e Hyjit, e gjallë dhe vepruese, e cila ndan frymën dhe shpirtin” (Heb 4, 12). Ky është mjete, me të cilin shërbehet Shpirti Shenjt për të bërë mrekullinë e sjelljes së njeriut në fe, që të bëjë që të lindë “prej se larti” (krh. Gjn 3, 31). Nuk dëshiroj ta them këtë fjalë unë, por, po ja lë Palit që ta thotë: “Afer e ke fjalën: në gojën tënde dhe zemrën tënde, dmth. fjalën e fesë që ne predikojmë (Kerygma). Sepse në qoftë se me gojë e dëshmon se ‘Jezusi është Zot’ dhe në qoftë se në zemrën tënde beson se Hyji e ka ngjallur prej se vdekurish, do të shëlbohesh” (Rom 10, 8-9). Pra, kjo fjalë është brohoritja: Jezusi është Zot!, e shprehur dhe e pranuar nën dikimin e fesë “statu nascenti”, dmth. në vetë momentin e të mishëruarit (të nxanunit, të ngjizjes). Fshehtësia e kësaj fjale është aq e madhe, sa që ajo nuk mund të thuhet “përveç nën ndikimin e Shpirtit Shenjt” (1 Kor 12, 3).

“Sikurse gjurma e anijes, që zgjërohet derisa nuk humbet plotësisht, dhe e cila fillon me një presë që është presa e anijes” – kishte thënë Ch. Péguy. Ashtu edhe predikimi i Kishës dita ditës zgjërohet më shumë deri sa të rritet dhe bëhet një ndërtesë doktrinare e madhe, por, fillon me një presë, e kjo presë është kerygma: “Jezusi është Zot!” Ajo që në predikimin e Jezusit ka qënë brohoritja: “U afrua mbretëria e Zotit!”, tani në predikimin e apostujve është brohoritja: “Jezusi është Zot!” Dhe ndërmjet dy ungjijve – të Jezusit dhe të apostujve – nuk ka kundërshtime, por përkundrazi është një vazhdim i përkryer, sepse të thuhet: “Jezusi është Zot!”, është njësoj si të themi se në Jezusin e kryqëzuar dhe të ngjallur, është e realizuar Mbretëria e Zotit dhe zotërimi i tij mbi botën. Kisha në fillim e ka shprehur këtë mendim duke adaptuar

një rresht të psalmit 96 dhe ka thënë: “Regnavit a ligno Deus”: Mbretëroi Zoti prej drurit.

Megjithatë, duhet të kuptohemi mirë, që të mos biem në një rikonstrukcion joreal të predikimit të apostujve. Pas Rrëshajëve apostujt nuk shkuan rreth botës duke kumtuar gjithmonë të njëjtën fjalë: “Jezusi është Zot!” Ata, kur kanë shpallur për herë të parë fenë në një ambient të caktuar, kanë shkuar drejt në zemrën e “Ungjillit” duke shpallur dy të vërteta: Jezusi ka vdekur – Jezusi është ringjallur, dhe arsyen për këto dy të vërteta: ka vdekur “për shkak të mëkatëve tona”; dhe është ringjallur “për shfajësimin tonë” (krh. 1 Kor 15, 4; Rom 4, 25).

Duke dramatizuar këtë gjë – sikurse ka bërë shën Pjetri në pretkun e vet në Veprat e Apostujve – ata i kanë shpallur botës: “*Ju keni kryqëzuar Jezusin prej Nazaretit, por, Zoti e ka ngjallur dhe e ka bërë Zotëri dhe Mesi*” (krh. Vap 2, 22-36; 3, 14-18; 10, 39-42). Shpallja: “Jezusi është Zot!” (ose, që është e njëjta gjë në kontekste tjera: “Jezusi është Biri i Zotit!”) – nuk është tjetër, veçse konkludim (përfundim), nganjëherë i brendshëm (i nënkuptuar), e nganjëherë i jashtëm (i shprehur), i kësaj historie të shkurtër, të predikuar gjithmonë në një mënyrë të gjallë dhe të re, edhe pse në thelb është gjithmonë e njëjtë, dhe që është në të njëjtën kohë ajo në të cilën kjo histori përmbledhet dhe bëhet aktuale për atë që e dëgjon. Kështu ajo shfaqet veçanërisht në Fil 2, 6-11: “*Jezu Krishti ... i cili ia mohoi vetvetes natyrën hyjnore... dhe u bë e dëgjueshëm deri në vdekje, mu deri në vdekje në kryq. Prandaj edhe Hyji e lartësoi ... që çdo gjuhë të dëshmojë: JEZU KRISHTI ËSHTË ZOT!*”

Shpallja: “Jezusi është Zotrues Hyjnor (Zot)!” nuk përmban ne vete krejt predikimin, por, është shpirti i tij

dhe, mund të themi, dielli që e ndriçon. Ajo vendos njëfarë lidhjeje me historinë e Krishtit nëpërmes të një “grimce” fjale, e cila na nxit të mendojmë, sipas analogjisë, në kungimin, që realizohet nëpërmes të një grimë buke, me Korpin e Krishtit. Në *kerygmën* “Jezusi është Zot (Zotërues)!” realizohet kalimi misterioz nga historia kah “sot” dhe “për mua”. Ajo në të vërtetë shpall që ndodhitë e predikuara nuk janë të vërtetat e së kaluarës, të mbyllura në vete, por, janë gjëra që veprojnë edhe në të tanishmen: Jezusi i kryqëzuar dhe i ngjallur, tani dhe këtu është Zoteria; Ai jeton me anë të Shpirtit dhe sundon mbi gjithçka! Të hysh në fe, do të thotë, të hapësh sytë papritmas dhe me ngazëllim përpara kësaj drite. Duke përkujtuar çastin e kthimit të vet, Tertulliani e përshkruan si një kalim nga krharori i madh dhe i errët i mosdijes dhe si “zgjim në dritën e së Vërtetës” (Apol 39, 9: “Ad lucem expavescere veritatis”). Kjo është e famshmja “lindja nga Shpirti Shenjt” ose kalimi nga “errësira në dritën e mrekullueshme” (1 Pt 2, 9; Kol 1, 12...). Këtu ndodh shugurimi i parë. “Shugurimi përmes fesë”, për të cilin shpesh flasin etërit e Kishës. Dhurata e Shpirti Shenjt është e lidhur me këtë çast. Ai e bën të gjallë dhe të pranishëm Jezusin në zemrën e atij që e pranon *kerygmën*, dhe i jep nëpër pagëzim jetën e re nëpër pendimin dhe faljen e mëkateve (krh. Vap 2, 38).

Një vështrim mbi zhvillimin e kerygmës

E përmbledh shkurt: Në vetë fillimin e ekzistimit të Kishës, ishte një shpallje themelore, ose qendra e fesë, e cila përballë traditës tjetër, ka vlerën nxitëse, e jo formuese, përballë vetë fesë. Ajo është e drejtuar në një

drejtim themelor, jo sistematikisht; në mënyrë pohimi, e jo shpjegimi. Kjo qendër e brendshme është Krishti; kjo është feja Kristologjike (e jo trinitare). Nuk e ndriçon jo aq mësimin e Jezu Krishtit, sa ngjarjet, por, veçanërisht ngjarjet e Pashkëve.

Para se gjithash dëshiroj të nënvizoj dy prej këtyre shenjave, sepse në to është e realizuar zwillimi që ka arritur gjendjen e sotme. Kjo shpallje e sotme e fesë (Jezusi ka vdekur, është ringjallur dhe Ai është Zotruesi Hyjnor) ka rëndësinë e një pohimi dhe është autoritativ, nuk është shpjegues as dialektik. Nuk ka nevojë që të arsyetohet me mendime filozofike: ai pranohet ose nuk pranohet. S'ka tjetër. Por, prej pranimit ose mospranimit të tij varen gjëra të mëdha. Praktikisht, kemi të bëjmë me shëlbimin. *Kerygma* nuk është diçka që mund të disponohet me të, sepse themeluesi i saj është vetë Zoti që e themelon dhe më vonë ajo shërben si themel i ekzistencës: spse ne “jemi në Jezu Krishtin” të vdekur dhe të ringjallur për ne (krh. 1 Kor 1, 30). Me fjalë të tjera, ajo është diçka e ndryshme nga urtia njerëzore (*sophia*). Këtu më së miri është ta dëgjojmë shën Palin që u kundërshton Korintianëve duke mbrojtur këtë rëndësi të *kerygmës*: “*Hyjit i pëlqeu, me marrinë e predikimit t'i shëlbojë besimtarët. E ndërsa hebrenjtë kërkojnë mrekulli, e grekët lypin urti, ne predikojmë Krishtin e kryqëzuar – për hebrenjtë shkandull e për paganët marri, kurse për të grishurit – si për hebrenj si për grekë – Krishtin – fuqinë e Hyjit dhe dijen e Hyjit*” (1 Kor 1, 21-24).

Ç'do të thotë fjala: “Grekët lypin urti”, e dimë mirë nga polemikat ndërmjet të krishterëve dhe paganëve. Paganë Celzo spjeron se ku është shkandulli dhe marria e *kerygmës* në sytë e të pafeve. Ai shkruan me zemërim: “Të

krishteret sillën si ata që besojnë pa arsye. Disa prej tyre nuk dëshirojnë as të japin as të pranojnë shpjegime në lidhje me atë që besojnë dhe përdorin formula si p. sh: Mos diskuto, por beso; feja do të të shëlbojë. Urtia e kësaj bote është e keqe, e marria është e mirë” (tek Origeni, *C. Cels.* I, 9). Celzo (i cili duket se është i afërt me shpirtrat e ditur të kohës moderne) dëshiron që të krishterët ta shpjegojnë fenë e tyre në mënyrë dialektike, duke ia nënshtuar shqyrtimit dhe polëmikave, ashtu që të pranohet edhe në mënyrë filozofike, që njeriu të kuptojë vetveten dhe botën rreth tij (H. Schlier). Në një mënyrë që të mos kërkojë nga njeriu dëgjuesën, siç thotë shën Pali (krh. Rom 1, 5), por diçka më të pranueshme për mendjen njerëzore.

Natyrisht, kundërshtimi i të krishterëve për të dhënë shpjegime dhe për të pranuar polemika, nuk ka qenë për mbarë rrugën e fesë, por, vetëm për fillimin e saj. Ata nuk janë shmangur prej tyre, as në kohën e apostujve, nga ballafaqimi, dhe nga dhënia e “arsyes së shpresës” po ashtu edhe grekëve (krh. 1 Pt 3, 15). Ata vetëm kanë menduar se feja nuk mund të dalë nga shpjegimi, por feja duhet të ekzistojë para tij (para shpjegimit), si dhuratë të Shpirtit Shenjt, e jo si dhuratë e mendjes, edhe pse kjo ka mundur ta përgatisë.

Do të kishte qenë ideale sikur të ruhej kjo forcë e shpalljes, ky “shkandull”, përballë urtisë botërore. Por, nuk ka qenë ashtu. Ndryshimi ndërmjet *kerygmës* dhe *sophiës* (në praktikë, ndërmjet *kerygmës* dhe teologjisë) është topitur. Akoma takohet, veçanërisht në polemikë kundër gnostikëve, ndonjë mendim i shën Palit, që në plotësi e pranon marrinë e *kerygmës*. Tertulliani, p. sh. shkruan: “Biri i Zotit ka qenë i kryqëzuar: Nuk turpohem për të shpallur këtë, pikërisht për shkak se duhet të turpërohem.

Biri i Zotit ka vdekur: dhe kjo pikërisht për shkak se është marri. Biri i Zotit është varrosur dhe ngjallur: kjo është e sigurt, pikërisht sepse duket e pamundshme” (*De car. Chr.* 5, 4). Por drejtimi i përgjithshëm është ndryshe: kjo shihet në pohime që krishterimi, në përgjithësi është një urti, urti e vërtetë dhe filozofi e vërtetë (“filozofija jonë”, do të thotë Justini). Gjithnjë e me shumë mendohet sipas mendimit të dytë: Grekët kërkojnë urti: atëherë le t’ua japim urtinë!

Kjo rrugë e dytë nuk është në kundërshtim me atë të shën Palit. Në të njëjtin rast apostulli ka shkruar: “*Ne, në të vërtetë, shpallim dijen në mes të përsosurve, por, jo dijen e këtij shekulli*” (1 Kor 2, 6). Dykuptimësia u shkaktua, sepse këtu kemi të bejmë me “Urtinë e Zotit” (1 Kor 1, 24), e jo urtinë e “kësaj botë”, për këtë arsye kjo nuk mund të krahasohet me urtinë e Platonit dhe të filozofëve të tjerë të mëdhenj. Si pasojë, dalngadalë, shohim sesi në predikimet e krishtera humben shenjat e ekzistimit të kerygmës, në kuptimin fillestar të shpalljes “në forcën e Shpirtit Shenjt” të vdekjes dhe ngjalljes së Jezu Krishtit dhe Zotërimit aktual të tij, pa arsyetime të tjera, përveç dëshmimeve të dëshmitarëve (“*Nos testes sumus!*”).

Pra, zhvillimi i parë negativ është ky: zvogëlohet kuptimi “i dallimit” (i ndryshmërisë) ndërmjet *kerygmës* apostolike në raport me shpjegimet tjera të fesë. Zhvillimi tjetër negativ është në një karakteristikë tjetër të kerigmes. Në fillim ajo ndryshon nga mësimet (*didaché*), sikurse edhe nga katekeza. Këto dy gjëra të fundit kanë për qëllim “formimin” e fesë ose të ruajnë pastërtinë e saj, derisa *kerygma* ka për qëllim që t’a zgjojë fenë . Ajo ka, të themi, një forcë shperthuese, që të mbijë (germinativo); më shumë i ngjan farës që ia jep fillimin pemës, sesa frytit të

pjekur, që gjendet në maje të pemës, dhe që në krishterim është dashuria. Deri te kerygma nuk do të arrijmë me përmbledhje (me ngjeshje, me shkurtime), sikurse ajo do të ishte bërthama e traditës, por ajo qëndron anash, ose më mirë, është në fillim të të gjithave.

Edhe këtu, zhvillimi konsiston në humbjen e këtij absolutizmi dhe të këtij dallimi. Dalngadalë kerygma u bë pjesë e katehezës dhe konsiderohet si përmbledhje e saj ose si pjesa më e rëndësishme. Pohimet për Jezusin e vdekur, të ringjallur dhe Zotëruës, që në fillim kanë qenë shpallje e parë e fesë, tani janë vendosur si pjesa e dytë e saj, në rrëfimin e Trinitetit të fesë, në të cilën janë përbërë të gjitha ato që i krishteri duhet të besojë dhe të shpallë. *Kerygma* origjinale është shkrirë në katekezë.

Të gjitha këto i përgjigjen gjendjes së përgjithshme të Kishës. Në masën në të cilën të gjitha shkojnë nga menyra e jetës së Krishterë, kur gjithçka rreth tij është e krishterë, ose konsiderohet kështu, me pak vërehet rëndësia e parë e zgjedhjes nëpër të cilën “bëhën të krishterë”, aq më tepër kur pagëzimi zakonisht u ndahet fëmijeve, të cilët nuk janë në gjendje për të bërë këtë zgjedhje personale. Mund të themi, se në njëfarë kuptimi, edhe shpallja e fesë ka rënë nën fenomenin e institucionalizimit: ajo që tani theksohet me shumë, në fe, nuk është momenti i fillimit, arritja e mrekullueshme në fe, por më shumë plotësia dhe përbërja e vërtetë, e vetë fesë. *Fides quae*, që dmth. ajo që duhet të besohet qëndron përmbi *fides qua*, që dmth. mbi aktin e fesë.

Kthimi kah kerygma

Vërejtjet që kemi dhënë mbi zhvillimin e *kerygmës* nga fillimet e para deri tani, nuk kanë qëllim historik dhe teorik

(për të ditur si kanë qenë në fillim), por një qëllim praktik dhe aktual. Pali VI, në dokumentin *Evangelii nuntiandi* (nr. 75), flet për rolin e Shpirtit Shenjt në shpalljen e Ungjillit (“shkaktari kryesor” i së cilës është vetë Shpirti), ka shprehur dëshirën që meshtarët, teologët dhe besimtarët të studiojnë më mirë veprimtarinë e Shpirti Shenjt në shpalljen e sotme të Ungjillit. Ja, këto mendime të mia, kanë dëshiruar që pjesërisht t’u përgjigjen pikërisht kësaj dëshire.

Shpirti i Zotit ka qenë në Jezusin Nazarenas, mbi të gjitha që të mund të shpallë Lajmin e gëzueshëm, që u afrua Mbretëria e Zotit. Sot është Shpirti Shenjt në Kishë (dhe mbi ata që Kisha i dërgon për të shpallur Ungjillin) për të njëjtin qëllim: që të shpallë Lajmin e gëzueshëm: Jezusi, i kryqëzuar dhe i ringjallur, është Zot. Dhe kjo me të vërtetë është, siç kemi thënë, “shpata e Shpirti Shenjt”. Jam munduar që ta nxjerr në dritë, jo se më pëlqen të jem arkeolog, por sepse kjo “shpatë e Shpirtit” edhe sot shërben. S’mund të jemi pa të; sepse vetëm shpata e Shpirtit Shenjt mund të shpërthejë mbulesën e dendur të mosbesimit, që ka mbuluar botën dhe shumë zemra të të krishterëve. Pasiqë, kam përdorur figurën e shpatës, dëshiroj të përmend edhe figurën tjetër: nëse dikush përdor shpatën, ose thikën, ose diçka tjetër, të ngjashme, jo me anën e tehut por me sipërfaqen e gjërë, ajo nuk plagos askënd. Kështu është edhe me predikimet e Kishës: në qoftë se themi një mijë gjëra, ndër të cilat edhe pohimin: “Jezus është Zot”, kjo e fundit nuk “prek zemrën”, siç lexojmë që ka ndodhur kur Pjetri, ditën e Rrëshajëve ka shpallur: “Ju e keni kryqëzuar Jezusin prej Nazaretit... Po këtë Jezus Zoti e ngjalli. ... Kthehuni!” (krh. Vap 2, 23s. 38).

Është shkruar: “Në fillim ka qenë *kerygma*” (M. Dibelius): kjo fjali do të thotë se Kisha ka lindur nga *kerygma* (e jo *kerygma* nga Kisha, si ka pretenduar Bultmann!). Nëse është e vërtetë se gjendja e sotme është me e afërt me atë në fillim (kur krishterimi ka vepruar në një botë paganësh, që për të ka qenë e huaj dhe armiqësore), ndryshe prej kohës së Konstantinit, thirja që na vjen nga përvoja e Kishës së parë është që të ngjallim përsëri *kerygmën* apostolike, e cila ka shërbyer për t’ia shpallur fenë botës pagane dhe rreth të cilës është mbledhur bashkësia e parë, e cila e dallonte nga gjithçka tjetër, madje edhe nga katekeza. Duhet që kjo shpallje themelore të jetë propozuar së paku një herë, qartë dhe pa shtesa, jo vetëm për katekumenët por, për të gjithë, sepse shumica e besimtarëve të sotëm nuk kanë kaluar nëpër katekumenat. Shpallja e Jezusit si Zot duhet të zërë vendin kryesor në të gjitha momentet e rëndësishme të jetës së krishterë: në pagëzimin e të rriturve, në kultin eukaristik, në përsëritjen e premtimeve të pagëzimit, në kthime individuale, në fillim të shkollave katekistike, të grupeve të lutjes dhe grupeve biblike, gjatë ushtrimeve shpirtërore, ose misioneve popullore, dhe në menyrë të veçantë gjatë salikimeve.

Duket se Zoti përsëri zgjon uri dhe etje për këtë shpallje që është alternativa më e fortë përballë ideologjive dhe urtisë së gabuar të kësaj bote. Në secilin qytet Krishti u thotë kumtuesve të ungjillit të vet, ashtu siç i tha shën Pali kur erdhi në Korint. “*Mos u tremb, por, fol e mos hesht!... Sepse në këtë qytet kam një popull të madh*” (Vap 18, 10): popull të madh, por të fshehur, që pret të dalë nga prehri i madh i padijes dhe t’i brohorasë dritës së Vërtetë!

Por, pyetja më serioze është kjo: sa njerëz janë të gatshëm për të shpallur këtë shpallje në “Shpirtin Shenjt”, që do të thotë si besimtarë të vërtetë, duke rrezikuar, nëse duhet, inferioritetin kulturor përpara mbrojtësve të mendjës se pastër, dhe para aryre që kanë si qëlim kryesor që t’u përgjigjen në ate që pret popullit; sa janë të gatshëm për të përsëritur me shën Palin: “Fjalët e mia, predikimi im, nuk ishin fjalime të stërholluara që mbushin mendjen me fuqi të urtisë njerëzore, por, ishin dëftimi i Shpirtit Shenjt dhe i fuqisë” (krh. 1 Kor 2, 4). Askush nuk mund të thotë: *Jezu Krishti është Zot (Zotrues)!*, përveç nën “ndikimin e Shpirtit Shenjt”, që dmth. që ai vetë është në gjendje të rrëfimit (apo dëshimit të fesë). Nëse nuk e thotë këtë nën “ndikimin e Shpirti Shenjt”, por, përkundrazi e thotë në mëkat ose në mosbesim ose si shprehi, ajo mbetet fjalë njerëzore, e cila nuk “infekton” askënd. Sëmundja ngjitëse kalon në të shëndoshin në praninë e atij *që ka* sëmundjen, e jo në praninë e atij që *flet* për sëmundjen. Unë kam prekur me dorë forcën, që mund ta quajmë autogjene, e cila rrjedh nga shpallja e Jezu Krishtit si Zot. Gjatë shpalljes së kësaj fjale kam parë se si ndezen shikimet, hapen veshët dhe ndjenjat kalojnë nëpër ata që i dëgjojnë, që është shënjë e një force misterioze, të mbyllur në këtë fjalë, të cilën Shpirti Shenjt e bën vepruese.

Si në fillim të Kishës, ashtu edhe tani, ajo që mund të lëvizë botën nga letargjia e mosbesimit dhe ta kthejë kah Ungjilli, nuk është apologjia, as traktatet teologjike apo politike, as polemikat e pafund. Kjo është shpallja e thjeshtë, por me forcën e vetë Zotit shpallja e fortë: “Jezusi është Zotërues Hyjnor!”

SHUGURIMI MESHTARAK:

SHPIRTI SHENJT I NXIT JEZUSIN DHE KISHËN NË LUTJE

Në Ungjill, mund të themi, ndeshemi me dy Jezusa: Jezusi me veprimtari “të jashtme” që dëbon djajtë, që predikon Mbretërinë, që bën mrekulli dhe polemika – dhe Jezusin “intim” si të fshehur ndërmjet rreshtave të Ungjillit. Ky i fundit është Jezusi që lutet. Them i fshehur ndërmjet rreshtave, sepse pjesët që na e tregojnë shpesh janë fraza të shkurtra, mund të themi pjesë të frazave: si dritare të vogla që hapen dhe menjëherë mbyllen, dhe për këtë arsye shumë lehtë mund të kalojmë dhe mos ta shohim këtë Jezus “të dytë”, që është Jezusi që lutet. Të shohim disa nga këto dritarëza të vogla, duke u kufizuar vetëm në Ungjillin sipas Lukës, që është, siç është e njohur, më i kujdesshëm në vëzhgimin e Jezusit të zhytur në lutje.

Jezusi që lutet

Të fillojmë me pagëzimin e Jezusit. Luka shkruan: (Pasi që Jezusi u pagëzua), *derisa po lutej (preseuchomenou: vetëm një particip!)*, “... u hap qielli dhe Shpirti Shenjt zbriti mbi të...” (Lk 3, 21-22). Do të mund të thuhej, sipas Lukës, se lutja e Jezusit bëri që të hapet qielli dhe të zbresë Shpirti Shenjt. Misteri i shugurimit është i lidhur, në themel të vet, me lutjen.

Të vazhdojmë hulumtimin tonë. Në kapitullin 5 është shkruar: “... e populli lëshohej me shumicë për ta dëgjuar e për t’u shëruar nga sëmundjet e veta. E Jezusi tërhiqej në vende të vetmuara e lutej” (Lk 5, 15-16). Kjo lidhëse

kundërshtore “e” (ose por) është shumë domethënëse; ajo krijon kontraste të veçanta, ndërmjet popullit që vinte dhe vendimit të Jezusit për të mos ia kushtuar mbarë kohën e vet popullit, duke mos lënë kohë për të biseduar me Atin.

Në tjetër rast “... *Jezusi shkoi në një mal për t’u lutur. Natën e kaloi duke iu lutur Hyjit. Kur zbardhi drita, i thiri nxënësit e vet e prej tyre i zgjodhi Dymbëdhjetë...*” (Lk 6, 12-13). Prej kësaj fitohet përshtypja se Jezusi ditën vetëm ka relalizuar atë që ka parë natën gjatë lutjes.

Edhe shndërrimi është sikurse pagëzimi, për Lukën, mister i lutjes së Jezusit. Përse Jezusi atë ditë u ngjiti në mal? Jo që të shndërrohet: kjo është befasia e Shpirti Shenjt që e ka nxitur për t’u ngjitur, e jo vendimi i Jezusit, së paku jo vetëdija njerëzore e tij. Jezusi u ngjiti në mal “për t’u lutur” dhe “ndërsa po lutej”, fytyra e tij e ndryshua dhe u shndërrua (Lk 9, 28-29). Në të njëjtën mënyrë zbulojmë, pse Jezusi menjëherë pas pagëzimit të tij “u tërhoq në shkretëtirë”: kjo nuk ka qenë për t’u tunduar; kjo ka qenë edhe njëherë vendimi i Shpirti Shenjt, i cili e ka nxitur Jezusin për të shkuar atje. Jezusi ka shkuar në shkretëtirë për t’u lutur dhe agjëruar; ka shkuar siç do të thonim ne sot, që të kalojë një kohë në shkretëtirë, për të thelluar kuptimin e planit të Atit dhe të përgatitet për thirrjen e vet.

Si është lutur Jezusi, si është bërë fytyra e tij dhe tërë qenia e tij, kur ishte në lutje, na e thonë gjysmë rreshti i tekstit. Jezusi ishte lutur një ditë, dhe kur nxënësit e pranishëm e kishin parë sesi lutej, kanë zbuluar për të parën herë se ç’është lutja, dhe kanë kuptuar se ata në të vërtetë nuk janë lutur kurrë. Prandaj i thanë: “*Zotëri, na mëso edhe ne të lutemi*” (Lk. 11, 1). Kështu ka lindur “Ati

ynë”, që është si një shpërthim i gjallë i lutjes së Jezusit, i trasmetuar nxënësve.

Dritarja e fundit në Jezusin që lutej është ajo që në Ungjillin sipas Lukës e ndriçon Gjetsemanin : “... *u ul në gjunj dhe zuri të lutet*” (Lk. 22, 41-42).

Tradita ungjillore është munduar që të na transmetojë vetëm lajme për lutjen personale të Jezusit. Por të gjitha të tjerat na orjentojnë në atë se pos kësaj lutjeje personale dhe private, ka ekzistuar edhe lutja e përbashkët në programin ditor të Jezusit, sikurse për të gjithë izraelitët e devotshëm, e paraparë në tri kohëra të caktuara të ditës: në kohë të lindjes së diellit, pas dite në kohë të flijimit në Tempull dhe në mbrëmje, para gjumit. Nëse më tej, pos këtyre, shtojmë edhe tridhjet vitet e heshtjes, punës dhe lutjes në Nazaret, pamja e përgjithshme e jetës së Jezusit është si njeri konteplativ, që përkohsisht kalon në veprimtari – e jo si njëri aktivist, që përkohësisht kalon në konteplacion.

Lutja, pra, ka qenë si një lloj baze të përhershme, si një dritë e pandërprerë e jetës së Jezusit, në të cilën gjithçka është “zhytur”. Mund t’ia përshtasim lutjes së Jezusit atë që shkruan Péguy në mënyrë poetike për *natën*, (aq më tepër se lutja dhe nata gjithmonë janë të bashkuara në jetën e Jezusit): “Nata është vend, nata është një qenie, në të cilën zhyhemi, nga e cila ushqehemi, në të cilën krijohet, në të cilën veprohet. Në të thuret qenia personale. Në të përtërihet. Nata është vend, nata është qenie në të cilën çlodhemi, në të cilën tërhiqemi, në të cilën përqëndrohemi në veten tonë. Në të cilën përsëri hyhet...Nata është e pandërprerë... por ditët janë të ndërprera, ato e brejnë, ato e këpusin natën. E netët kurrsesi nuk e ndërpresin ditën. Nata krijon kornizën solemne të shqetësimeve të ditës...

Nata është e vazhdueshme, në të ripërtërihet qenia, nata krijon një ind të gjatë e të pandërprerë ...”.

Sa të vërteta janë të gjitha këto, kur i përshtatet lutjes së Jezusit! Ajo është me të vërtetë “korniza solemne” e të gjitha ditëve dhe veprimtarive të Jezusit. Sikurse edhe me rastin e mishërimit, Fjala del prej heshtjes së amshuar së bashkësisë me Atin, ashtu edhe në predikimet e Jezusit fjala del prej heshtjes së lutjes dhe të bisedës së tij me Atin.

Shpirti Shenjt – shpirt i lutjes së Jezusit

Të mundohemi tani që hyjmë në “brendësinë” e fshehtësisë së lutjes të Jezusit, dmth. që të zbulojmë përmbajtjen e lutjes së tij, për çka flet Ai në netët e gjata, të kaluara në lutje. Është vërejtur një gjë e çuditshme: të gjitha lutjet që na sjellin katër Ungjijtë – me një përjashtim të klithja nga kryqi, që është përsëritja e Psalmi 22, 2 – si të përbashkët kanë përdorimin i fjalës “Atë”, dhe pikërisht, siç e dimë në mënyrë tjetër, në mënyrën arameike “*Abbà*”. Kjo është fjala që del prej bisedës intime familjare, e cila në fillim ka qenë shprehje e fëmijëve, që nuk është as një herë e përmendur në lutjet e hebrenjve (J. Jeremias). Ajo në vetvete përmban gjithë risinë befasuese të lutjes së Jezusit, risinë që përsëri vjen nga fakti i ri në botë, se lutet vetë Biri i Zotit.

Tani e dimë se në zemrën e Jezusit këtë brohoritje: “*Abbà!*” e zgjon vetë Shpirti Shenjt: “*Atëhëre Jezusi, nën ndikimin e Shpirtit Shenjt, klithi plot hare: ‘Të madhëroj, o Atë (Abbà), Zotëruesi i qiellit e i tokës’ ...*” (Lk 10, 21). Këtë zbulim të rëndësishëm e vërteton në mënyrë të qartë shën Pali që pohon se kur themi fjalën “*Abbà!*”, në të

vërtetë e thotë Shpirtit Shenjt në ne, duke vazhduar në besimtarët lutjen e Jezusit: *“E prej se vërtetë jeni bij: Hyji e dërgoi në zemrat tona Shpirtin e Birit të vet, i cili gërthet: Abba – O Atë!”* (Gal 4, 6). Vetë Shpirti Shenjt s’mund t’i drejtohet Atit duke gërthitur: *“Abba!”* Sepse Shpirti nuk është biri i Atit, por, vetëm *“del prej Atit”*. Ai mund të bëjë këtë vetëm nëse, duke i falënderuar mishërimin (të Birit të Zotit), është bërë Shpirt i Jezusit, që është Biri i Zotit. Gjithmonë kur dëgjohet kjo klithmë bijërore, duhet të mendojmë se Shpirtit Shenjt po vepron: qoftë në Jezusin, qoftë në Kishë: *“Pa të, kot gërthet Abbà, kushdo që gërthet”* (Agustin, *Sermo* 71, 18: Pl 38, 461).

Me këtë rast Shpirti Shenjt ka zgjuar në Jezusin lutjen e “brohoritjes”. Por, nuk ishte gjithmonë ashtu. Shën Pali na thotë që Shpirti Shenjt ndërmjetëson për të krishterin “me ofshame të patregueshme” (Rom 8, 26). Edhe këtu ajo që ka ndodhur me vonë me të krishterët ose në Kishë, na ndihmon për të zbuluar atë që ka ndodhur më parë në Jezu Krishtin. Ajo ka qenë në “Shpirtin Shenjt” kur Jezusi *“në ditët e jetës së vet në tokë i kushtoi urata dhe lutje me ofshame të mëdha dhe me lotë”* (Heb 5, 7). Me fjalë të tjera, Shpirti Shenjt ka qenë në Gjetseman që ta ndihmojë atë në momentin më vendimtar të kushtimit të jetës së tij. Dhe në vazhdim letra Hebrenjve na zbulon këtë fshehtësi kaq të thellë dhe intime të Shpirtit të Jezusit: *“Krishti – thotë letra – nëpër Shpirtin e amshuar (dmth. nëpër Shpirtin Shenjt) ia flijoj vetveten Hyjit porsì fli të panjollë - që ta pastrojë ndërgjegjen tonë nga veprat e vdekura”* (Hb 9, 14). Në këtë lutje dhe paraqitjen e vetes Atit si fli, shfaqet forma e tretë e shugurimit që ka pranuar Jezusi nëpër Shpirtin Shenjt: ky është shugurimi meshtarak. *Krishti nuk e përvetësoi vetë nderin të bëhët kryepriфт, por*

ia dha Ai që i drejtoi fjalët (gjatë mishërimit dhe pagëzimit): *“Ti je Biri im”* (Heb 5, 5; krh. Lk 3, 22). Shugurimi meshtarak në jetën e Jezusit shfaqet në lutjen e tij, por, kulminacionin e ka në fljimin e tij në kryq. Këtu ne kufizohemi në soditjen e lutjes, duke lënë me një anë fljimin e kryqit, që është pjesë e fshehtësisë se pashkëve.

Shpirti Shenjt e nxit Kishën në lutje

Të kalojmë tani, siç kemi bërë edhe herë të tjera, nga jeta e Jezusit në jetën e Kishës. Dy gjëra kemi parë tek Jezusi: e *para*, që është lutur pandërprerë, që lutja ka qenë vetë indi i jetës së tij; e *dyta*, se është lutur “në Shpirt”. Flasim, dmth. për këto dy gjëra në jetën Kishes, e veçanërisht në jetën e meshtarëve dhe barinjve. Do të flas në mënyrë të veçantë për lutjen personale, edhe pse shumë gjëra janë të përshtatshme për lutjen e përbashkët dhe liturgjike.

Tekstet e Koncilit të II të Vatikanit nënvizojnë rëndësinë e lutjes, veçanërisht liturgjike, në jetën e meshtarëve dhe ipshkvijve. Por, mua me pëlqen shumë që të përkujtoj tekstin nga Vap 6, 4 në të cilin shën Pjetri, gjatë ndarjes së shërbesës së parë në Kishë, për vete dhe për të tjerët ka ruajtur lutjen dhe shërbesën e Fjalës duke thënë: *“Kurse ne do t’i kushtohemi krejtësisht uratës dhe shërbesës së Fjalës”*. Pjetri, apo më mirë të thuhet, Shpirti Shenjt me gojën e tij, në këtë rast ka vërtetuar parimin themelor për Kishën: që gjithçka, ose gati gjithçka një bari (meshtar, ipeshkëv) në jetën e vet, mund t’ua lerë të tjerëve, por vetëm lutjen jo!

Kjo pjesë prej Veprave të Apostujve, që nënkupton themelimin e diakonatit me shumë pikëpamje na përkujton

pjesën prej librit të Daljes, ku është fjala për themelimin e gjykatësve. Pjetri përsërit në Kishë atë që Moisiu e ka bërë në popullin e Izraelit. Duhet të dëgjojmë këtë tekst, sepse është shumë i rëndësishëm: *“Të nesërmen Moisiu u ul të gjykojë popullin, e populli qëndronte para tij prej mëngjesit deri në mbrëmje. Kur pa Jetroja se çfarë hiqte për popullin, tha: ‘Çfarë bën ashtu me popull? Pse vetëm ti gjykon kurse mbarë populli qëndron para teje prej mëngjesit e deri në mbrëmje? ... Mënyra si po veproshe s’genka e mirë. Do të këputesh ti dhe populli që të qëndron përreth. Kjo punë është për ty tepër e rëndë, ti vetëm s’do të mund t’a kryesh. Tash më dëgjo e po ta jap një këshillë dhe Hyji do të jetë me ty. Ti qëndro para Hyjit në emër të popullit dhe paraqitja Hyjit çështjet. Tregoja urdhimet e ligjet... atëherë zgjidh prej popullit njerëz të aftë që e druan Hyjin që duan të vërtetën dhe e urrejnë ryshfetin dhe bëji krerë të popullit mbi një mijë, mbi njëqind, mbi pesëdhjetë e mbi dhjetë vetë, këta le ta sundojnë popullin në çdo kohë. Të gjitha çështjet e rënda le t’i shtrojnë para teje kurse çështjet e rëndomta le t’i gjykojnë ata; Kështu do të kesh më të lehtë, pasi të ndash barrën me të tjerët. Nëse do të veproshe kështu, e Zoti do të miratojë, do të mund t’i bësh ball punës dhe mbarë populli do të kthëhet në shtëpi i kënaqur.’ Moisiu e dëgjoji fjalën e vjehrrit dhe bëri gjithçka e këshilloi” (Dal 18, 13-24).*

Duke pranuar këshillën e Jetros, ndërmjet të gjitha shërbesave të ndryshme, Moisiu për vete zgjodhi të jetë ndërmjësues para “Hyjit dhe të ia paraqesë Zotit mosmarrëveshjet e tyre”. Kjo nuk e ka penguar Moisiun që të vazhdojë veprimtarinë ligjdhënëse dhe që edhe më tutje të jetë udhëheqës i vërtetë i popullit. Me këte vetëm përcakton radhën e rëndësisë së punëve.

Për sa i përket “paraqitjes të mosmarrëveshjeve para Hyjit”, kam dëgjuar një anegdotë për Papën Gjon XXIII, që më pëlqen shumë. Ai vetë e ka treguar në ditët e para të pontifikatit, pasi ishte zgjuar natën me shumë probleme në kokë, secili më i vështirë se tjetri, kishte thënë me vete: “Në mënyrë absolute për këtë duhet të bisedoj me Papën!” Por, me vonë, menjëherë bëhej i vetëdijshëm se Papa tani është Ai vetë; atëherë thoshte: “Mirë, pra, atëherë për këto do të bisedoj me Zotin!”, dhe kishte fjetur përsëri.

Vendimi i Moisiut ka dalë nga një përvojë e re e Popullit të zgjedhur. Ai para pak kohe e kishte kërcënimin e zhdukjes, që vinte prej ushtrisë së Amalekut. Në momentin vendimtar për jetë ose vdekje, kur secili ishte i angazhuar për t’iu kundërvënë Amalekut, ku ishte udhëheqësi i tyre Moisiu? Ai qëndronte në kodër, me duar të lartësuara, dhe lutej! Ata luftonin me amalekasit, kurse ai luftonte me Zotin. Por megjithatë, fitoren e popullit të vet, e vulosi ai (krh. Dal 17, 8-16). Amalekasit janë – shpjegon Origeni – simboli i fuqive armiqësore, të cilat i kundërshtojnë udhëtimit të popullit të Zotit. Amalekët janë: djalli, bota, mëkati. Kur Populli i zgjedhur – sidomos barinjët e tyre – lutet, ai është me i fortë dhe i mposht amalekasit; kur nuk lutet (kur Moisiut i bien duart prej lodhjes), me të fortë janë amalekasit.

Shën Bernardi, në librin *De consideratione*, e shkruar me nxitjen e Papës Eugenit III, e aplikon këtë mësim në jetën e barinjve të Kishës. Gjatë shpjegimit të vet, papritmas ai kërkoi leje që të luajë rrolin e Jetros, vjehrrit të Moisiut. Në mënyrë krejt të thjeshtë flet për gjërat të cilat edhe unë marr guximin t’i përmend, duke e ditur se më gjykojnë më parë mua që i flas, sesa cilindo prej atyre që më dëgjojnë. Pra, ai thotë kështu: “Mos u mbështet

shumë në atë shkallë të lutjes që tani ke: ajo mund të zvogëlohet. Në detyrat e shumta që ke, pa shpresë se ato do të kalojnë, kam frikë se shpirti yt do të thahet. Prandaj është më mirë që të tërhiqesh nga ato detyra me kohë, më mirë se ato të të tërheqin ty dalngadalë atje ku ti nuk dëshiron të shkosh, dmth. drejt zemërngurtësisë. Ja, ku do të mund të shpienin ato punë të shumta, nëse u dorëzohesh atyre, dhe nuk do të lësh për vete asgjë nga vetja jote. Në qoftë se të gjithë disponojnë me ty, bëhu ti ai që disponon me veten. Pra, përkujto, nuk them gjithmonë, nuk them shpesh, por nganjëherë, që vetveten t'ia kthesh vetes. Shërbehu edhe ti me veten tënde, me aq të tjerë, ose se paku pas të tjerëve.”

Kur flet për “punët fatkeqe”, shën Bernardi mendon se në të gjitha ato detyra, sidomos të shumta në kohën e tij, të cilat e kanë detyruar një bari të Kishës, veçanërisht shënjtin Atë Papë, që të jetë gjykatës në punë të imta ndërmjet shteteve dhe familjeve, që të zgjidhë çështjet në mes të njerëzve të Kishës, shpesh të shkaktuara prej ambicjeve dhe interesave: shkurt, që të jetë një lloj gjykatësi që pandërprerë të gjykojë, sikurse ka qenë Moisiu përpara se të dëgjonte këshillën e Jetros. Shenjti është mbështetur shumë në fjalën e Jezusit: “*O mik, kush me vuri mua gjykatës ose ndarës mbi ju?*” (Lk 12, 14). Si edhe në atë të shën Palit: “*Askush veç, që merr mbi vete detyrën e ushtarit, nuk ngatërrohet me punët e jetës së rëndomtë*” (2 Tim 2, 4. sipas Vulgatës), dhe mbyll me fjalët: “Mendja thotë qart, se, po të ishte në mundësitë tona që të bëjmë atë që është e përshtatshme, do të duhej në çdo gjë dhe mbi gjithçka, të zbatojmë – ose vetëm, ose para çdo gjëje – atë virtyt që shërben për çdo gjë, e ajo është përrshpirtëria (krh. 1 Tim 4, 8)” (*De consideratione*, I, 2-6).

Në këtë vend mendimi ynë shkon në mënyrë spontane drejt një vegimi: drejt vegimit që është *nostalgjik*, sepse na kujton atë që ishte në filimin e Kishë, por, unë dëshiroj fort që të jetë edhe *profetik*, duke bërë të pranishme atë që pas pak kohe dhe në menyrë të përgjithshme do të jetë në Kishë. “Vegimi” përfshin shtëpitë e ipëshkvijve që duhet të jenë: “shtëpi lutjeje” (e jo të punëve drejtuese, edhe pse janë punë të Kishës). Vegimi i famullise, kisha e së cilës me të vërtetë mund të quhet “shtëpi e lutjes për mbarë popullin” (krh. Mk 11, 17) dhe e cila si e tillë nuk është e hapur, sikur ndërtesat e tjera zyrtare, vetëm gjatë “kohës së punës” (kur populli zakonisht nuk mund të vijë!), por edhe në kohë tjetër, si edhe në mbrëmje. Personalisht kam parë se çfarë thirrjeje e fortë mund të jetë për popullin, i cili në mbrëmje, kur bie terri, mbush qendrat e qyteteve dhe sheh kishën e hapur dhe të shndritshme, në të cilën janë disa persona të cilët luten dhe i këndojnë Zotit. Në një rast të ngjashëm një person na ka treguar se një natë ka dalë nga shtëpia për të bërë vetëvrasje, por duke kaluar atje, e ka dëgjuar këngën, ka hyrë brenda dhe ka gjetur shpresën, duke shikuar fytyrat e personave që kanë qenë të mbledhur në kishë.

Pra, duhet të lutemi! Por, kjo nuk është e mjaftueshme! Jezusi na ka mësuar se me lutje mund të bëhet një ind i pandërprerë ose si një bazë për ditën tonë. Drejt kësaj duhet të anojmë, sepse ajo është e mundshme. “Të lutemi pandërprerë” (krh. Lk 18, 1; 1 Sol 5, 17) – shkruan shën Augustini – nuk do të thotë që të jemi pandërprerë në gjunjë ose me duar të lartësuara. Ekziston një lutje tjetër, e kjo është lutja e brendëshme, kjo është dëshira jote. Nëse është dëshira jote e pandërprerë, atëherë edhe lutja jote është e pandërprerë. Kush ka etje për Zotin dhe pushimin e

tij, edhe pse nuk flet me gjuhë, këndon dhe lutet me zemër. Kush nuk e ka këtë “etje”, edhe pse bërtet me të madhe, para Zotit është si memec (krh. *Enarr. Ps 37, 14; 81, 1*).

Duhet të zbulojmë dhe të kultivojmë këtë lutje të dëshirës, ose të “zemrës”. “Dëshira” (malli) këtu shpreh një të vërtetë të thellë: kjo është një shikim i pandërprerë drejt Zotit, ky është një mall i tërë qënies, kjo është një nostalgji për Zotin. Atëherë lutja për ne bëhet si lumi nëpër shkrepë, i cili kur takohet me një lloj terreni, humbet nën tokë (humbet kur punët që bëjmë na preokupojnë tepër) – por i cili, posa takohet me terrenin e përshtatshëm, del jashtë në dritën e diellit (dmth. bëhet lutja e vetëdijshme dhe shprehëse). Edhe pse në fillim, më rrallë del në sipërfaqe, me vonë dalngadalë, si në ne rritet shpirti i lutjes, kjo lutje “nëntokësore” e brendshme vjen në sipërfaqe më shpesh, derisa nuk përfshin të gjitha situatat e ditës, dhe të bëhet si në Jezusin, bazë e çdo gjëje. Si një lloj i “nënvetëdijes shpirtërore”, e cila vepron edhe pa vetëdijen tonë. Githashtu edhe natën. Shumë shpirtra kanë pasur përvojën e të vërtetës se shprehur në Këngën e këngëve, ku thuhet: *“Unë flej por zemra ime rri zgjuar”* (Kk 5, 2). Disa persona kur janë zgjuar natën kanë vënë re me habi, se zemra e tyre është lutur gjithë kohën në gjum, sepse ka vazhduar të lutet. Shumë persona e kanë shijuar vërtetësinë e fjalës së psalmistit: *“Ty do të të kujtoj edhe në shtratin tim, në përgim natën do të mëndoj për ty. Sepse Ti je ndihma ime, prandaj do të brohoris nën hijen e krahëve të tu!”* (Ps 63, 7-8).

Lutja e pandërprerë, ose lutja e dëshirës, nuk duhet të bëjë që të mos kemi edhe një kohë specifike për lutje, dhe sipas mundësive në një vënd të qetë siç ka bërë Jezusi. Ai na ka thënë: *“Kur lutesh, hyr në dhomën tënde, mbylle pas*

vetes derën e lutju Atin tënd që është në fshehtësi” (Mt 6, 6). Ka raste kur duhet kuptuar fjalë për fjalë këto këshilla të Jezusit, sepse dhoma personale – kur njëherë e mbyllim derën, dhe çkyçim telefonin – është për shumë persona, si për laikët ashtu edhe për regulltarët, vendi më i qetë në këtë botë, ku mund të luten dhe të mos jenë të penguar. Pa këtë kohë të caktuar për lutje, është iluzion për të pritur lutjen “e pandërprerë” ose lutjen e zemrës.

Kur vjen kjo orë për lutje, duhet të ndërprejmë punët dhe mendimet e mëparshme; duhet të bëjmë sikur edhe Jakobi, i cili natën kur ka luftuar me Zotin, i zbathur ka kaluar lumin, duke lënë në bregun tjetër të gjithë të dashurit e tij dhe të gjitha gjërat (krh. Zan 32, 23). Duhet të hyjmë në kështjellën tonë të brendshme, duke ngritur lart urat lëvizëse, që të mos kemi mundësi për t’u kthyer mbrapa. Duke u shërbyer me fjalët e tekstit të njohur shpirtëror nga mesjeta, “duhet nën vete dhe midis vetes dhe gjërave të tjera të vendosësh një re harrese”, që të jesh në gjëndje të hysh “në re të mos-dijes”, që është mbi ty, ndërmjet teje dhe Zotit tënd, që dmth. që të hysh në kontemplacion (në soditje) (krh. Anonimus, *Nube della non-conoscenza*. 5, Ed. Ancora, Milano 1981, 138 etj.). Kjo është vështirë, por duhet të sforcojmë veten që të bëjmë këtë; përndryshe mbarë lutja do të jetë e papastër dhe vështirë do të ketë sukses që të ngritet. Duhet këshilluar që t’ia kushtojmë momentet e para të kësaj kohe lutjes për pastrim të shpirtit tonë, duke shfaqur mëkatet tona dhe duke lutur Zotin për falje, sepse “as gjë e papastër” nuk mund të bashkohet me Zotin (krh. Urt 7, 25).

Lutja e përtërirë me Shpirtin Shenjt

Lutja e Jezusit ka qenë me të vërtetë lutje e pandërprerë, por, mbi të gjitha ka qenë lutje shpirtërore, që do të thotë lutje “në Shpirtit Shenjt”. Duke falënderuar Shpirtin në të cilin është lutur Jezu Krishti, ai në ne në thelb e ka përtërirë lutjen njerëzore. Shën Pali e ka zgjedhur dhe i ka ofruar mbarë Kishës këtë model të lutjes, që ka zbatuar Jezu Krishti, kur u propozon Efesianëve: “Lutuni në bashkim me Shpirtin Shenjt me çdo uratë e lutje në çdo rast!” (Ef 6, 18). Këto dy gjëra janë të varura ndër vete, në kuptimin që Shpirti Shenjt bën të mundshme lutjen e vazhdueshme: “Kur Shpirti Shenjt hyn në njeriun – lexojmë tek një mësues i madh i jetës shpirtërore nga shekulli i VII. – njeriu s’mund të mos lutet, sepse Shpirti Shenjt kurrë nuk pushon së luturi në të. Në qoftë se flen, në qoftë se është i zgjuar, lutja nuk e le kur shpirtin e tij. Derisa ha ose pi, kur është në shtrat në gjumë, ose është në punë, era e lutjes spontane del nga shpirti e tij. Atëherë ai nuk lutet vetëm në kohë të caktuar por pandërprerë” (Isaku di Ninives, *Traktatet*). Lutja e pandërprerë, dmth., por lutja në “Shpirtin Shenjt”.

Ja disa udhëzime të të mundshme për për ripërtëritjen e lutjes së Kishës, duke u bazuar gjithmonë në atë çka kemi zbuluar nga Jezusi.

Shpirti Shenjt, duke zgjuar në Jezusin klithjen e Birit: “*Abba!*”, ka vënë “verën e re” në traditën e vjetër të lutjes hebraike, cila shpesh ka qenë e mësuar, konvencionale, dhe disi e ngurtë. Ia jep një shprehje të lirë, familjare dhe spontane; ia afron popullit. “Ati ynë”, edhe pse është lutja zyrtare e nxënsëve të tij, është shprehur në gjuhën arameike – gjuhën popullore – derisa lutjet solemne

hebrenjtë i kanë lutur në gjuhën hebraike, e cila për ta ka qenë sikur për ne, deri diku, latinishtja. Pastaj, Jezusi nuk është kënaqur vetëm me lutjen zyrtare, tri herë në ditë, por ai lutet me netë të tëra; që do të thotë se Ai nuk kufizohet vetëm në lutje, duke përsëritur lutjet e përpiluara dhe të njohura, por krijon lutjen. Shpirti që gjithçka krijon të re, bën që të jëtë e re, para së gjithash, atë që është më e rëndësishmja, e kjo është lutja. Kjo lutja e re, është e lirë, sikurse biseda e lirë e Birit me Atin e vet (e lirë në lirinë e brendëshme, jo në atë “trupore”), nuk shkatërron lutjen zyrtare liturgjike, por, përkundrazi, edhe atë e gjallëron, duke futur në të “Shpirtin dhe jetën”: “*Vjen koha – e tani është – kur adhuruesit e vërtetë do të adhurojnë Atin në Shpirt e në të vërtetë*” (Gj 4, 23).

Fshehtësia e ripërtëritjes së lutjes që e zbulojmë në jetën e Jezusit, është pra, Shpirti Shenjt: Ai është Shpirti i fuqishëm që mund përsëri të japë gjallërinë lutjes sonë të ngurtësuar, sikurse u ka dhënë eshtrave të thata të Izraelitëve (krh. Ez 37, 1...). Për këtë arsye duhet që t’i lejomë këtij Shpirti të ri që të hyjë në lutjen tonë liturgjike dhe personale; “për të shpirtëzuar” lutjen tonë. Shpirtëzimi i lutjes sonë dmth. që në ne të lutet Shpirti Shenjt gjithnjë e më shumë, ndërsa ne gjithnjë e më pak, që lutja jonë të jetë sa më pak aktive dhe sa më shumë pasive, që në të të ketë sa më pak shpjegime, e sa më shumë adhurim, derisa nuk arrin – nëse është vullnësa e Zotit – “lutjen e paqes”, në të cilën në mënyrë të thjeshtë zemra jonë vedsoset pranë zemrës së Jezu Krishtit dhe me të brohoret: *Abbà, o Atë!*

Pikënisja në këtë rrugë të thellimit, është *lutja-dialog*. Lutjen-dialog kemi kur ne dhe Zoti bisedojmë njëri pas tjetrit: njëri flet e tjetri dëgjon, pastaj njëri dëgjon edhe tjetri flet. Nga lutja-dialog kalohet në lutjen-duet. Duetin e

kemi kur dy persona flasin ose këndojnë së bashku, me një zë. Lutja-duet është p. sh. Kur në Zbulesën *Shpirti dhe e fejuarja thonë* (Jezusit): “Eja!” (Zb 22, 17). Kjo lutje-duet praktikohet kur, të nxitur nga Shpirtit që është në zemrat tona, shumë herë përsërisim me dashuri, thirrjen e thjeshtë të emrit Jezus, cili në vete ka çdo lutje: Jezus, Jezus, Jezus... Kjo është lutja e njohur ndër rregulltarët e Kishës ortodokse si “lutja e zemrës”, posaçërisht në menyrë të zgjëruar: “Jezus, Biri i Hyjit, ki mëshirë për mu mëkatarin!”

Por, ekziston edhe një lutje edhe më shpirtërore që mund ta quajmë *lutja-monolog*. Këtë lutje e kemi, kur ne nuk e dimë si do të lutemi në një situatë të caktuar, dhe i lejojmë Shpirtit që të lutet në ne. (Për këtë arsye Ai edhe quhet “Paraklit”!) Ai i vetmi “*lutet për besimtarët ashtu si do Hyji*” (Rom 8, 27), sepse vetëm Ai e njeh vullnetin e Zotit. Kjo lutje praktikisht është e pagabueshme, sepse në të lutemi për atë çka Ati, i pari, dëshiron për të na dhënë. Por, këtë lutje nuk mund ta mësojmë me fjalët e jashtme. Vetëm “shugurimi” i brendshëm mund të bëjë që ta shijojmë. Pjesa jonë në të kufizohet në këtë: ta deshirojmë dhe të përserisim shpesh dhe në mënyrë të thjeshtë: “O Shpirt Shenjt, ndihmoje dobësinë time dhe ndërmjetëso për mua sipas vullnetit të Zotit!”, dhe *pastaj* të themi: “Po, Amen! Ashtu qoftë!” Një “po” në errësisë. “Them: po, o Atë, për atë, për çka të ka lutur Shpirti Shenjt për mua! Them: Amen! në lutjen e tij”. Kjo është lutja e të vegjëlve dhe të vobektëve që kanë shpresë në Zotin, që e “lëshojnë vetveten në besnikërinë e Zotit”.

Këto tre lloje lutjesh nuk do të ndjekin gjithmonë njëra tjetrën, por mund të gërshetohen në të njëjtën kohë dhe të njëjtën ditë, sipas disponimit të shpirtit dhe nxitjes së hirit.

Kjo lutje “në Shpirt” duhet të shërbejë për ripërtëritje në Kishë dhe tek ne, mbi të gjitha, për lidhjen ndërmjet punës dhe lutjes, duke kuptuar me fjalën “punë” çdo gjë që nuk është lutje. Risia është në këte. Duhet të kalojmë nga një *juxtapozicion* (= barazim), në një *nënshtrim*. Vendosja e njëres pranë tjetres (juxtapozicioni) është kur më së pari lutemi, e pastaj vazhdojmë me punë (studim, drejtim, shpallje të Ungjillit etj), duke ju përmbajtur në këte kritereve dhe direktivave që dalin nga puna, nga rrjedha e diskutimit, nga praktika e caktuar e zyrës sonë, resori etj. Dhe kjo është ajo që të gjithë bëjmë rregullisht.

Juxtapozicioni është kur më së pari lutemi, e pastaj punojmë. Nënshtrimi është atëherë kur më së pari lutemi, e pastaj punojmë atë në çka jemi nxitur gjatë lutjes! Apostujt dhe shenjtërit janë lutur për të ditur çka duhet të punojnë, e jo thjesht para fillimit të punës.

Është i nevojshëm kthim i thellë. Nëse me të vërtetë besohet se Zoti e drejton Kishën e vet nëpër Shpirtin e vet dhe përgjigjet kur e thërrasim, atëherë merret seriozisht lutja, e cila është e bërë përpara një takimi, një mbledhjeje të komisionit; nuk nxitohet që të kalohet në zbatim, përpara se të pranohet një përgjigje nëpër Biblën, një frymëzim ose një profetizim. Kur diskutimi ngatërrohet dhe nuk shkon më tej, kjo fe na jep guxim që të themi: “Vëllëzër, të ndalemi pak për t’u lutur, që të shohim çka do Zoti të kuptojmë për problemin tonë!” Ndonjëherë mund të duket që gjithçka ka mbetur sikur edhe përpara dhe që nuk ka ardhur asnjë përgjigje e saktë nga lutja; por kjo absolutisht nuk është e vërtetë. Nëpër lutje çështja i është “paraqitur Zotit”, është e dhënë mund të themi në duart e tija. Jemi liruar nga pikëpamja jonë, nga interesat personale. Çfarëdo vendimi që të bihet, do të jetë i drejtë

para Zotit. Sa më shumë kohë shpenzojmë në lutje, për një problem, aq më pak kohë do të duhet për ta zgjidhur. Për Jezusin, lutja dhe puna nuk kanë qenë dy gjëra të ndara. Ai shpesh i është lutur natën Atit, dhe pastaj ditën e ka zbatuar atë çka ka vendosur në lutje: i ka zgjedhur të Dymbëdhjetët, është nisur për Jerusalem, etj.

Kështu pra, edhe këtu duhet “t’ia kthejmë pushtetin Zotit”: pushtetin e vendimit, e iniciativës, lirinë për të intervenuar në çdo moment të jetës së Kishës së vet. Me fjalë të tjera duhet të shpresojmë në Zotin, e jo në vetvete. Kisha nuk është anije, që drejtohet me forcën dhe aftësinë e duarve të atyre që janë brenda, por është anije me vela, që shkon sipas drejtimit të erës që e shtyn nga lart, të erës për të cilën askush nuk di prej nga vjen dhe kah shkon (krh. Gj 3, 8).

Dëshiroj ta mbaroj këtë shtjellim me një lutje të shën Katarinës së Sienës, e përpiluar derisa ajo ka qëndruar në Romë, e preokupuar në përkrahjen shënjtit atë Papë në përpjekjen e tij për ripërtëritjen e Kishës: “O dashuria me e ëmbël, Ti në vete ke ndier nevojën e Kishës së shenjtë dhe ia ke dhënë ilaçin, për të cilin ka patur nevojë. Kjo është lutja e shërbëtorëve të tu, prej të cilëve ti dëshiron të ndërtosh një mur, me të cilin do të përforcosh murin e Kishës së shenjtë. Këta janë ata shërbëtorë, të cilëve butësia e Shpirtit tënd të Shenjtë ua jep dëshirën e fortë për ripërtëritjen e të njëjtës Kishë (*Oraz. VII*). Oh, sikur Shpirti Shenjt të bënte një “gurë të gjallë” secilin prej nesh në këtë mur të lutjes, që ngritet për të forcuar dhe për të mbrojtur shenjtën Kishë! Amen!

S h t o j c ë :

KISHA – SAKRAMENTI I JETËS¹

Ekziston një lloj poezie letrare, e quajtur “*kënga e dasmës*” (epitalam) më të cilin lëvdohet dasma në mënyrë të veçantë e rëndësishme. Edhe në Biblël gjejmë këngët e dasmës, dmth. këngët e martesës. Në Besëlidhjen e Vjetër një psalm është titulluar pikërisht “*kënga e dasmës mbretërore*” dhe fillon me këto fjalë: “*Nga zemra me burojnë fjalët të këndshme: këngën time ia kushtoj mbretit*” (Ps 45, 2). Pastaj vazhdon madhërimi i të fejuarit dhe të fejuarës. Për të fejuarin thuhet: “*Ti je i bukur, me i pashmi ndër bijtë e njerëzve...*” Të fejuarës i është drejtuar fjala: “*Më vështro, o bijë, shih e dëgjo: harroje popullin tënd dhe shtëpinë e babës tënd; atëherë mbretit do t’i pelqejë bukuria jote.*”

Çfarëdo që të kenë qenë rethanat kur është krijuar ky psalm, ne e dimë se ai kremton në të vërtetë dasmën ose besëlidhjen ndërmjet Zotit dhe popullit të tij. Edhe Besëdhidhja e Re ka një *këngë dasme*. Nuk është quajtur ashtu, por megjithatë është këngë dasme. Madje shumë e bukur! Kjo është letra e shën Palit Efesianëve. Ajo është këngë e dasmës që është e parashikuar në psalmin e përmendur. Dëshiroj që t’ju flas për Kishën, duke u mbështetur pikërisht në këtë “*këngë dasme*”, shkruar “nga miku i madh i të Fejuarit” siç ka qenë shën Pali. Pasi të dëgjojmë disa pjesë të kësaj kënge, ideali do të ishte jo

---

¹ *Kjo ligjëratë është mbajtur në Kongresin e pestë nderkombëtar të udhëheqësve të Ripërtërimit Katolike Karizmatike, në Romë, më 30. IV – 5. V. 1984.*

vetëm që të dimë diçka më shumë për Kishën, por gjithashtu që ta duam më shumë.

E kam zgjedhur letrën Efesianëve si udheheqëse, që ta dritëtoj temën “Kisha, sakramenti i jetës”, sepse pikërisht në këtë letër Kisha dy herë është prezentuar si fshehtësi (mysterion), madje si “fshehtësi e madhe” (5, 32). Dëshiroj që sa më shumë t’i përmbahem Fjalës së Zotit. Natyrisht s’mund ta shpjegoj krejt letrën Efesianëve, por do të ndalem vetëm në dy pjesë. E para është marrë nga kapitulli 4, dhe do të na shërbejë si *afrim objektiv* Kishës, dmth. që ta njohim Kishën si është “në vete”. Pjesa e dytë është marrë nga kapitulli 5. dhe do të na shërbejë si *afrim subjektiv* Kishës, dmth. që të njohim çfarë duhet të jëtë marrëdhënia jonë subjektive me Kishën.

Me tekstin e parë do të japin përgjigje në pyetjen: *Çka është Kisha?*, gjërsa, në të dytën do të provojmë të përgjigjemi në pyetjen: *Kush është Kisha “për mua”?*

I. – MISTERI I KISHËS

Kisha është prapavija e krejt Letrës Efesianëve, është pika nga e cila Apostulli shikon çdo send. Në mes është “fshehtësia”, të cilën ai e quan “fshehtësia e vullnesës së tij” (1, 9), “fshehtësia e Krishtit” (3, 4) ose “fshehtësia e fshehur më parë, por tani e zbuluar” (3, 5), por që konkretisht është kjo: *që paganët janë të thirur, në Jezu Krishtin që të bëjnë një trup* që është Kisha (3, 6). Nëse në fillim fshehtësia indentifikohet me planin e fshehur të Zotit që në “Krishtin të përtërijë çdo gjë” (1, 10) – pra, me diçka të fshehur dhe të padukshme, në fund, në frytin e vet, ajo identifikohet me Kishën, që është diçka e dukshme dhe historike. E them këtë, që (duke kaluar tani në dëgjimin e fjalëve të shën Palit) të mos mashtrohemi në të vërejturit e objektit të vërtetë të kësaj Letre, por që ta dimë se ai vërtetë flet për Kishën, edhe pse nuk e përmend gjithmonë shprehimisht.

I, 1: “Vetëm një trup, vetëm një Shpirt”

Ta dëgjojmë Apostullin, që na paraqet realitetin e Kishës:

“S’ ka por një Trup të vetëm dhe një Shpirt të vetëm – sikurse edhe jeni të grishur në një shpresë të vetme të thirrjes suaj! Nuk ka por një Zot, një fe, një pagëzim; një Hyj të vetëm, Atin të gjithëve, i cili sundon mbi të gjithë, vepron nëpër të gjithë dhe banon në të gjithë” (Ef 4, 4-6). Këtu takojmë një shprehje që përsëritet në një ritëm në mbarë tekstin, dhe kjo shprehje është “një”. Pastaj kjo shprehje humbet, duke u lëshuar vendin fjalëve të tjera me kuptim të kundërt, që në të vërtetë shënojnë

ndryshueshmërinë, e jo njëjtësinë. Këto janë “disa” dhe “tjerët”. Letra thotë: *“Edhe secilit prej nesh i qe dhënë hiri në atë masë me të cilën Krishti deshi të na e dhurojë... E Ai i ‘dha’ disa apostuj, disa tjerë profet, disa prapë ungjilltarë, do të tjerë barinj dhe mësues që shenjtërit t’i bëjë të aftë për veprën e shërbesës, për ndërtimin e trupit e të Krishtit”* (Ef 4, 7. 11-12).

Ky tekst është shumë i pasur dhe në vete përmban gjithçka është më me rëndësi në krejt teologjinë për Kishë. Dy fjalë kyçe që kam theksuar, na shërbejnë si tregues që të zbulojmë dy plane ose dy pikëpamje, që përbëjnë fshehtësinë e Kishës. Plani i parë – i shënuar me shprehjen “një” është plani i njëjtësisë dhe bashkësisë (koinonia); plani i dytë – i shënuar me “disa” dhe “tjerët” – është plani i ndryshimit ose shërbesës (diakonia). Këto dy plane vërehen qart edhe në tekstin e dytë të shën Palit: *“Dhuratat e janë të ndryshme, por Shpirti Shenjt është i njëjtë – edhe shërbesat në përhapje të ungjillit janë ndryshme por Zoti është i njëjtë – po edhe mënyrat e veprimit janë të ndryshme, por Hyji shtë i njëjtë – Ai bën gjithçka në të gjithë”* (Kor 12, 4-6).

Ajo që për të gjithë në Kishë është e përbashkët, është që janë një trup, që ekziston një Shpirt, një shpresë, një fe dhe një pagëzim. Kryesorja është shprehur me fjalët “një trup, një Shpirt” (krh. 12, 13; jemi “të pagëzuar me një Shpirt, që të përbëjmë një trup”). Kisha është trup. Ky trup ka shpirt dhe ky shpirt është Shpirti Shenjt! Shpirti Shenjt është shpirti i Kishës, ka thënë shën Augustini dhe me të mbarë Tradita kishtarë deri në Koncilin II. Vatikanas (krh. shën Augustini, *Sermo* 267, 4). Sikurse në organizmin njerëzor çdo levizje, edhe me e vogla, ndodh duke iu falënderuar shpirtit që e urdhëron dhe pa shpirt trupi do të

ishte i vdekur, ashtu edhe Kisha, pa Shpirtin Shenjt do të ishte trupi i vdekur një organizatë e rëndomtë njerëzore, madje e paaftë për të shpallur: “Jezusi është Zot” (krh. 1 Kor 12, 3).

I, 1, 1: Sakramentet e Kishës dhe Kisha-sakrament

Ndër gjërat që krijojnë unitetin në Kishë, shën Pali e përmend pagëzimin, siç e ke mi dëgjuar duke folur se ekziston *vetëm një pagëzim*. Po ashtu dhe euharisti hyn në këtë hapësirë (1 Kor 10, 17: *një bukë*). Në të vërtetë, këtu janë përfshirë të gjithë sakramentet që janë të përbashkët për të gjithë të krishterët. Pikërisht ata në mënyrë konkrete dhe të dukshme e shfaqin unitetin e të gjithë të krishterëve, kështu që shën Augustini flet për “bashkimin e sakramenteve” (*communio sacramentorum*), që të shënojë unitetin e dukshëm të Kishës. Nuk është lehtë që të njihen ata që përbëjnë “një trup” dhe kanë “një Shpirt” dhe “një fe”, por është lehtë për të njohur ata që kanë pranuar një pagëzim dhe ushqehen me një bukë.

Në këtë fushë të sakramenteve Koncili i II-të i Vatikanit i është kthyer Biblës dhe etërve të Kishës. Shën Pali ende nuk e përdor fjalën “fshëhtësi” (*mysterion*, greqisht) që të shënojë pagëzimin ose euharistinë, dmth. sakramentet të posaçme, por e përdor që të shënojë Kishën, kuptimin dhe përbërjen e saj të plotë, posaçërisht në kostumin e saj të së fejuarës së Krishtit (krh. Ef 5, 32). Edhe etërit e Kishës e kanë soditur Kishën si një të vërtetë sakramentale, e lindur nga kraharori i Krishtit në Kryq, bashkë me ujë dhe gjak. Shën Gjon Gojarti p. sh.shkruan: “Nga kraharori rrodhi gjak dhe ujë (krh. Gjn 19, 34): Këta ujë dhe gjak janë simbolet e pagëzimit dhe misterit

(euharistisë). Nga këto është lindur Kisha nëpër larjen e rilindjes dhe ripërtëritjes në Shpirtin Shenjt (Tit 3, 5) nëpër pagëzim dhe mistere. Simbolet e pagëzimit dhe të misterit dalin nga kraharori. Pra nga kraharori Krishti e ka ndërtuar Kishën, sikurse nga kraharori i Adamit e ka ndërtuar Evën. Pra, sikurse atëherë Zoti ka marrë nga kraharori dhe ka ndërtuar gruan, ashtu na ka dhënë ujin dhe gjakun nga kraharori i tij dhe ka ndërtuar Kishën. Dhe sikurse ka marrë atëherë nga gjoksi në kohën e gjumit, deri sa Adami ka fjetur, ashtu edhe tani në vdekjen e vet ka dhënë ujë dhe gjak, dhe tani është vdekja ajo që përpara ishte gjumë. Shikoni sesi Krishti ka bashkuar veten me të fejuarën? Shihni se me çfarë ushqimi na ushqen të gjithëve? Prej të njëjtit ushqim që jemi krjuar edhe jemi ushqyer. Pra, sikur se gruaja ushqen atë që ka lindur me gjakun dhe me qumshtin e vet, ashtu edhe Krishti ushqen pandërprerë me gjakun e vet atë që e ka lindur ai vetë” (*Kateheza e pagëzimit III, 17 –19*). Në këtë katehezë krejtësisht natyryshëm kalohet nga uji dhe gjaku nga kraharori i Krishtit në Pagëzim dhe në Euharisti dhe prej këtyre në Kishë.

Si ka kaluar koha, posaçërisht në periudhën pas Reformës, ky vizion “misterioz” që paraqet Kishën si një realitet shpirtëror të bashkuar në menyrë vitale me Krishtin e Ringjallur e të vënë në levizje nga Shpirti i tij, është e humbur – që t’i lëshojë vendin një vizioni të një Kishë juridike dhe sociologjike, ku Kisha është soditur si një “strukturë” dhe një “shoqëri e përkryer”, e themeluar nga Krishti dhe që nga fillimi e pajisur me “pushtet” që e bën të aftë që në vete të bashkojë të gjithë njerëzit, që t’i mësojë dhe t’i ushqejë, ku është hirarhija e theksuar në menyrë shumë eskuzive, pasi ajo e ka këtë “pushtet”.

Koncili përsëri flet për Kishën jo vetëm si për një realitet juridik dhe institucional por, gjithashtu “sakramental”, dmth. si një “shenjë e vepruese” (signum efficax) e bashkimit dhe të hirit: “Kisha është në Krishtin – thuhet në *Lumen Gentium* – si sakrament ose shenjë, si një mjet i bashkimit më të ngushtë me Zotin dhe me mbarë gjininë njëzore” (LG 1). Përsëri theksohet lidhja shumë e ngushtë që ekziston ndërmjet trupit *real* të Krishtit (trupit të lindur nga Maria), trupit *eukaristik* dhe *mistik* ose trupit eklezial (kishtar), lidhja për shkak të së cilës një kohë është folur si për një “trup tri formash” (“corpo triforme”). Mbi të gjitha zbulohet lidhja ndërmjet Kishës dhe Shpirtit Shenjt, sepse pikërisht për shkak të ndikimit të Shpirtit Shenjt në të, Kisha quhet “sakrament i përgjithshëm i shëlbimit”: “Kur është ringjalur Krishti nga të vdekurit – thotë më tej *Lumen Gentium* – ai ka dërguar mbi nxënësit e vet Shpirtin që ringjallës, dhe nëpër te e ka themeluar Trupin e vet, që është Kisha, si *sakrament të përgjithshëm shëlbimi*” (LG. 48). Duke Zhvilluar këtë pikë, Heribert Mühlen ka mundur që të përpunojë vizionin e vet për Kishën, si një shenjë historike dhe të dukshme ose si shfaqjen e Shpirtit Shenjt në botë, si zgjatje të fshetësisë së shugurimit të Krishtit gjatë pagëzimit në lumin Jordan dhe si “person mistik”, ku principi aktiv i bashkimit është Shpirti Shenjt.

Jemi këthyer – mund të themi – soditjes së Kishës me sytë e shën Palit, për të cilin ajo është “një trup dhe një Shpirt”. Jo vetëm “një trup”, dmth. një strukturë e thjeshtë ose një bashkësi shoqërore, e përbërë nga riti, zakonet, hierarhia etj., por është gjithashtu “një Shpirt”, dmth. një realitet shpirtëror, i padukshëm dhe hyjnor.

I, 2: Karizmat

Deri tani kam përshkruar vetëm një lëmi të Kishës, pjesën bashkësisë ose *koinonisë*, e cila është paraqitur në mënyrë konkrete me sakramente. Por ne e dimë se ajo nuk paraqet mbarë Kishën. Ekziston pra edhe lëmia e ndryshimeve dhe e shumicës, dmth. pjesa e realiteteve që nuk janë të përbashkëta për për të gjithë të krishterët, por i takojnë personalisht secilit, e kjo është lëmia e karizmave të Kishës. Për sakramentet thuhet: “Të gjithë jemi pagëzuar në një Shpirt”, “të gjithë hamë një bukë”; kurse për karizmat thuhet: “A thua të gjithë mund të jemi apostuj? ose profet? ose mrekullbërës? (1 Kor 12, 29). Kur flasim për karizmat, mendojmë gjithashtu edhe në shërbimet.

Për ne është shumë e rëndësishme, që të thellojmë marrëdhëniet që ekzistojnë ndërmjet karizmave dhe sakramenteve në Kishë, qoftë për t’u shmangur theksimeve të njëanshme, qoftë për t’u përgjigjur atyre që do ta donin Kishën vetëm me sakramente dhe shikojnë me dyshim mbi karizma.

Këmi parë që sakramentet i përkasin asaj fushe të Kishës në të cilën muk ka dryshime ndërmjet besimtarëve. Të gjithë i marrin në njëjtën mënyrë. Nëse ka ndonjë ndryshim, ai varet vetëm nga feja personale ose nga shkalla e shënjtërisë së individit, e jo nga vendi që ai ka në Kishë. Kungimi që merr shënjtë Atë Papë, është i njëjtë me atë që e merr çdo laik në Kishë. Pagëzimi është gjithmonë i njëjtë, qoftë se e jep shënjtë Atë Papë ose (në rast nevoje) një besimtar i thjeshtë. Ndërlkaq karizmat janë “zbulesa e Shpirtit Shenjt për të mirën e përbashkët” (1 Kor 12, 7).

Prandaj ato nuk janë të gjitha të njëjta, përkundrazi, as njëra nuk është e njëjtë me tjetrën.

Në urtinë e vet të pakufishme, Zoti i ka dhënë si dy kanale të ndryshme për shënjtërimin e Kishës së vet, si dy “drejtime” të ndryshme, nga të cilat fryn Shpirti. Ekziston, pra, ashtu të themi, Shpirti që vjen prej së “larti” dhe transmetohet nëpër shenjat të “themeluara” prej Krishtit, siç janë sakramentet, hierarkia, mësuesia (magjisteri), dhe ekziston Shpirti që vjen nga “poshtë” dmth. prej bazës ose nga qelizat e trupit, që është Kisha. Shën Pali, duke folur për karizmat, thothë: *“E të gjitha këto bën një i vetmi Shpirt Shenjt, duke i ndarë veçanërisht secilit ashtu si Ai do”* (1 Kor 12, 11). “Ashtu si Ai do!” Këtu mbretëron liria e gjithmbarshme e Zotit, e cila nuk është e lidhur me vendimet që janë marrë një herë e përgjithmonë në fillim të Kishës, por gjithmonë liri e re dhe e paparashikueshme. Derisa sakramentet janë “burimet” (“prizat”) e hirit (dmth. prizat e përhershme në shtëpi, ku mund të marrim energji), karizmat janë befasi (“sorpresa”) të hirit dhe të Shpirtit Shenjt. Sakramentet janë dhuratat e dhëna të gjithëve, për dobinë e secilit, derisa karizmat janë dhuratat e dhëna secilit për dobinë të gjithëve. Sakramentet janë dhuratat e dhëna mbarë Kishës për shugurimin e individit, karizmat janë dhuratat e dhëna individit për shugurimin e tërësisë së Kishës. Mbarë Kisha, organizëm i gjallë, e përshkuar (e mbushur) dhe e ngjallur me Shpirtin Shenjt, është tërësi e këtyre dy kanaleve, rezultat i dy drejtimeve (rrymave) të hirit.

Leht kuptohet atëherë se çfarë dëmi do të ishte për Kishën nëse në një moment do të mendohej, se mund të lihej pas dore njëri prej këtyre dy kanaleve. Megjithate, mjerisht, duhet të pranojmë se në të kaluarën, kur ka

mbizotëruar vizioni “juridik” i Kishës, ka ndodhur ky gjymtim, sakatosje, e veprimit të Shpirtit Shenjt sidomos në dëm të karizmave. Mendohej, të paktën nënkuptohej, se gjithçka duhet të kalojë nëpër kanalet “vertikale”, që është hirerarkia, ose gjithçka i është besuar asaj. Nëpër të populli i krishterë ka pranuar fjalën e Zotit, sakramentet, profecitë (që kanë qenë të kuptuara si karizma, e bashkangjitur Magjisterit të Kishës, që në mënyrë të pagabueshme ta mësojë të vërtetën!).

Është krijuar vizioni “piramidal” i Kishës, si e quajmë ne sot, në të cilin nënkuptohej se çdo gjë ndjekë rrjedhë njëkahore në Kishë: nga Zoti tek Papa, nga Papa tek ipeshëkvijtë dhe nga këta tek meshtarët, nga meshtarët tek besimtarët. Në mënyrë të pashmangshme nga kjo ka rrjedhur një pasivitet dhe inercion ndër laikët katolikë.

Në Koncilin e Dytë të Vatikanit kjo figurë statike e Kishës është ndryshuar. Ka ardhur deri te vetëdijësimi që Kisha nuk mund të anashkalojë begatinë e hireve të shpërndara nëpër kapilarët e trupit, në të gjitha gjymtyrët e Kishës, që shfaqet në dhuratat ose në karizmat e secilit. E dimë mirë tekstin, që të gjitha këto i pohon: “Përveç kësaj – thuhet – i njëjti Shpirt Shenjt jo vetëm që nëpërmes të sakramenteve dhe shërbimeve e shenjtëron Popullin e Zotit, e udhëheq dhe e pajisë me virtyte, por duke i ndarë dhuratat e veta ‘ashtu si Ai do’ (1 Kor 12, 11), i ndan ndër besimtarët e shtresave të ndryshme gjithashtu hire të posaçme, me të cilat i bën të aftë dhe të përshtatshëm që të pranojnë vepra të ndryshme ose detyra të dobishme për përtëritje dhe ndërtim më të madh të Kishës” (*Lumen Gentium* 12). Në këtë mënyrë është e theksuar levizja e Shpirtit në dy kahje. Për të thuhet se vepron “jo vetëm nëpër sakramente”, dmth. prej se larti, por, gjithashtu edhe

nga poshtë, dmth. nëpër atë rrjetën e dendur të hirit, që janë karizmat e të gjithë të pagëzuarve. Në të dy rastet është fjala për veprimtarinë që i është kushtuar “shenjtërimin” të popullit të Zotit, dmth. për diçka qenësore dhe konstitutive në Kishë, e jo për ndonjë zbulim ose plotësim të dorës së dytë. Sakramentet dhe karizmat janë si dy mushkëri, nëpër të cilat Kisha “merr oksigjen”, dmth. mbushet me Shpirtin Shenjt. Kisha përsëri ka filluar për të marrë frymë me të dy mushkëritë e veta.

I, 2, 1: Karizmat dhe dashuria

Të provojmë të thellojmë këtë dimension eklezijas të karizmave, si edhe për shkak se në këtë mënyrë zbulojmë më mirë dimensionin eklezijas të ripërtëritjes karizmatike.

Në tekstin e Letrës së drejtuar Efesianëve, të përmëndur në fillim, shën Pali thotë se karizmat janë dhuratë “që shenjtërit t’i bëjnë të aftë për veprën e shërbesës, për ndërtimin e trupit të Krishtit” (Ef 4, 12). Në një vend tjetër thotë se karizmat që secili merr, janë dhuratë e veçantë e “zbulesës së Shpirtit Shenjt për të mirën e përbashkët” (1 Kor 12, 7). Le të vërejmë një kundërshtim (paradoks): karizma është diçka e veçantë, por, në fund është për dobi të përbashkët. Me fjalë të tjera, karizmat duke ndryshuar bashkojnë. Gjithashtu edhe diakonia, dmth. shërbimi i paraqitur me karizmat dhe shërbesat e dryshme, janë për shkak të bashkimit (*koinonia*)! Mbarë pjesa nga Ef 4, 11-16, mbi rolin e karizmave, ndriçon këtë mendim të thellë. Duke u falënderuar karizmave, Kisha shfaqet si trup “fort i lidhur në një” (Ef 4, 16), që me bashkëpunimin e secilës nyje dhe

nëpër energji të të gjitha pjesëve ndërton vetveten në dashuri.

Shën Augustini na shpjegon këtë paradoks, si është e mundur që karizmat që janë të ndryshme dhe bëjnë që të ndryshon secili i krishterë nga tjetri, arrijnë këtë efekt, që të bashkojnë të gjithë. Duke shtjelluar përshkrimin e karizmave që përmend shën Pali në Kor 12, 8-10, shën Augustini thotë: “Ndoshta ti nuk ke asnjërën nga dhuratat e numëruara, por, nëse ‘ke dashuri’, ajo që ke nuk është pak. Nëse e do bashkimin, të gjitha që dikush i zotëron, gjithashtu i zotëron edhe ti! Largoje xhelozinë dhe gjithçka e imja do të jetë e jotja, dhe nëse unë e largoj xhelozinë, e imja është ajo që ti zotëron. Xhelozia ndan, dashuria bashkon. Në trupin e njeriut vetëm syri ka aftësi për të shikuar por, a shikon syri vetëm për vete? Jo, ai shikon për duart, për këmbët, për të gjitha pjesët e tjera. Nëse këmba ka rrezik për të marrë në thua, syri nuk shikon në anën tjetër por, mundohet për të evituar pengesën. Kështu në trupin e njeriut vetëm duart levizin, por, a thua lëvizin ato vetëm për vete? Jo, ato lëvizin edhe për sytë. Nëse një goditje nuk është drejtuar kah duart, por kah fytyra, a thotë dora: Nuk lëviz, sepse goditja nuk është drejtuar kah unë? Gjithashtu edhe këmba duke ecur i shërben të gjitha pjesëve të trupit dhe gjuha flet për të gjitha pjesët që heshtin. Pra, e kemi Shpirti Shenjt nëse e duam Kishën, dhe, e duam nëse jemi të kyçur në bashkësinë e saj dhe në dashurinë e saj. I njëjti Apostull, pasi që ka pohuar se njerëzve u janë dhuruar dhurata të ndryshme, ashtu si u janë dhuruar gjymtyrëve të ndryshme shërbime të ndryshme, vazhdon të theksojë: ‘Dhe ja, po ju dëftoj më të shkëlqyeshmen udhë’ (1 Kor 12, 30), dhe fillon të flasë për dashurinë. Atë e vendos mbi gjuhët njerëzore dhe

engjëllore, e vendos mbi mrëkullitë, mbi fenë, dijen dhe profecitë. Madje, e vendos edhe mbi ato veprat e mëdha të mëshirës, që janë në dhurimin e krejt pasurisë të vobektëve. E lartëson, më në fund, edhe mbi martirizimin fizik. Dashuria është mbi të gjitha këto vepra të mëdha. Pra, kije dashurinë dhe do t'i kesh të gjitha, sepse të gjitha gjërat tjera, që mund t'i kesh pa të, nuk do të shërbëjnë për asgjë” (Shën Augustini, *In Joh.* 32, 8).

Ja, në këto fjalë të shën Augustinit është zbuluar fshehtësia përse është dashuria “udha më e shkëlqyeshme”: ajo bën që ta dua bashkësinë – që dmth. Kishën, ose me konkretisht vëllëzerit me të cilët jetoj – dhe në bashkësi të gjitha karizmat e të gjithëve bëhen të miat. Pra, këtu kemi edhe diçka më tepër. Nëse ti me të vërtetë e do bashkësinë, karizma që unë e kam më shumë është e jotja se sa e imja. Të supozojmë që unë e kam karizmën e ungjillëzimit, dmth. e shpalljes së Fjalës së Zotit: unë me këtë mund të krenohem dhe atëherë bëhem “bronzi që kumbon”, e karizma – thotë Apostulli – “nuk do të më vlente asgjë”. Por, ti që dëgjon Fjalën e shpallur të Zotit, ajo të sjell dobi pandërprerë, përkundër mëkatit tim. Në fuqinë e dashurisë ti zotëron pa rrezik atë që të tjerët e zotërojnë me rrezik. Me të vërtetë ajo (dashuria) është shpikje e jashtëzakonshme e urtisë së Zotit! Dashuria është shumëzuesi i karizmave: karizmën e njërit e bën karizëm të të gjithëve. Por, që të ndodhë kjo mrekulli, duhet të “përrjashtojmë xhelozinë”, dmth. duhet të vdesim për “unin” egoist dhe individual, dhe në vendin e tij duhet të vendosim “UNIN” e madh të Krishtit dhe të Kishës. Duhet të largojmë “veten nga qendra, për të vendosur Zotin në qendër”. Kjo nënkupton gjendje të pandërprerë të kthimit. Karizmat nuk mund t'i ruajmë të shëndosha për një kohë të

gjatë, përveç në gjendjen e kthimin të thellë, në të cilën seriozisht përpiqemi që të jetojmë nën ndikimin e “Shpirti Shenjt”, e jo “sipas trupit”.

Shumë herë citohen fjalët e shën Palit në 1 Kor 12, 30 që të vërtetohet se më e të rëndësishme për Kishën nuk janë karizmat, por dashuria, që është “udha më e shkëllqyeshme”. Shpjegimi i shën Augustinit është i vetmi që kam patur mundësi për të lexuar, që na ndihmon që të zgjedhim kontrastin e rrejshëm, duke zbuluar se si dashuria, për të cilën flet Apostulli, nuk zvogëlon rëndësinë e karizmave, por përkundrazi e lartëson.

II. – QËNDRIMI NDAJ KISHËS

Deri këtu kam skicuar misterin e Kishës në të dy komponentet e saja themelore: njëjtësinë dhe ndryshueshmërinë, që janë paraqitur me sakramentet dhe karizmat. Tani kaloj në pikën e dytë që kam premtuar se do ta ndriçoj: qëndrimi ynë ndaj Kishës.

Të dëgjojmë këtu një pjesë të këngës së dasmës. Kapitulli i pestë i Letrës së drejtuar Efesianëve ka tonin e një kënge dasme, një epitalami: *“Krishti – thuhet – e ka dashur Kishën dhe e ka flijuar vetveten për të, për ta bërë të shenjtë, duke e pastruar me lamje dhe me fjalë, që ta bënte gati për vete një Kishë të lavdishme, të panjollë, të parrudhë, pa ndonjë send si këto, të jetë e shenjtë dhe e patëmetë. ... Sepse askurrë askush nuk e urren trupin e vet, por e ushqen dhe kujdeset për të, porsì Krishti për Kishën. Sepse jemi gjymtyrët e trupit të tij. Për këtë arsye njeriu do të lërë babanë dhe nënën, e do të jetojë bashkë me gruan e vet, e të dy do të bëhen një trup i vetëm. Ky është mister i*

madh: e kam fjalën për lidhjen e Krishtit me Kishën!” (Ef 5, 25- 32).

Me këto fjalë Apostulli na prin në klimën tjetër, karshi asaj në pjesën e parë. Tani nuk është fjala që ta zbulojmë se *çka* është Kisha, por *kush* është Kisha dhe si duhet të sillemi ndaj saj. Kisha nuk është vetëm trup, po të ishte edhe trupi i ringjallur me anë të Shpirtit Shenjt, por ajo është një *“person”*: ajo është e fejuara e dashur e Krishtit! Pranë fjalëve të shën Palit: “Krishti e ka dashur Kishën”, nënkuptohet një pyetje: “E ti?”

II, 1: Të krishterët pa Kishë

Jetojmë në periudhën e shënuar me largimin e madh nga Kisha dhe me antagonizmin e hapur ndaj saj. Shumë thonë: “Krishtit po, Kisha jo!” Në çdo rast drejtohet gishti akuzues dhe thuhet: “Kisha gabon këtu, Kisha gabon atje; Kisha ishte dashur të thotë, Kisha ishte dashur të bëjë...” Atë çka thotë shën Jakobi për të afërmin, aq më tepër do duhej thënë edhe për “Kishën”: E kush je ti që gjykon Kishën (krh. Jak 4, 12).

Tek Isaia profet lexojmë: “Ku është letra e ndarjes së nënës suaj, me të cilën e paskam dëbuar?” (Is 50, 1). Zoti do të mund të bënte këtë pyetje shumë të krishterëve të sotëm. Kisha me të vërtetë për shumë të krishterë është e Fejuara e “dëbuar”. Ashtu ka qenë gjithmonë, por, në të kaluarën ajo kështu ka qenë për të huajt, për të pa fetë, por mjerisht sot shpesh është edhe për fëmijët e saj. Ka të krishterë katolikë që trupërohen për Kishën ose e injorojnë. Është shpikur një shprehje e veçantë për këtë shtresë të të krishterësh: “Unchurched christians”, të krishterë pa Kishë.

Por, këta vëllëzër mashtrohen (edhe pse ndonjëherë mund të jenë në fenë e mirë, sepse akoma nuk kanë zbuluar Kishën). Gabojnë sepse Zoti është besnik dhe nuk e ka dëbuar të Fejuarën e vet, dhe nëse nuk mund të ndahet ajo që Zoti ka bashkuar me martesën njerëzore – dmth. gruan nga burri – aq më pak mund të ndahet ajo që Zoti ka bashkuar në martesën hyjnore, dmth. Kishën nga Krishti. “Nuk mund ta kemi Zotin për Atë – thoshte shën Cipriani – nëse nuk e kemi Kishën për nënë” (*De unit. Eccl.*, 6).

Është e vërtetë se Kisha në elementin njerëzor tregon rrudha të thella dmth. boshllëqe, plogështi, dhe dobësi, por kurrë nuk duhet të harrohet se ndër këto dobësi janë edhe dobësitë tona personale. Kisha do të kishte një rrudhë me pak, nëse unë do të kisha bërë një mëkat me pak. Luterit, që i ka kundërshtuar Erazmit të Roterdamit, pse qëndron në Kishën Katolike, e cila është “e prishur”, Erazmo një ditë është përgjigjur: “E duroj këtë Kishë, duke pritur që bëhet më e mirë, pasi edhe ajo është e detyruar që të më durojë mua që të bëhem më i mirë”.

Nuk është e thënë se të gjithë duhet të heshtin gjithmonë. Kur të kesh qarë para Zotit për Kishën, dhe kur të kesh përulur vetveten para këmbëve të Kishës, Zoti mund të të urdhërojë që të ngritësh zërin kundër mëkatit të Kishës, ashtu si ka bërë me disa shenjtarë dhe profetë (p. sh. me shën Katarinën e Sienës). Por, jo para kësaj dhe para se të vdesësh, në njëfarë mënyre, në këtë mision të rrezikshëm.

Gjëja më e rëndësishme, në bazë të të cilës mund të gjykohet qëndrimi i një personi ndaj Kishës, është që të dihet se a vendoset ai person “brenda” apo “jashtë” Kishës. Sepse me Kishën ndodh si me vitrazhet e katedralës. Nëse dikush sodit dritaren nga jashtë, sheh vetëm xhama të errët,

të cilët janë të lidhur me shirita të hollë plumbi. Por nëse hyn në katedralë dhe nga mbrenda shikon vitrazhet kundrejt dritës (kundrejt dritës së fesë), se çfarë bukurie ngjyrash dhe figurash dalin para syve! Ashtu është edhe me Kishën: kush jeton fshehtësinë e Kishës, kush ndjehet solidar me të dhe si pjesë e saj, kupton dhe sheh harmoninë e gjërave, qëllimeve dhe fshehtësive dhe të gjitha këto, përkundër shumë dobësive njerëzore në të. Por e kush e shikon nga jashtë, nuk do të kuptojë kurrë asgjë: gjithmonë do të shohë vetëm anën e errët të vitrazhit, do të shohë në Kishë mëkatet, jokonsekuencën, politikën, ose, në rast më të mirtë, kulturën dhe estetikën, e asgjë tjetër.

II, 2: Përtëritja karizmatike dhe Kisha

Pas këtyre vërejtjeve të përgjithshme, që u përkasin të gjithë bësimitarëve, tani do të dëshiroja të përshkruaj qëndrimin që ka përtëritja karizmatike katolike për Kishën.

Kur kam dëgjuar të parën herë për përtëritjen karizmatike rreth vitit 1975, kam qenë docent në universitetin Katolik në Milano dhe kam mbajtur lëndën “Historia e fillimeve të krishterimit”. I ngazëlluar, e në të njëjtën kohë edhe i shqetësuar nga disa pikëpamje të Përtëritjes, duke dashur të thelloj temën, kam vendosur që t’i kushtoj ligjeratat e mia universitare studimit të lëvizjeve karizmatike dhe profetike në krishterim që nga fillimi e deri në shëkullin e IV (montanizmi, donatizmi, mesalianizmi etj.). Në atë kohë kam patur besim të madh në studime shkencore dhe kam menduar se ato do të mundësojnë që të krijoj idenë e qartë ndaj kësaj lëvizjeje të re karizmatike. Këte nuk e kam arritur; dhe gjatë dy vjetëve të arrdshme Përtëritja edhe më tërhiqte, edhe më

largonte, deri në atë ditë kur jam gjuhëzuar pas dy vjetësh në një kapelë në Convent Station, në Neë Jersey, duke i lutur vëllëzërit që të luten mbi mua për arrdhjen e Shpirtit Shenjt.

Megjithate, nëpër këto ligjërata shkencore kam fituar një gjë të çmueshme: kam vënë re se ndryshe nga shumë përtëritje karizmatike dhe profetike në të kaluarën, që kanë mbaruar “dobët” në Kishë, për shkak të kontrastit me hierarkinë e pranishme në Kishë, përtëritja karizmatike katolike përkundrazi është paraqitur me dhuratën e dashurisë së mahnitshme për Kishën institucionale dhe me besnikëri ndaj saj. Është paraqitur si lëvizje centripetale, e jo centrifugale. Kam parë me sytë e mi sesi vëllëzërit kërkojnë praninë e meshtarit ose famullitarit dhe ishte gëzim i madh për ta edhe kujdesi më i vogël që tregonte për ta ipëshkvi i tyre.

Edhe sot, besoj, se kjo shenja e re e lëvizjes karizmatike është pikërisht në këtë:

- jo vetëm në besnikërinë ndaj Kishës institucionale dhe ndaj hierarkisë – si të tillë – sepse këte e kanë edhe lëvizje të tjera të mëparshme dhe të tashme;
- as në entuziazmin e shpirtit – si të tillë – sepse edhe kjo ka ndodhur shpesh në historinë e Kishës;
- përkundrazi, ajo gjendet në barazpeshimin delikat në mes këtyre dy realiteteve, dhe në praninë e tyre në të njëjtën kohë në realitetin e Kishes. Në lëvizjen katolike karizmatike dhënia pas Shpirtit Shenjt dhe dhuratëve të tija nuk shkon drejt nënçmimit të Kishës si institucion, as dashuria ndaj institucioneve nuk shkon drejt nënçmimit të karizmave. Ky është një realitet që na përkujton, sipas analogjisë, disa lëvizje karizmatike në të kaluarën e Kishës (p. sh. ajo që ka filluar shën Françesku i Asizit), që për

dallim nga ato që më sipër u përmendën, kanë qenë bekim për Kishën.

Që kjo përtëritje ta ruajë këtë besim të dyfishtë – ndaj Shpirtit dhe Kishës – ajo duhet t’u kundërvihet dy tendencave të mundshme dhe të rrezikshme: e para, *tendencës së një Kisha që nuk do të kujdesej për Shpirtin* (që do të lejonte të udhëhiqej nga krieteret krejtësisht njerëzore dhe do t’i jepte rëndësi mjeteve krejtësisht të provuara, “të themeluara” një herë e përgjithmonë); e dyta, *tendencës drejt një përshpirtërie që e nënçmon Kishën*, dmth. që nuk pranon ndërhyrjen njerëzore dhe rritjen e ngadalshme të tërë trupit, e cila mendon – si besimtarët në Korint – se tashmë “mbretëron”, pa apostujt (krh. 1 Kor 4, 8). Shën Ireneu ka thënë: “Ku është Kisha, atje është edhe Shpirti”, por gjithashtu ka shtuar: “Ku është Shpirti, atje është Kisha” (*Haer*, III, 24, 1): këto dy pohime duhet t’i mbajmë gjithmonë së bashku.

II, 3: Drejtimit për jetën e Përtëritjes karizmatike

Do të dëshiroja që të filloj pikërisht nga cilësia që e kam theksuar më sipër – besnikëria ndaj institucionit dhe besnikëria ndaj Shpirtit – që të caktoj disa drejtime praktike për jetën dhe për të ardhmen e Përtëritjes (gjithmonë duke përkujtuar se nuk dëshiroj të sillem si “mësues”, por dëshiroj të bisedoj si vëlla me vëllëzër). Me fjalë të tjera, pyes vetveten: çka do të thotë për ne, në praktikën e jetës, të jetojmë Kishën si idealin e shën Palit, të cilin ai e ka shprehur me fjalët: “një trup dhe një Shpirt”.

II, 3, 1: Të jetohet katoliciteti i Kishës

Në lidhje me Kishën institucionale, nuk me duket se lëvizja karizmatike ka tendenca që mos të jetë e dëgjueshme ndaj Kishës Katolike, ta refuzojë hierarkinë e saj ose Papën (për të cilin vërehet një besnikëri dhe dashuri e prekshme), as nuk më duket se janë në rrezik në lidhje me fenë e vërtetë, edhe pse aty-këtu ende janë të pranishme shenjat e frikës. Gjëja prej së cilës duhet të ruhemi është diçka tjetër, dhe ajo është në këtë: që të mos jemi skllëvër të një mentaliteti të grupit, “sektës”, ose “kishës në Kishë”; do të thotë që mos të jetojmë në sinqeritetin e duhur përkatësinë tonë Kishës sonë “katolike”, veçanërisht në ato vende ku Përtëritja ndeshet më kundërshtime të forta, që të jetë e pranuar në strukturat e rëndomta të Kishës.

Mbiemri “katolik” (*katholikòs*) vjen nga një ndajfolje që dmth.: në tërësi, në përgjithsi, çdo kund etj. Një Atë i Kishës i shekullit IV. ka shkruar: “Kisha quhet ‘katolike’ sepse gjendet anembanë botës, sepse na mëson të gjitha dogmat, sepse i takojnë të gjithë njerëzit, sepse shëron të gjitha mëkatet, sepse në vete ka të gjitha karizmat” (Shën Çirili i Jeruz., *Catech.* 18, 23). Kisha është “plotësia” (krh. Ef 1, 23). Ajo është tërësia, trup i gjallë, për dallim nga të gjitha gjërat tjera që janë pjesë, gjymtyrë të trupit. Duhet të kemi lidhje jetësore me Kishën “katolike”, që ta kemi jetën, sepse vetëm në Të do të gjejmë plotësinë dhe vetëm në Kishë karizmat mund të jenë të lidhura ndër vete dhe në lidhje të gjallë me burimin e tyre të përbashkët, që është Shpirti i Krishtit të ringjallur.

S’ka fjalë për atë se në Përtëritje do të mungojnë ajo ndjenjë katolike ndaj Kishës, ajo: “të ndiejmë me Kishën”.

Përkundrazi, më duket se ka pak ambiente në të cilat ndihet interesimi aq i gjallë dhe pjesëmarrje në brenga, probleme dhe ngjarje të mëdha të Kishës (si për shembull Viti i shenjtë i sapo mbaruar), si ndihet ndër vëllëzërit të Përtëritjes. Kjo hapje nuk është e kufizuar vetëm në Kishën e tanishme, por është e lidhur edhe me të kaluarën. Nuk ka të bëjë vetëm me Magjisterin, por edhe me Traditën. Një gjë që më prek në mënyrë të veçantë, kur flas për grupet e Përtëritjes në Shpirt (në Itali quhemi kështu) është të shohësh gëzimin dhe etjen, që kanë vëllëzërit për të hyrë në pasurinë e traditës së Kishës. Kjo pasuri janë Eterit, Shenjtërit, lëvizjet dhe lulëzimet e mëdha të së kaluarës. E di se Përtëritja në Francë ka ngjallur interesin për përshtirësinë e Lurdit dhe të Paray-Le-Monial (dmth. për Zojën e Bekuar dhe Zembrën e Jezu Krishtit), nderimin e shën Terezës nga Lisieux dhe për shenjtërit e tjerë, sidomos të dashur për katolikët e Francës. E njëjta gjë ndodh edhe në Itali me shenjtëroret tona dhe me shenjtërit e njohur, të cilët përsëri lexohen dhe çmohen. Ky është vërtet kthimi kah burimet. Kjo është sikur bimët e Kishës kanë nevojë për t'u rrënjësuar thellë në Traditën e Kishës. Bijtë e Kishës thithin prej parzmës së begatshme të Nënës së tyre Kishës (krh. Is 66, 11).

Kjo brengë deri tani ka qenë e kufizuar në një grup të vogël, por do të duhej zgjëruar sa më tepër, sepse ajo i jep garancinë e qëndrueshmërisë dhe të thellësisë vetë Përtëritjes. Në disa ambiente, si duket, mund të vërehet një shprehje që të mos lexohen dhe vlerësohen të tjera libra përveç librave dhe mësuesve që dalin prej radhëve të Përtëritjes karizmatike dhe që flasin për të. Kjo mund të jetë shenjë e atij mentaliteti të "sektës", për të cilin kam folur më parë dhe që duhet shmangur.

Koncili II. Vatikanas na mëson se kyçja në Kishë, veçanërisht kur është fjala për atë të laikëve, duhet të zbatohet me kyçjen në Kishën lokale (vendase), me anë të bashkimit me ipeshvin. Kisha lokale, pra, është ambienti përkatës i jetës, i veprimtarisë dhe i shenjtërisë së vëllëzërve në Përtëritje. Bashkëpunimi me ipeshkin ka rëndësi të dorës së parë, edhe pse shumë herë nuk është e nevojshme që të jetë i theksuar shprehimisht dhe zyrtarisht. Ai është garant dhe transmetues i Fjalës së Zotit, i euharistisë, i karizmave, i shërbesave. Këtë nuk garantojnë “mësuesit” e brendshëm të Përtëritjes, sado që mund të jenë të shquar dhe të ditur. Një grup nuk mund të jetojë në një ipeshkvi në kundërshtim me ipeshkin. Duhet të bëhët çmos, për t’u arritur bashkëpunimi me të. Shën Ignaci i Antihokisë ka shruar: “Janë disa që gjithmonë e kanë emrin e ipeshkvit në gojë, por pastaj bëjnë gjithçka pa ipeshkin” (*Ad Magn.* 3, 3). Duhet të kemi kujdes që të mos e meritojmë vërejtjen e tillë.

Vërtet, nuk do të ishim realistë, sikur të harronim një gjë: kryqin. Po ashtu edhe në marrëdhëniet në mes të barinjëve dhe grigjës (të themi në një kuptim të kufizuar dhe të qartë: ndërmjet institucionit dhe karizmës), nuk mund të anashkalomjë ligjin e madh ungjillor të kryqit.

Karizma dhe institucioni janë si dy krahë të kryqit: ata s’kanë sesi mos të jenë bashkë njëri me tjetrin, por të ngjitur si bashku, ata formojnë pikërisht kryqin: njëri është kryq për tjetrin, por vetëm ashtu njëri është shëlbim për tjetrin. Për ne kryqi kalon nëpër dëgjesën. Krishti thotë: Nëse kokrra e grurit dëshiron që të japë fryt, duhet të bjerë në tokë (që, për ne, do të thotë: në Kishë) dhe të vdesë. Më mirë është për të “vdekur” në Kishë, sesa për të

“jetuar” jashtë saj, sepse në këtë rast kjo eo të thotë: për të jetuar sipas trupit, e jo sipas Shpirtit.

E përmbledh këtë pikë të parë, që ka të bëjë me kuptimin e së përgjithshmes (e katolicizmit) të Kishës dhe të kapërcimit të mentalitetit grupor, duke përkujtuar profecinë e Agjeut. Pas kthimit të Izraelitve nga mërgimi, në vend që të mendojnë sesi do të ndërtojnë përsëri Shtëpinë e Zotit, mendojnë sesi ta zbukurojnë secili prej tyre shtëpinë e “vet”. Por Zoti ndërhyri dhe u tha fjalët, që tingëllojnë si vërejtje edhe për ne sot: *“Vallë, për ju qenka koha të banoni në shtëpi të tavanosura, e kjo Shtëpi të mbesë shkret? ... Mbollët shumë por bashkuat pak ... ai që punoi me mëditje, e qiti në qese të shqyer... Ngjituni në mal, sillni dru dhe ndërtojeni Shtëpinë!”* (Agjeu 1, 4. 6. 8).

“Shtëpia personale” mund të jetë sot grupi personal, përvoja personale shpirtërore, instituti regulltar, kur këto gjëra më bëjnë që të humbas nga shikimi: “Shtëpinë e Hyjit, që është Kisha e Hyjit të gjallë, shtylla dhe mbështetja e së vërtetës” (1 Tim 3, 15). Kur ato bëhen kishë e vogël, që secili ndërton në kuadër të Kishës së madhe. Zoti na nxit që të ndërtojmë Kishën e madhe, na nxit që atë ta kemi në mendje dhe në zemër mbi çdo gjë tjetër. Na thotë: Kërkoni më së pari Kishën – dhe të gjitha tjerat do t’ju jepen si shtesë. Do t’ju jepen në të dhe nëpërmjet saj. Sikurse uji që shkon drejt detit, ashtu edhe Përtëritja karizmatike duhet të shkojë drejt Kishës dhe të hubmasë në të, si lumi në “masë” (në det).

II, 3, 2: Të jetohet brenga ekumenike e Kishës

Ja udhëzimi i dytë praktik, i cili kësaj rradhe ka të bëjë me thirrjen ekumenike të Përtëritjes karizmatike. Më sipër

kam thënë se Përtëritja karizmatike më ka prekur që në fillim, me puqitje të fortë me Kishën si institucion dhe me hierarkinë e saj. Duhet të shtoj se më ka prekur edhe me një gjë tjetër: për shkak të hapjes së saj të madhe ekumenike, që pjesërisht rrjedh nga prejardhja e saj nga protestantizmi pentekostal. Kjo e dyta nuk ishte e nevojshme të zbulohet në një seminar të universitetit si ajo e para, sepse më është imponuar, si në një vizion të gjallë, plastik, gjatë kohës së kaluar në stadiumin në Kansas City, në vitin 1977, së bashku me 40 mijë të krishterë të të gjitha konfesioneve. Një natë derisa kam soditur këtë masë të panumërt dhe kam parë sesi njëri pas tjetrit bien në gjunj dhe qajnë sepse – si ka thënë një vëlla në profeci – “Trupi i Krishtit është i copëtuar”, kam përjetuar forcën ekumenike të Përtëritjes karizmatike.

Mirëpo, tani, ka disa kohë, më duket se vërej një rënie të kësaj brenge për ekumenizëm. Ndoshta janë shkak vështirësitë që kanë dalur në atë fushë për pajtimin e këtyre dy realiteteve: besnikrisë ndaj Kishës së vet dhe hapjes ndaj kishave të tjera. Për këtë arsye dëshiroj që të jap disa mendime që mund të ndihmojnë që Përtëritja përsëri të fitojë zellshmërinë ekumenike.

Problemi është se si të pajtojmë dy realitete që janë në dukje aq të kundërta, sikurse që janë përkatësia dhe besnikëria absolute Kishës institucionale – Kishës Romako-katolike – dhe kërkimi i bashkimit dhe bashëkpunimit me të gjithë të krishterët, madje edhe me ata që janë me konfesion të tjera. Përgjigjen e gjejmë në parimet e lartpërmendur. Kisha është “një Trup dhe një Shpirt”. Por “trupi” i Kishës, pjesa e dukshme e elementit institucional, është “i copëtuar”, është i ndarë. (Që të shprehemi më mirë: disa gjymtyrë janë shkëputur nga

trupit, sepse, ne si katolikë, nuk mund të pranojmë idenë se i vetmi trup dhe e vetmja e Fejuara e Krishtit është zhdukur në histori, gjatë nëntë shekujve, dmth. nga shizma ndërmjet Lindjes dhe Perëndimit, që t'ua lëshojë vendin pjesëve të shpërndara, pa një qendër të përbashkët). “Një trup”, dmth. është i ndarë, por “një Shpirt” jo! “*Vallë, a qenka Krishti i ndarë?*” (1 Kor 1, 13). Jo! Ashtu s'mund të jetë i ndarë as Shpirti i Krishtit, që është një dhe i pandashëm.

Pikërisht këtu qëndron shpresa dhe siguria e bashkimit të adhsëm të të gjithë të krishterëve: shpirti i Kishës nuk është i ndarë! Dhe pikërisht ai – dmth. Shpirti Shenjt – do të jetë ai që do ta bashkojë trupin e vet. Sepse shpirti është ai që përshkon trupin. Dhe ja, ëshë një gjë e mrekullueshme se ne, që tani, mund të jetojmë këtë bashkim “shpirtëror” (dmth. njëjtësinë e një Shpirti). Shën Augustini, që ka shprehur bashkësinë e dukshme të Kishës me shprehjen: “bashkësia e sakramenteve të njëjta”, ai këtë bashkësi shpirtërore, të padukëshme, e shënon me shprehjen: “shoqëria e shenjtërve” (societas sanctorum) dhe thotë që kjo shoqëri si parim dhe qendër të vet e ka vetë Shpirtin Shenjt, i cili përfshin të gjithë ata dhe vetëm ata që, me të vërtetë, jetojnë në Shpirt dhe kanë dashuri.

Këto dy gjëra – një trup dhe një shpirt – nuk kanë guxuar kurrë të ndahen, sepse janë caktuar që të krijojnë një Kishë. Por nga momenti kur, për shkak të mëkatit njerëzor janë ndarë, dhe më nuk shkojnë bashkë, ne duhet që të mendojmë për këtë. Nuk mund të kufizojmë bashkimin tonë vetëm në ata që me ne bëjnë “një trup dhe një Shpirt” – dmth. me të gjithë vëllëzërit tanë katolikë – por duhet që ta zgjerojmë, sa është e mundur, edhe në ata që me ne janë “një Shpirt” edhe pse nuk janë ende një trup.

Besoj se në këtë fushë del në pah nevoja e kthimit për të gjithë ne. Si mund të mendojmë se një vëlla protestant ose ortodoks (e të gjithë njohim shembuj të mrrekullueshëm), që e duan Jezusin dhe vuan për fe, që mbarë jetën e vet e ka vënë në shërbim të Mbretërisë qiellore dhe jeton në Shpirt, se është me mua më pak i bashkuar se ai vëllai që është me të vërtetë i pagëzuar në Kishën Katolike, por që fare nuk interesohet për Krishtin, për Kishën, për Papen, ose për ta interesohet vetëm sa për t'i kritikuar? Megjithatë duhet të pranojmë se ndër ne shumë herë është me e fortë lidhja institucionale që na lidh me të gjithë katolikët, sesa lidhja që na lidh në mënyrë shpirtërore me ata vëllezër që e duan Jezusin. Bashkimi i sakramenteve është me i fortë sesa bashkimi i shenjtërve.

Pikërisht për shkak të kujdesit ndaj Shpirti Shenjt që bën lidhje në mes të gjithë “shenjtërve”, Përtëritja karizmatike është e thirrur që të veprojë për bashkimin ekumenik, pa e kapërcyer Kishën e vet, por duke kaluar nëpër të, dmth. në dëgjuesë ndaj drejtimeve të hierarkisë, duke u munduar për t'i dhënë ekumenizmit të Kishës së vet kontributin e pervojës së jetës personale, duke e realizuar atë ekumenizmin kapilar, themelor (*grass-root ecumenism*), aq shumë të rekomanduar nga Papa Pali VI. Ekumenizmi ka nevojë jetike për një frymë shpirtërore (së bashku me atë doktrinalen); dmth. ka nevojë për veprimin e Shpirtit Shenjt, e për këtë arsye ka nevojë për lutje dhe dashuri. Sikur Përtëritja karizmatike katolike nuk do të bënte asgjë tjetër përveç kësaj “vepre” të Kishës, që shkon në drejtimin e bashkimit të sërishëm të të gjithë të krishterëve, mund të jetë e qetë, dhe të mos brengoset, nëse dikush e akuzon se ikën nga problemet konkrete të Kishës së sotme.

Dëshiroj që të përfundoj me një kujtim të vogël personal. Pak kohë pasi jam bërë anëtar i Përtëritjes karizmatike, një ditë kam qenë këtu në Romë. Kisha lexuar më parë nga leximi liturgjik i ditës vazhdimin e atij profetizimi të Agjeut, që thoshte: *“A është ndokush ndër ju që e ka parë këtë Shtëpi në lavdinë e saj të parë! E tash në ç’gjendje po e shikoni? Pse a nuk është ashtu në sytë tuaj sikur të mos ishte fare? Por edhe tash, zemër, o Zorobabel, thotë Zoti, zemër, o Jezus, bir i Jozedekut, kryepriфт, zemër, o mbarë populli i vendit, thotë Zoti i Ushtirve! Hyni punës, sepse unë jam me ju, thotë Zoti i Ushtirve”* (Agj 2, 3-4). Duke dalur nga Kisha ku bëra shërbimin e fjalës, kalova nëpër sheshin e shën Pjetrit dhe më kujtohet se më erdhi disi që të shikoj lart dhe të përsëris disa herë dhe me zë: *“Zemër, Papa Gjon Pali II, zemër populli i mbarë tokës – është Fjala e Zotit – dhe ne punë, sepse unë jam me ju!”* Pas disa muajsh kam pranuar detyrën e predikuesit në shtëpinë e Papës dhe kur kam qenë në praninë e Papës dhe të bashkëpunëtorëve të tij në Kurie, nuk mund të përmbahesha pa ua treguar këtë ngjarje, dhe që të mos i përsëris para tyre këto fjalë.

Sot ndiej se të njëjtat fjalë duhet t’ua përsëris edhe juve: Zemër, të gjithë ju o vëllëzër nga Përtëritja karizmatike, dhe në punë – thotë Zoti – sepse Unë jam me ju!

PËRMBAJTJA

Parathënie	3
“ZOTI JEZUSIN PREJ NAZARETIT E SHUGUROI ME SHPIRT SHENJT DHE ME PUSHTET”	
Pagëzimi i Jezusit dhe misteri i shugurimit	6
“Krisht, sepse është i shuguruar nga Ati”	7
Rizbulimi i kuptimit të pagëzimit të Jezusit	13
Nga shugurimi deri te mbushja me Shpirtin Shenjt	16
Misteri i shugurimit në Kishë dhe në ne	21
SHUGURIMI MBRETËROR:	
Shpirti Shenjt i nxit Jezusin dhe Kishën që të luftojnë kundër Djallit	26
“Shpirti e nxiti që të shkojë në shkretëtirë”	29
Dragoi dhe Gruaja	32
Heshtja për Djallin	36
Por – megjithatë djalli ekziston!	39
Shpirti që është në ajër	41
Dallimi i shpirtrave	43
Të lirohesh nga Djalli që të lirosh nga Djalli	47
SHUGURIMI PROFETIK:	
Shpirti Shenjt i nxit Jezusin dhe Kishën në kumtimin e Ungjillit	50
Shpirti Shenjt, forca e Fjalës	52
Nga Jezusi kah Kisha	54
Ungjilli, ose Kerygma, në Kishën apostolike	55
Një vështrim mbi zhvillimin e kerygmës	59
Kthimi kah kerygma	63
SHUGURIMI MESHTARAK:	
Shpirti Shenjt i nxit Jezusin dhe Kishën në Lutje	67
Jezusi që lutet	67
Shpirti Shenjt – shpirt i lutjes së Jezusit	70
Shpirti Shenjt e nxit Kishën në lutje	72
Lutja e përtërirë me Shpirtin Shenjt	79

S h t o j c ë:

KISHA – SAKRAMENTI I JETËS	84
I. MISTERI I KISHËS	86
I, 1: “Vetëm një trup, vetëm një Shpirt”	86
I, 1, 1: Sakramenti i Kishës dhe Kisha-sakrament	88
I, 2: Karizmat	91
I, 2, 1: Karizmat dhe dashuria	94
II. QËNDRIMI NDAJ KISHËS	97
II, 1: Të krishterët pa Kishë	98
II, 2: Përtëritja karizmatike dhe Kisha	100
II, 3: Drejtimet për jetën e Përtëritjes karizmatike	102
II, 3, 1: Të jetohet katoliciteti i Kishës	103
II, 3, 2: Të jetohet brenga ekumenike e Kishës	106
Përmbajtja	111